

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ANABİLİM DALI

1956-1960 DÖNEMİ TÜRK BASININDA LAİKLİK
KARŞITI HAREKETLER VE TEPKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Mustafa CANSIZOĞLU

104900

DANIŞMAN
Prof.Dr. Sabahattin ÖZEL

T 104900

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İSTANBUL/2001

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
ÖZET (SUMMARY).....	V
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
I- 1956-1960 DÖNEMİ TÜRK BASININDA İRTİCA-DEVİRİM	
TARTIŞMALARI	8
A. Dinci-Gelenekçi Basının İrtica-Devrim Yorumu.....	8
1) "Laiklik Ve irtica"	8
2) "İrtica Yaygarası"	12
B. Devrimci Basının İrticaya Bakışı	17
1) İrtica-Din İlişkisi	18
2) İrticadan Medet Umanlar (Kimlerdir)	21
C. Siyasi Alanda İrtica Devrim Tartışmaları	23
1) Siyasi İktidarın Bu Konudaki Görüşü	24
2) Ana Muhalefetin Konuya Yaklaşımı	26
D. Gelenekçi Görüşler Işığında Türk Devriminin Yorumları	29
1) "Laiklik Eleştirisi"	30
2) Medeni Kanun Cephesine Yöneltilen Eleştiriler	33
3) İnkılâp-Devrim Ayrımı	34
4) "Millete Mal Olmaya ⁿ İnkılâp"lar.....	35
II- İRTİCAİ FAALİYETLER	39
A. Ferdi Faaliyetler	39
1) Şeriatçı İmam	39
2) İstanbul'da Devrim Aleyhinde Konuşmalar Yapan Bir Vaiz	40
3) Atatürk'ün Heykellerine Yapılan Saldırıları	41
4) Hilâfet İsteyen Bir Mürteci	42
B. Grupsal Faaliyetler	45
1) Bursa'da Bir İrtica Olayı	45
2) Nurculuk Cereyanı	49
3) Ankara Üniversitesi Öğrencileri Arasında Bir İrtica Tartışması ve Tepkileri	54

C. Büyük Doğu Dergisinde Türk Devrimine Yapılan Saldırıları ve Gençlik Örgütlerinin Tepkileri	56
III- SİYASAL İKTİDAR - DİN İLİŞKİLERİ.....	60
A) DP ve Dinin Politika Aracı Olarak Kullanılması.....	60
B) İktidar-Din Adamları Ve Laiklik Karşısı Hareketleri.....	70
C) Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Gelenekçi Fikir Cereyanı.....	74
1) Laikliğin Anayasa'dan Çıkarılması Teklifi.....	74
2) Türk Ceza Kanunu'nun 175'inci Maddesinin Değiştirilmesi İçin Yapılan Girişimler	79
SONUÇ.....	82
YARARLANILAN SÜRELİ YAYINLAR	86
BASILI KİTAP VE MAKALELER.....	88

ÖNSÖZ

Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçilmesiyle yeni bir toplumsal ve siyasi düzenin oluşturulması yönünde önemli bir sürece girilmişti. Türkiye'nin bu yeni siyasi atmosferi ülkede az da olsa özgürlük rüzgarının esmesi sonucunu doğurmuştur. Bu serbest iklimle beraber bir çok siyasi parti kurulmuş, dini akımlar türemeye başlamıştı. Din adına hareket ettiğini öne sürenler siyasi otoriteyi etkileme çabasına girişmişlerdi. İşte, Türkiye'nin demokratik sisteme geçtiği bu ilk yıllarda; laik devlet düzenine karşı olan çevreler de yavaş yavaş belirmeye başlamışlardı.

Bu yeni siyasal sistemde belli iki çevrenin çarpıştığı görülmektedir. Bunlar, devrimcilerle devrim karşıtı gelenekçi fikir çevreleridir. Bu dönemdeki gelenekçi yığınlar, geçmişin taassup kalıbına göre fikri yapılarını oluşturdukları için, teokratik sistemi reddeden devrimci devlet düzenine karşı daima saldırı hazırlığı içinde olmuşlardır. Kurulduğu günden itibaren batılılaşmayı hedefleyen, bilimin öncülüğünde gelişimini sağlayarak uygarlaşma kervanına katılmak amacıyla olan laik Türkiye'nin bu suretle ilerlemesine engel olunarak gerilere götürülmesi hedeflenmektedir.

İşte biz, bu çok partili hayatın devam ettiği 1956-1960 dönemi siyasal atmosferinde Türkiye'nin laik devlet yapısına karşı beliren hareketleri ele aldık; aynı zamanda, bu hareketlerin öncüsü durumundaki dinci-gelenekçi çevreye uygun siyasi ortamı hazırlayan, dolayısıyla destek veren siyasal iktidarların tutumlarını inceleme konusu yaparak aralarındaki bağlantıyı tarafsız bir gözle dile getirmeye çalıştık.

Bu çalışmamız üç ana başlık altında toplanmıştır. Birinci bölümde dinci-gelenekçi çevrelerle devrimci kesim arasında fikir çatışmasına dönüşen irtica-devrim kavramlarının, bu iki farklı anlayıştaki gruplar arasındaki algılanış biçimine yer verilmektedir ve sorunun siyasi alanda, iktidar ile muhalefet arasında zıtlaşmalara, çekişmelere neden olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, bu bölümde Türk Devriminin gelenekçi fikir cereyanı tarafından yapılan yorumu incelenmiştir. İkinci bölümde, Türkiye'nin tek partili döneminde sindirilen, fakat

yok olmayıp çok partili hayatın serbest ikliminde uykularından uyanan gerici çevreler ve bunların laik düzen karşıtı faaliyetleri ferdi ve grupsal olmak üzere iki alt başlık altında ele alınmıştır. Ayrıca, basın yoluyla Türk Devrimini hedef alan yayınlar bu bölüm içinde yer almıştır. Üçüncü bölümde, siyasal iktidar ile dinsel çevre arasında görülen yakınlaşmalar ve gelenekçi fikirlerin TBMM'ne taşınması konuları işlenmiştir. Sonuç kısmında ise, 1946-1960 dönemi siyasi yönelişlerine bakarak, çok partili hayatın Türkiye'nin laik siyasal rejimine etkilerini belirtmeye çalıştık.

1956-1960 döneminde görülen laik rejim karşıtı hareketler, araştırmamızın ağırlık kısmını oluşturmaktadır. Çalışmamızı büyük oranda dönemin canlı şahidi durumundaki Türk Basını'na dayandırarak kaleme almaya çalıştık; bununla birlikte, sınırlı da olsa, bazı ilmi eserlerden de faydalandık. Taradığımız gazete ve dergilerin yıllara göre dağılımını incelememizin sonunda; yararlanılan süreli yayınlar başlığı altında belirttik; ayrıca, bu araştırmamızda; şubat 1946, kasım-aralık 1947, Haziran 1948, Haziran 1950, mart 1951 dönemi olaylarından da faydalandığımızı belirtmek isteriz.

İşte bu şekilde Türk Basını'nın ve çok olmamakla birlikte bazı ilmi eserlerin ışığı altında bu çalışmamızı tamamladık. Bu incelememizin, gelecekte bu paralelde yazılacak ilmi eserlere ışık tutacağı kanısındayız. Tüm çıplaklığıyla gözler önüne serdiğimiz 1956-1960 dönemi laiklik karşıtı hareketleri hakkında yeterli bilgileri verdiğimizizi umarız.

Bu araştırmamızda; Tez konumu öneren, başlangıç kısmından sonuç bölümüne kadar büyük desteğini gördüğüm, çalışmamızın tamamlanmasında değerli katkılarını esirgemeyen Danışman Hocam Prof. Dr. Sabahattin Özel'e kalbi şükran ve saygılarımı sunarım.

Mustafa CANSIZOĞLU
Mayıs 2001

ÖZET

Türkiye'de çok partili demokratik sisteme geçilmesinden sonra; bu demokratik sistemde benimsenen düşünce özgürlüğünün sınırsız olarak kullanılması anlayışının kötü sonuçları 1946 yılından başlayıp 1950-1960 döneminde belirgin bir şekilde çıtasını yükselterek devam etmiştir. Bu yıllar arasında; Atatürk'ün demokratik, laik ve çağdaş bir Türkiye'yi yaratmak için açtığı yolun aksine, siyasi çıkarların ön planda tutularak laik rejime aykırı bir yol takip edilmiştir.

Demokrasinin düşünce düzeyi bakımından az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan sakıncalarından biridir ki, oy hesaplarıyla hareket eden siyasilerin laiklik ilkesini ihlal ederek doğrudan ya da dolaylı yollardan dini siyasete alet etmeleridir.

İşte biz bu çalışmamızda; Türkiye'de çok partili hayatın egemen kılınmasıyla ortaya çıkan laik rejim karşıtı hareketleri ve bu hareketler karşısında siyasi iktidarların tutumlarını ele aldık; ayrıca, Türkiye'nin bu yeni atmosferinde dinin siyasi alana çekilerek istismar edilmesini ve bunun Türk siyasi hayatına etkilerini incelemeye çalıştık.

"1956-1960 Dönemi Türk Basını'nda Laiklik Karşıtı Hareketler ve Tepkileri" başlığı altında topladığımız bu araştırmamız; 1956-1960 yılları arasında Türkiye'nin laik düzenine karşı beliren tehlikeleri konu edinmektedir. Çalışmamızı çoğunlukla Türk Basını'ndan elde ettiğimiz verilerle hazırladık; kısmen de olsa, bazı ilmi eserlerden de yararlandık. Araştırmamızın bu alanda yapılacak bilimsel çalışmalara katkıda bulunacağını içtenlikle ümit ederiz.

Mustafa CANSIZOĞLU

Mayıs 2001

SUMMARY

After Turkey passed to the democratic system of multi-party, the bad results of the concept of using the freedom of thought which had been adopted in this democratic system, without any constrictions (limits) appeared in 1946 and went on, improving considerably in the era between 1950-1960. Between these years in spite of the path Atatürk had started in order to create a democratic, secular and modern Turkey, a way which had been against the secular regime by giving the priority to political interests was taken.

One of the undesired results which is seen in the under-developed countries in terms of the level of democratic thinking is that politicians who act according to their expectation for votes, use the religion as a device of politics in a direct or indirect way by violating the secularity principle.

In this study, we have had a look at the attitudes of political forces when they face the actions which oppose the secular regime which have appeared as a result of the dominance of multi-party life. We also tried to study the exploitation of the religion by drawing it into the political field and the effect of this upon Turkish political life.

This study of ours which we tried to collect under the title of "The actions opposing secular system in the Turkish press of 1956-1960 period and its reactions", tells the dangers and threats which have appeared against the secular order of Turkey. Most of this study were prepared with the information we extracted from Turkish press, and we also used some of the scientific studies to a certain extent. We hope that our study will contribute to the scientific studies which will be carried out in the future.

Mustafa CANSIZOĞLU

Mayıs 2001

KISALTMALAR

Bkz. : Bakınız

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

DP : Demokrat Parti

NO : Numara

S : Sayfa

TBMM : Türkiye Büyük millet Meclisi

TCK : Türk Ceza Kanunu

TMTF : Türkiye Milli Talebe Federasyonu

V.d. : Ve Devamı

GİRİŞ

Uzun yıllar en azından belli bir döneminden itibaren yarı teokratik bir devlet düzeni içinde yaşamak zorunda kalan Osmanlı toplumu, Batı toplumlarının rönesans ve reform hareketleri sonrasında her geçen gün ilerlemesi, yeni buluşlara imza atması karşısında, mevcut siyasi yapı içinde boğulmuş, kabından dışarı çıkamamıştır. Devletin teokratik niteliği, toplumu bazı çıkarıcı dini grupların tekelinde bırakmış, kanaatkar bir toplum haline getirmiştir. Bu ise, Türk toplumunun gelişime, değişime ayak uyduramaması sonucunu doğurmuş, gerilik zihniyetinin karanlık batağına saplanıp kalmasına yol açmıştır. Yıllar yılı bu şekilde düşünme becerisi elinden alınan Osmanlı toplumunun bu statik durumu, ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihe karışmasıyla yerine kurulan körpe bir devletin kanatları üzerinde aydınlığı yakalamak fırsatını bularak değişecektir.

Gerçekten de, ümmet döneminden ulus dönemine geçişin adı olan genç Türkiye'nin ilk amacı, demokratik ve bağımsız bir devlet kurmak; bunun yanısıra bir zihniyet aydınlatması hareketine girişerek, bu suretle çağdaş uygarlık zirvesine yükselmek olmuştur. Bu iki amaç ise, laikliği lüzumlu hale getirmiştir.

Yeni Türkiye'nin laikliğe geçiş sürecinin bir gereklilik olarak ortaya çıkmasına değinmeden önce, konumuzla doğrudan ilgili olduğu için, laikliğin gelişim çizgisi hakkında ana hatlarıyla bir açıklamada bulunmanın yararlı olacağı kanısındayız.

"Laik" kelimesi, Türkçemize Fransızca "laïque" kelimesinden gelmiştir. Bu kelimenin kökü Yunanca "Laca" isminden türeyen "laikos" sıfatıdır. "Laca", Yunanca'da "halk, kalabalık, yığın" anlamlarını içermektedir. "laikos" ise "halka, kalabalığa, yığına ait" manalarına gelen bir sıfattır¹.

¹ Çetin Özek, Devlet ve Din, İstanbul 1982, s.13.

Batı'da Hıristiyanlığın kabul edildiği çağın sonlarına yakın bir zamanda kilise adamları için "lericci", Latince adıyla da "clerici" ifadeleri kullanılmıştır. Buna karşın, sahip olduğu dine bakılmaksızın din adamı vasfını taşımayan kitleler ise "laikos/laici" olarak adlandırılmıştır. Bu asırda, "laici" kavramı, toplumun çeşitli katmanlarını "din adamı olmayış" kimliği etrafında bütünleştiren ve adlandıran bir kavram olma dışında kullanılmamıştır².

Ortaçağ'dan itibaren ise, "laikos" kelimesi din adamı olmayan bir kitleyi ifade etmekle sınırlı kalmamıştır. Bu çağa geçişle beraber, "laiklik" bir siyasi iktidar biçimini belirten bir kavram olarak meydana çıkmıştır. Yani siyasi iktidarın dayanağının dinsel olmadığını savunan ve siyasi iktidarın şeklinin dinsel prensiplere göre oluşturulmamasını öne süren fikirler "laik" fikirler biçiminde isimlendirilmiştir³.

Laiklik kavramı, çağımızda da, siyasi iktidarın dini iktidar ile olan ilişkileri yönünden belli bir siyasi biçimlenmeyi ifade etmektedir. Bu durumda, klasik anlamıyla laiklik, siyasi iktidarın dini prensiplere uygun olarak biçimlendirilmemesi ve dinsel fikirlerin devlet yönetiminde etkili olmaması, devlet ile dinin birbirlerinin etki alanlarına karışmaması, devletin, bireylerin dini inançlarında özgür olmalarını sağlaması ve bütün inançlara eşit mesafede olması şeklinde adlandırılabilir.

Laikliğin genel bir tarifinin portresini çizdiğimiz yukarıdaki açıklamanın yetersiz ve sakıncalı olduğunu belirtmek gerekir. Bu açıklama yetersizdir; Zira, laiklik yalnızca din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılığını içermez. Bu açıklama sakıncalıdır; Çünkü, devletin karışmadığı, hiçbir biçimde sınır koymadığı dinsel davranışların kötüye kullanılması sonucunu doğurur. Esasen, devlet iki yönden dinsel faaliyetlere müdahalede bulunmak zorundadır. Evvela, devlet kişiler arasında din farkı gözetmeksizin, bireylerin dinsel inanışlarının başka inançlara

² Bülent Daver, Türkiye Cumhuriyetinde Laiklik, Ankara 1955, s.5; Yılmaz Altuğ, Türk İnkılâp Tarihi, 8.baskı, İstanbul 1997, s.245.

³ Özek, aynı eser, s.13-14.

sahip kimseler tarafından saldırıya maruz kalmasını engellemek zorundadır. İkincisi de, dinin kamu düzenini sarsacak, devletin temel işleyiş kurallarına zarar verecek biçimdeki hareketlerine mani olmak için alacağı önlemlerle, devlet din işlerine müdahale etme hakkına sahiptir⁴.

Günümüz dünyası demokrasilerinin çoğunlukla laiklik prensibine bağlı oldukları bilinen bir gerçektir. Bu seviyeye ulaşılması, yani devletin dini prensiplere göre şekillenmemesi ve her çeşit inanca sahip olanlara din hürriyetinin sağlanması, yüzyıllarca verilen mücadelelerin bir sonucudur.

Batı alemi rönesans ve reform atılımıyla laiklik sürecine girmiş, devlet yönetiminde akılcı ilkeleri egemen hale getirmiş, düşünce ve bilimi dini bağnazlığın pençesinden kurtarmıştır. Bu gelişmeler sonucunda Batı ulusları geniş bir ilerleme grafiği çizerken; buna karşılık, Osmanlı İmparatorluğu bu gelişim çizgisinde yer almaktan uzak kalmış, olayları seyreden, ama herhangi bir tepki göstermeyen pasif bir seyirci konumunda olmaktan öteye gidememiştir⁵.

Gerçekten de, Osmanlı İmparatorluğu, özellikle halifeliğin bu devletin eline geçmesinden sonra dinin etkisi altına giren bir devlet haline gelmiştir. Her çeşit hareket tarzı dinin denetimine tabi olan toplum, bütünüyle teokrasiye bağımlı bir durumda kalmış, dinsel kurallar toplumsal yaşamla bütünleşen bir tablo oluşturmuştur. Bu tabloda, dinsel düşüncenin temsilcisi ilmiye sınıfı, toplumun tüm yaşayış biçimini belirleyen etkili bir konuma sokulmuştur. "İlmiye-Ulema sınıfının gerileyişi"yle de, toplumun zihin yapısını bu grubun inancı şekillendirdiği, bilgi ve kültür kanalı ulema olduğu için toplum, adalet, eğitim ve öğretim konularında aydınlanacağı bu klavuzlar zümresinden mahrum kalmıştır. Medreseler'de, içtihat kapısını kapalı tutan Gazali* okulu ilkelerine

⁴ Özer Ozankaya, Türkiye'de Laiklik, 5. Baskı, 1993, s.104; Suna Kili, Atatürk Devrimi, 6. Baskı, İstanbul 1998, s.265.

⁵ Ali İhsan Gencer - Sabahattin Özel, Türk İnkılâp Tarihi, 5. Baskı, İstanbul 1996, s.310.

* 1058-1111 yılları arasında yaşamış olan islâm düşünürlerinden İmam Gazali, İran'ın Tûs şehrinde doğmuştur. Fikirleriyle islâm dünyasını etkileyen Gazali, günümüzde de etkisini sürdürmektedir. Bkz. İmam Gazâlî, Kimyâ-yı saâdet, Farsça'dan çeviren: A.Fâruk Meyân, Cilt I-II, İst. 1979.

göre eğitim verilmesi, ilmiye sınıfının da fikir yapısını bu okulun kurallarına göre şekillendirmesi, haliyle bu okullarda edinilen bilgilerin toplumun bütün yaşamına tatbik edilmesi, her hareketin Gazali prensiplerine göre yorumlanması sonucunu doğurmuştur. Böylelikle de, Osmanlı toplumunda "içtihat kapısı kapanmıştır." Taassup hamuruyla düşünce sistemini oluşturmuş ulema sınıfı böylece, toplumdaki her atılımı dine aykırı bulmuş, tepkici tutumunu açık bir biçimde göstermiştir. Dinin, bâtil inançlarla karıştırılması, Osmanlı toplumunu içinden çıkamayacağı bataklığa sürüklemiştir. 19. yüzyılda yapılan bütün düzeltim çalışmalarına rağmen, bağınaz bir din anlayışının hakim olduğu Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı sonunda tarihe karışmıştır⁶.

Bu gelişmeler sonucunda; yıllarca her taraftan ihata edilerek düşkünlüğe bırakılmış bir imparatorluğun kalıntıları içinden; kurtuluş mücadelesi vererek yepyeni bir ülke olarak ortaya çıkan Türkiye'nin siyasi bağımsızlığını elde etmesi, onun düşünce bağımsızlığını da eline almasını zorunlu kılmıştır. Toplumun düşünce bağımsızlığını engelleyen ise, katılaştırılmış dinsel prensipler ve bazı çıkarıcı dini çevreler olduğuna göre; toplum, bu güçlerin hakimiyetinden kurtarılmalıdır. Zaten, milli mücadele sırf ülkeyi düşman işgalinden kurtarmak için yapılmamıştır. Bu gayenin arka planında, Türkiye'yi çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak amacı da yatmaktadır. Uzun yıllar yapılan uygulamalar, ülkenin bu hedefe varmasına teokratik siyasi yapının engel olduğunu göstermiştir. O halde, Türkiye'nin çağdaş uygarlığa erişebilmesi için bir devrime gereksinimi vardır. Devrimin sorunu da, dinsel zümrenin toplumu hakimiyeti altında bulundurmasına, toplum nizamı ile dinci fikirlerin iç içe girmesine neden olan teokratik düzenin yıkılmasıdır. Toplumsal düzenle dini fikirlerin bu birleşiklik hali, toplumun ilerlemesini engelleyen kanal vazifesini görmektedir. Bu durumda, toplumun ilerlemesini engelleyen teokratik-monarşik sistemin yok edilmesi zorunlu olmaktadır. Teokrasinin inkarı benimsenince, onun yerine laik siyasal rejimin benimsenmesi doğal olacaktır. Yalnız laik bir devlet yapısıyladır

⁶ Çetin Özek, Türkiye'de Gerici Akımlar ve Nurculuğun İç Yüzü, İstanbul 1964, s.101.

ki, din, kişilerin vicdanlarında kalacak; siyasi yapının işleyişindeki etkinliğini yitirecek; toplumsal ilerlemede dinin belirleyici olma niteliği ortadan kalkacaktır⁷.

Yeni Türkiye'nin, siyasi yapı ilkelerinde radikal bir devrime girişmesi zorunluluğu ortaya çıkınca, bu siyasi dönüşümün doğal olarak toplumsal bünyeyi de değiştirmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu atılım, Türkiye'deki uygarlık sahasının tümüyle değiştirilerek yeni bir medeniyetin - hedeflenen bu yeni medeniyet, Batı medeniyetidir - benimsenmesini gerekli kılmıştır. Bunun içindir ki, çağdaş anlamda toplumsal yapıda gerçekleştirilecek değişikliklerle gerici toplumun zihniyet yapısı değişecek; değişen bu düşünce yapısına bağlı olarak oluşturulacak bu yeni sistemle vücut bulan toplum, ilerleme olanağına kavuşacaktır. Bu tarzda bir ilerlemeyi kaydedememesi, toplumun yok olup gitmesi demektir. O bakımdan, devrimlerin gerçekleştirilmesi toplumun yeniden dirilişi anlamına gelmektedir. Bu basiret nedeniyledir ki, Cumhuriyet dönemi başlarında, düşüncede, kültürde, ilmi metotta batılılaşmak amacıyla hareket edilmiştir. Atatürk bu değişim için "bizce zaman ölçüsü geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket mefhumuna göre düşünülmelidir." diyerek, bu değişimin prensibi olarak da; "terakki ve medeniyet yolunda Türk milletinin elinde ve kafasında tuttuğu meşale müsbet ilimdir" demekle, bilimi göstermekteydi⁸.

Atatürk Devrim Hareketleri bir zihniyet değişikliği sağlamak amacıyla yapıldığından, devrimler, birtakım kavramlar altında boğulan düşünceleri, gerilik batağından çıkarıp aydınlık platforma taşımak için mücadele etmişlerdir. Nitekim, Atatürk bu konuda şöyle demektedir: "Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz devrimin amacı, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen, çağdaş ve bunun anlam ve biçimi ile uygar bir toplum haline getirmektir. Devrimimizin ana prensibi budur. Bu gerçeği kabul edemeyen düşünceleri yok etme zorunludur.

⁷ Çetin Özek, Devrim İçin Laiklik, Hürriyet, 18 Ağustos 1960, s.2.

⁸ Özek, aynı makale.

Şimdiye kadar ulusun beynini paslandıran, uyuşturan bu düşünüşte bulunanlar olmuştur. Her halde düşüncelerde yer alan boş inançlar tamamen atılacaktır. Onlar çıkarılmadıkça beyne gerçeğin ışıklarını yerleştirmek olanaksızdır."⁹

Bununla beraber, toplumdaki bu fikrî ve kurumsal değişiklik, geçmişte olduğu gibi yine gerici çevrelerin muhalif tavırlarıyla mücadele etmek zorunda kaldı. Bu tepkici tutumlar, yıllarca kafalarda yer edinmiş dogmatik fikir alışkanlığının sonucu olarak ortaya çıktı. Kişilerin zihinsel ve toplumsal yaşamında mesken tutmuş dinsel anlayış, bu alışılmış prensiplerin dışında bir sistemin benimsenmesini güçleştirdi. Bu da, batılılaşmak için, dinin dünya işlerinden uzaklaştırılması lüzumunu doğurdu. Sözün kısası, devrimler sadece laik bir sistemde temellendirilebilecektir. Bu suretle, din, kişilerin vicdanlarında kalacak; dış alem ise uygarlığın, bilimin ışığında gelişecektir.

Bu amaçladır ki, daha Cumhuriyet ilan edilmeden, 1 Kasım 1922'de saltanat kaldırılmış, Cumhuriyet kurulduktan sonra da, 3 Mart 1924'te Hilafet kaldırılarak laikleşme yolunda önemli bir aşama kaydedilmiştir. Bu arada, 1924 Anayasası'nda devletin dininin "din-i islâm" olduğu belirtilerek teokratik hükümlere yer verilmiş, ancak uygulamada siyasal iktidarın dayanağı dinsel olmamış, laik bir politika izlenmiştir. 10 Nisan 1928'de, 1924 Anayasası'nda yapılan bir değişiklikle, devletin dininin islâm olduğu maddesi ve diğer teokratik hükümler Anayasa'dan çıkarılmıştır¹⁰. 1937 yılında, laikliğin bir Anayasal kurum haline sokulması için, İsmet İnönü ve 153 arkadaşı tarafından bir yasa teklifi hazırlanmıştır. Yasa teklifinin gerekçesinde, 2. maddede yapılacak değişikliğin amacı şu cümlelerle vurgulanmıştır: "Türkiye Devletinin bir cumhuriyet olduğu belirtilmekte olup bununla yalnız Devletin şekli belirtilmiş oluyor. Halbuki, Devletin şekliyle beraber siyaset ve idare tarzında takip edeceği ana vasıfların da esas hüküm olarak gösterilmiş olması lüzumludur."¹¹ Yani laiklik, belirtilen teklif gerekçesine göre,

⁹ Suna Kili, aynı eser, s.270.

¹⁰ İsmet Giritli - Jale Sarmaşık, Anayasa Hukuku, İstanbul 1998, s.93.

¹¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre V, C.16, Sayfa Sayısı 89, s.1.

devletin bütün işlerinde izleyeceği bir temel niteliği ifade etmektedir. Sonuçta, 5 Şubat 1937'deki değişiklikle de laiklik Anayasa'da yerini almıştır.

Bu şekilde, laikliğin hayata geçirilmesi yönünde verilen mücadeleler, Türk toplumuna uygarlaşma yolunda ilerlemek için, aydınlık düşüncelerin zihinlere yerleştirilmesi olanağını vermiştir.

Temelde, zihniyet değişikliği esası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, devrim hareketiyle birlikte bir başkalaşma sürecine girmiştir. Bu yeni Cumhuriyete, doğduğu günden itibaren düşman çevreler de vücut bulmakta gecikmemişlerdir.

Laik siyasal biçimlenme süreci içinde devrimci düzene karşı çıkan çevreler tarafından bazı olaylar çıkarılmıştır; ancak bunlar, tavizsiz bir politika anlayışıyla hareket eden devrin iktidarı olan CHP tarafından anında bastırılmış, bu şekilde gerici hareketlere engel olunarak laik düzenin tehlikeye girmesine fırsat verilmemişti. Ne var ki, çok partili hayata geçiş denemesinin gerçekleştirilmesi, bu devrimci siyasi tutumun da değişmesine neden olmuş, bazı sapmalar görülmüştür. Bu yeni siyasal sistemde din, yeniden Türkiye'nin siyasi alanına sokulmuş, dinsel söylemler partilerin politik malzemesi yapılmış, bu suretle siyasi hedefe ulaşmak amaçlanmıştır. Öyle ki bu devreye geçinceye kadar, devrim prensiplerinden en ufak bir ödün vermeyen CHP'nin bile dinsel öğelere yaklaşım biçiminde görülen değişmeler, bu gerçeği doğrular niteliktedir. Belirtilen siyasi çizgideki sapmalar, özellikle 1950'den sonra, DP'nin iktidar koltuğuna oturmasıyla daha da berraklaşmış, devrimci anlayıştan yoksun bir döneme girilmiş, din ve siyasetin kaynaştırılarak birlikte yürütülmeye çalışılması bu dönemin siyasi anlayış modelini oluşturmuştur. Bu şekilde benimsenen bir siyasi tutumla da laik düzen anlayışı rafa kaldırılmış, dolayısıyla laiklik prensibi gözardı edilerek tehdit altında bırakılmıştır.

I- 1956-1960 DÖNEMİ TÜRK BASININDA İRTİCA-DEVİRİM TARTIŞMALARI

A. Dinci-Gelenekçi Basının İrtica-Devrim Yorumu

Uzun yıllar, Türk Devriminin mücadele halinde olduğu dinci-gelenekçi fikirler, 1946 yılından sonra esen demokrasi rüzgarının etkisiyle su yüzüne çıkmış ve bu durum da irtica-devrim, dolayısıyla laiklik tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

Gerçekten de, demokrasi topunun atılmasıyla ülkeyi saran özgürlük havası, düşün alanında etkisini göstermeye başlamış, kısa sürede dinci-gelenekçi tepkinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Artık, Türkiye'de laik rejim dolayısıyla gerçekleştirilen yasal değişiklikler, dinci-gelenekçi kitle mensupları tarafından sorgulanmaya başlanmıştır. Böylece sorgulama imkanına kavuşan bu fikir çevreleri, eleştiri alanını saptayarak saldırı oklarının hedefini; CHP'nin otoriter yönetimi ve bu yönetimin uyguladığı laiklik anlayışı üzerinde odaklaştırmışlardır¹.

1) "Laiklik Ve İrtica"

Bu devrenin dinci-gelenekçi cereyanının analizi yapılırken, gündeme damgasını vuran sorunun hep laiklik olduğu görülmektedir. Devletin temel bünyesinde yapılan tüm düzenlemelerde, laiklik ilkesi esas alındığından, en fazla hücumun yapıldığı alan da bu olmuştur.

¹ Bu görüşler en geniş bir biçimde "Hür Adam" gazetesi tarafından işlenmiştir. Bu gazete, 1950-1960 dönemi dinci -gelenekçi görüşlerin sıkça dile getirildiği bir alan olmuştur. Özellikle, 1956 yılından sonra hemen her sayısında, ağırlıklı olarak bu fikirler kullanılmıştır. Bu gazetenin dışında, bu fikirlerin sergilendiği başka basın organları da olmuştur: Sebilürreşad, Fetih, Büyük Doğu , Türk Düşüncesi dergileri bunlardandır; Ancak, 1946-1956 yılları arasında bu fikirlere sıkça yer veren Sebilürreşad dergisinde, 1956 yılından sonra, önceki dönem kadar sert ve suçlayıcı fikirler neşredilmemiştir.

Bu çevre mensuplarına göre; geçmişte Türkiye'de uygulanan laiklik, "dinsiz" bir toplum meydana getirmek için uydurulmuş bir kılıftır. Böylelikle, dini ortadan kaldırıp, Allahsızlık fikrinin millete aşılması amaçlanmıştır; bu ise, Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidarda olduğu dönemin ürünüdür².

O halde yıllarca bu milleti dini eğitiminden mahrum bırakan, geçmişe söven, "ahlaksızlığa" batılılaşma adını veren ve ruhsuz bir nesil yetiştiren CHP'dir³. Bunun içindir ki, her zaman din aleyhinde olan ve dindarlara "dinsiz"lerle birlikte hareket edip "mürteci" diyen CHP, asla o masum insanların vurduğu "dinsizlik" damgasından kurtulamayacaktır⁴.

Bu akımın temsilcilerine göre, "İrtica umacısiyle milleti korkutan yıldırın Cumhuriyet Halk Partisi bu gün siyasi bir irticacı zebunudur". CHP döneminde din eğitiminin ortadan kaldırılması, Kur'an'ın tercümesini Kur'an diye okutma girişimleri, milletin laikliğe karşı tavrı almasına neden olmuştur⁵.

² Cumhuriyet'in ilanından 1950 yılına kadar kesintisiz devam eden CHP'nin tek partili yönetimi ve bu yönetimin laiklik adına yaptığı yenilikler ve laiklik uygulaması, çok partili sisteme geçişle birlikte; özellikle, 1950'den sonra gelenekçi basın tarafından şiddetle eleştirilmiş, "Devrim Yobazları" adıyla vasıflandırılmıştır.

Bu fikir cereyanı, 1950 öncesi, laikliğin, CHP tarafından dindar insanlar üzerinde bir baskı aracı olarak kullanıldığını iddia etmektedir. Bunlara göre, CHP, yıllarca milletin manevi değerlerine saldırmış, yok etmeye çalışmıştır; buna karşılık, masonlara, komünistlere ve siyonistlere kucak açmıştır. Ama, artık ibre tersine dönmüş, DP iktidarıyla Türk Milleti maneviyatına kavuşmuştur. Artık, bu vakitten sonra CHP'ye fırsat verilmemelidir. Bunun için, tüm maneviyatçılar birleşmeli, CHP'yi tarihe gömmelidir. Bu görüşlere örnek olarak bkz. Cevat Rifat Atilhan, Bütün Münevverleri İrtica İle Mücadeleye Davet Ediyoruz (Hür Adam, 31 Ocak 1958, No. 290, s.1-4) - Karşı Taraf (Hür Adam, 7 Nisan 1959, No. 357, s.1); Mehmet Leventoğlu, Bir Zihniyetin Karanlık Ufukları (Hür Adam, 18 Nisan 1958, No. 300, s.1-4); Devrim Yobazları (30 Mayıs 1958, No. 305, s.1-4); Sinan Omur, Devrimci Geçinenlerin Şu Hezeyanlarına Bakın (Hür Adam, 6 Haziran 1958, No. 306, s.1-4) - O Sizin Eserinizdir (Hür Adam, 17 Nisan 1959, No. 359, s.1-4); 27 Seneden Beri Milletimizin İmanına Hücum Edenler Artık Hortlamayacaklardır (Fetih, Haziran 1958, No: 37, s.1).

³ Bu düşünceler için özellikle şu makalelere bakınız: Cevat Rifat Atilhan, Millete Asıl İzdırıp Verenler Kimlerdi (Hür Adam, 18 Temmuz 1958, No: 312, s.1-4); Ehli Salıp Kim Ehli İmam Kim. (Hür adam, 26 Aralık 1958, s.1-4); Sadettin Tabak, Halk Partisini Tarihe Gömmedikçe Bu Millete Huzur Yoktur (Hür Adam, 20 Şubat 1959, No. 344, s.1-4); Sinan Omur, CHP Milletvekili Ferda Güley'in Sayın Başbakanı Sorduğu Soru Dolayısıyla (Hür adam, 20 Mart 1959, No. 352, s.1-4); Birazda Himmet (Hür Adam, 21 Nisan 1959, No. 312, s.2).

⁴ Tefik Taşkan, Bir Devrin Acı Hatıraları (Hür Adam, 23 Ocak 1959, No. 337, s.2); Ahmet Bilecen Hakikat Güneşi Karşısında Eriyeceksiniz..., (Hür Adam, 20 Şubat 1959, No. 344, s.2); C.R. Atilhan, Dalalet ve Dinsizlik Yolunda İsrar Edenleri Sadece Hüsrana Bekliyor (Hür adam, 17 Mart 1959, No. 351, s.1-4).

⁵ Laiklik ve İrtica (Hür adam, 17 Ocak 1958, No. 289, s.1-2); Acar Tuncer, Hasretini Çektikleri Devir (Hür Adam, 24 Mart 1959, No. 353, s.1-4).

Küfür bataklığında kalmayı tercih eden bu zihniyet, içimizdeki iman nurunu söndürmek, toplumsal hayatımızın anlamını bulduğu, "islâmî" kimliğimizi ortadan kaldırmak istemektedir. Bunların, insanların kafalarından "Allah" ve "din" düşüncesini silerek, toplumu manevi değerlerinden uzaklaştırmak, dolayısıyla, bir milleti manevi boşluğa düşürerek materyalist bir toplum haline getirmek gibi "kalitesi bozuk bir ithal malı peşinden" gittikleri açıkça belli olmaktadır. Çünkü bunların gayesi; batılılaşmak, batı uygarlığı yolundan gmitmektir*. Bu anlayışla hareket ederken de, "geri" kalışımızdan söz ederek dinimize, atalarımıza ve onların mirasına dil uzatarak, gelişmemize bunların engel olduğu iddiasında bulunmak suretiyle, bizi manevi değerlerimizden ve "varlığımızın öz cevherlerinden" uzaklaştırarak, batının kucağına atmak amacındadırlar⁶.

Oysaki bunlar, batıyı anlamayan beceriksiz taklitçilerdir. "Lâikliğin ve batı medeniyetinin ne olduğunu bir türlü öğrenemediler". Çünkü bunlar, Masonların, Siyonistlerin ve Komünistlerin etkisiyle hareket eden, biçimsel batıcı "devrimbazlar" ve "farmasonlar"dır⁷. Bunlar, ülkede "irtica" rüzgarları

* Bu fikirleri ileri sürenlerin, Türk Devriminin amacını kavrayamamış oldukları anlaşılmaktadır: Zira, Türk Devrim Hareketinin amacı; Türk Toplumunu eskimiş, bozulmuş, soyunu kaybetmiş doğu kültürlerinin boğucu, uyuşturucu tesirinden kurtarmak ; çeşitli medeniyetlerin mükemmel bir sentezi olan Avrupa Medeniyetine ulaştırmaktır. Avrupa Medeniyetine dönmek, bu medeniyetin ileri şartları içinde Türk olmak, Türk Devriminin Temel amacıdır.

⁶ Bu düşünceleri savunanlar şu görüşleri ortaya atmaktadırlar: Bugünkü Avrupa, ilmin ve yeniliğin karşısında olan Papazların, Hükümdarların ve Asilzâdelerin pençesinde kıvrandığı bir sırada; Müslüman Türk Ordularının ilim ve irfan ile Viyana kapılarına dayanarak yaptığı hayırlı darbe, Avrupa Milletlerinin uyanmalarına sebep olmuş, kendilerini Papazların Hükümdarların ve Asilzâdelerin boyunduruğundan kurtarmış ve bu mücadeleleri, zamanla, onlara "Cumhuriyeti" ve "lâikliği" kazandırmıştır. Bu itibarladır ki, bugün imrendiğimiz Avrupa'nın, Cumhuriyete ve laikliğe kavuşmasının yollarını açan ve böylece, onlara akıllarıyla hareket etmelerini öğreten Müslüman Türk Milleti'nin "irtica"yla suçlanmasını, bu fikir taraftarları büyük bir hakaret olarak saymaktadırlar. Bkz. Mehmed Leventoğlu, Bir Zihniyetin Karanlık Ufukları (Hür Adam, 18 Nisan 1958, No. 300, s.4); 27 Seneden Beri Milletimizin İmanına Hücum Edenler Artık Hortlamayacaklardır. (Fetih, Haziran 1958, No. 37, s.1); Sinan Omur, İrtica Hortluyor Demeye Utanın (Hür Adam, 24 Ekim 1958, No. 325, s.1-4) - O Sizin Eserinizdir (Hür Adam, 17 Nisan 1959, No. 359, s.1-4). Cevat R. Atılhan, Kudret ve Cesaret Bulsalar (Hür Adam, 6 Mart 1959, No. 348, s.4); Acar Tuncer, Hasretini Çektikleri Devir (Hür Adam, 24 Mart 1959, No. 353, s.4).

⁷ Farmason: Fransızca bir kelime olup; Masonluk Cemiyeti ve bu Cemiyet üyesi, Mason anlamlarına gelmektedir. Mecazi anlamda da; dinsiz, imansız, kâfir mânalarını taşır. Farmasonluk ise; İsrail Devleti'nin kurulması için çalışan, geniş teşkilâtlı, "din ve milliyet düşmanı" bir İbrani kuruluşunun adıdır. Bu teşkilâtın, amacına ulaşmak için kullandığı iddia edilen bazı araçlar, piyonlar ve ajanlar vardır; bunlar ise "Farmasonlar"dır.

estirerek, asıl amaçları olan "islâmı ve milli varlıklarımızı" yok etme planlarını gerçekleştirmek sevdasındadırlar⁸.

Türk Devrimi ve laiklik hareketini bu şekildeki fikirlerle yeren dinci-gelenekçi çevreler şu gerçeği göz önünde bulundurmak durumundadırlar: Türk Devrimi ve laiklik hareketi, muhafazacı güçlerin etkisi altında bulunan çevreleri o güçlerin baskısından kurtarmak amacını gütmektedir. Gerçekten de, toplumda alışık olunanın aksine yeni anlayışların ve kurumların oturtulması biçiminde ortaya çıkmış olan Türk Devrim Hareketi, toplumun şuurunda mesken tutmuş ve yılların zihinlerde biriktirmiş olduğu saplantı fikirlerin bertaraf edilmesini gaye bilmiştir. Doğaldır ki, bu yaygın reform hareketi devreye eskinin devamından yana, hurafeliğin temsilcilerinin girmesiyle çoğunca benimsenmez. Bu itibardır ki, toplum gerçekleştirilen tüm değişimleri benimseyinceye kadar laikliği

Bu bilgiler ışığında dinci-gelenekçi cereyan, geçmişte olduğu gibi bugün de, ülkemizi ve ülkemiz insanını bölmek için, içimizdeki ajanlarını da kullanarak sinsi faaliyetlerine devam ettikleri fikrini ileri sürmektedirler. Öyleki bunlar, Türk Milletini Orta Asya'dan Viyana kapılarına dayandıran mânevi gücün farkındadırlar. Bunun için de, hücumlarını bu hedefe yöneltmektedirler. Bkz. İrtica mı İnkılâplara Aykırı Hareket mi (Hür Adam, 18 Nisan 1958, No: 300, s.1-4); Masonluğun Tahlili (Hür Adam, No: 304, s.4); Devrim Yobazları (Hür Adam, No: 305, s.1-4); Müslüman Alemi ve Farmasonluk (Hür adam, No: 321, s.2); M. Necmettin Hacıeminoğlu, Batılılaşma Davamız (Türk Yurdu, 12 Mart 1960, Sayı: 282, s.15).

⁸ Din Aleyhtarlarına Yine Fırsat Düştü (Hür adam, 2 Mayıs 1958, No. 301, s.1-4); Sinan Omur, Yeniliğin ve Medeniyetin Aşığı Millete Dil Uzatılamaz (Hür Adam, 24 Mart 1959, No. 353, s.4).

Dinci-Gelenekçi cereyanın bütün bu iddialarına Çetin Özek Hürriyet gazetesindeki bir makalesinde cevap vermektedir. Özek'e göre laiklik dine karşı tarafsız olmaktır. Laikliğin ülkemizdeki uygulaması da bu yönde olmuştur. Gericici çevrelerin "din düşmanlığı" şeklinde nitelendirdikleri davranışlar, gerçekte, dine karşı değil, Cumhuriyetimizin "aydınlığa" ulaşmasını önlemek isteyen gericici güçlere karşı takınılan tavırlardır. Laik tutumun "dinsizlik" ya da din hürriyetini yok eden anlam taşıması için, dinin "ferdi durumda iken dahi, sadece bir inanç olması hasebiyle" sınırlandırılması ve bu işlem için tüm önlemlerin alınması gereklidir. Ülkemize baktığımızda, asla bu tarzda bir laiklik uygulamasına gidilmediği görülmektedir. Laikliği koruyucu hükümler, laiklik uygulaması, din özgürlüğünü düzenleyen bir işlevi yerine getirmişlerdir. Din özgürlüğünü düzenleyen hükümler, dinin toplumsal bir hareket olarak meydana çıktığında uygulanabilen hükümlerdir. Yani vicdanlarda kaldığı sürece kimsenin dini yaşayışına karışılmamıştır. Yanlızca dinin dogmallaşmasına, toplumsal ve siyasi yaşama müdahalesine engel olunmuştur. Cezalandırılan, sadece din özgürlüğünün köttüye kullanılması olmuştur, yani, "irtica cezalandırılmıştır din değil." O bakımdan, ülkemizde laikliğin "dinsizlik" olarak uygulandığını öne süren fikirler, aslında, laiklik düşmanlığı yapmaktadırlar. İddia edildiği gibi laiklik din özgürlüğünü ortadan kaldırmamıştır; aksine, din özgürlüğünü sağlayan bir araç olmuştur. Bu itibarla, ülkemizde uygulanan laiklik "taassup" zincirini kırarak özgür düşüncenin yollarını açan bir özelliğe sahiptir. (Bkz. Çetin Özek, Laiklik, Devrimcilik, Gericilik, Hürriyet, 1 Ağustos 1960, s.2); Ayrıca devletin dine karışmasının gerekli olduğu yönünde önemli fikirler sunan şu makaleye bakılabilir. Necat Erder, Din Meselesi, Forum, 15 Mayıs 1956, Cilt 5, Sayı: 52, s.10).

koruyucu ceza hükümlerinin varlığı gerekli olmaktadır. Bu hükümler, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini sınırlayıcı nitelikte olsa da; yeni Türkiye'nin teşekkülünün, devrimlerin varlığına bağlı olduğu da unutulmamalıdır. Bilhassa, ülkemizin şartları dikkate alındığında; laikliğe ve devrimlere zıt hareketleri cezalandıran hükümlerin zorunluluğu ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla, zihinleri bulandıran düşüncelerden arındırılıp devrim gerçeğini gönül rızasıyla kabul edinceye kadar ceza kurallarının uygulanması zorunlu hale gelmektedir.

2) "İrtica Yaygarası"

Bu düşünceyi benimseyen dinci-gelenekçi çevre mensupları, ülkemizde "dinsel" nitelikte bir irtica olayının olmadığını savunmaktadırlar; bunun aksini iddia edenlerin ise, gericilikle suçladıkları insanların, hangi nedenlerden ötürü "mürteci" ilân edildiklerini açıklayamadıklarından yakınmaktadırlar⁹. Bunlardan bazıları; her hareketi "irtica" olarak damgalamanın doğru olmadığını, "gerektiğinde eskiye dönmeyen irtica işareti" sayılamayacağı tezini ileri sürmektedirler¹⁰.

Sahibi ve müdürü olduğu "Türk Düşüncesi" dergisinde, irticanın "bulanık" ve "kaypak" bir kelime olduğunu söyleyen Peyami Safa da mürteciyi tanımlarken; "samimi bir gerilik" yanlısı olduğunu, asla bir "yobaz" olamayacağını beyanla; "irtica", "inkılâp", "muhafazakarlık" ve "yobazlık" kavramlarının tahlilini yaparak, bunlar arasındaki farka dikkat çekmektedir¹¹.

⁹ Bu konudaki görüşler için bkz. Cevat Rifat Atilhan, Bu Sara Nöbetlerinin Mânası Nedir (Hür Adam, 10 Ocak 1958, No. 286, s.1-4); Sinan Omur, Milletçe Uyanık ve Mütelyakkız Olalım (Hür Adam, 31 Mart 1959, No. 355, s.1-4); Nazmi Keskin, İrtica ve Din (Hür Adam, 21 Nisan 1959, No. 360, s.2-4); Ali Fuat Başgil, Türkiye'de İrtica Var mı (Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, Cilt 10, Sayı: 56-5, s.4); İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Softa ve Mürteci (Türk Düşüncesi, No. 56-5, s.12); Vecdi Bürün, Tarihimizde İrtica (Türk Düşüncesi, No. 56-5, s.17); Cahit Tanyol, Dün ve Bugün İrtica-İnkılâp (Türk Düşüncesi, No. 56-5, s.24); M.Galip Erdem, İrtica Anlayışı (Türk Yurdu, 11 Şubat 1960, Sayı. 281, s.57).

¹⁰ Bu fikri savunanlardan Galip Erdem, "Türk Yurdu" adındaki dergide düşüncelerini dile getirmektedir. Yazar, buradaki düşüncelerini desteklemek için, geçmişteki büyük inkılâp hareketlerinden olan "Rönesans"ı örnek olarak göstermektedir. Fikrin sahibine göre; devrinden iki bin yıl öncesinin fikri yapısını ve bilimsel anlayışını yeniden canlandırmak gayesini güttüğü için, bu hareketin de "irtica" damgasını yemesi gerekirdi. Bkz. M.Galip Erdem, İrtica Anlayışı (Türk Yurdu, 11 Şubat 1960, No. 281, s.57).

¹¹ "Türk Düşüncesi" dergisi, 1 Mayıs 1959 sayısını irticaya ayırmıştır: Burada, irticaya değişik perspektiflerden bakan Peyami Safa, irticanın, genel anlamıyla "geriye doğru hareket" olduğunu,

Safa'ya göre, aşırı devrimciler bu farka dikkat etmedikleri için, kendileri gibi düşünmeyen insanları "yobaz"lıkla suçlamaktadırlar; oysa, asıl "yobaz" kendileridir¹².

Bu şekilde görüşlerini dile getiren Peyami Safa'ya yakın görüşte olan başka yazarlar da olmuştur. Bunlardan Cahit Tanyol, "irtica" meselesinin, siyaset arenasında sık sık "hücum" ve "istismar" konusu yapıldığından şikayetçi olmakta ve sadece dinsel nitelikte olan "irtica"dan söz edilmesinden dolayı rahatsızlık duymaktadır. Tanyol'a göre, irtica olduğundan kuşku duyulmayan birtakım hareketler, "irticanın klâsik damgasını taşıyan" dinsel çevre mensuplarınca arka çıkılmamışsa, irtica olarak kabul edilmemektedir; çünkü, dinsel özellikte olmayıp, din adamlarınca desteklenmeyen hiçbir "geri harekete", ülkemizde, irtica olarak bakılmamaktadır¹³. İddia sahibi, bu hatalı tutumun giderilmesi için aydınları göreve çağırarak, "bu ikili taassup karşısında vicdana yol bulma"larını istemektedir¹⁴.

Bu çevre mensupları, ülkemizde, irtica-devrim sorununun, sistemli bir şekilde, 14 Mayıs 1950 yılından sonra ortaya atıldığı savını ileri sürmektedirler. Bunlar, bu sorunu çıkaranların ise, iktidarı kaybetmenin acısını unutamayan CHP; satış kaygısı nedeniyle bol bol "irtica" temaları işleyen bazı büyük gazeteler; yetersizliklerinden ötürü, bilimsel alanda kendilerini ispat edemeyen bir grup aydın; amaçlarına ulaşmak isteyen komünistler ve bunlarla işbirliği yapan "devrimbazlar" olduğu düşüncesindedirler¹⁵. Bu fikirleri en geniş bir

ancak bunun, zaman bakımından "gerilik" anlamına gelmekle birlikte, önemi itibarıyla "ilerilik" anlamını da taşıdığını ifade etmektedir. Safa "Cumhuriyet" yönetiminin yıkılıp "mutlakiyet" yöntemine geçildiğinde, "Cumhuriyete dönmeyi isteyen bir hareket" zaman yönünden "gerilik", önemi itibarıyla de "ilerilik" anlamına geldiğini belirterek, bu savını güçlü kılmak istemektedir. Bkz. Peyami Safa, İrtica Nedir (Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, Cilt 10, Sayı. 56-5, s.1-3).

¹² Peyami Safa, aynı yazı, s.3.

¹³ Cahit Tanyol, Dün ve Bugün İrtica - İnkılâp (Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, Cilt 10, Sayı: 56-5, s.24-25).

¹⁴ Tanyol, aynı yazı.

¹⁵ Gelenekçi Cereyan, devrimci kanadı sahte "kemalist"likle suçlayarak, bunları, Atatürk'ün nüfuzundan yararlanarak sinsi emellerini gerçekleştirmek isteyen din düşmanları ve cahil batıcılar olarak görmektedir ve bu kesime "Asrî Yobazlar", "Devrim Yobazları", "Devrimbazlar", "İnkılâp Bezirganları", "İnkılâp İstismarcıları", "İnkılâp Softaları", "Mason ve Komünist Oyunağı", "Sahte

biçimde savunanlardan Anayasa Hukukçusu Prof. Ali Fuat Başgil'e göre; "Ortada irtica diye bir şey yok!" sadece bilinçsiz bir anlayışla, Türk Ulusunun tüm kutsal değerlerine, indirilen darbelerin haklı tepkisi sözkonusudur. Bu tepki, geçen 25 yıllık bir dönemde, bu milleti soyan ve onların sırtından para kazanıp zengin olan, sonra da onlara "mürteci" damgasını vuran devrimci kılığına bürünmüş yobazlara karşı hak arama mücadelesidir¹⁶. Başgil, bunların, gazete sütunlarından zehirlerini dökerek temiz insanları karalama kampanyasına giriştiklerini ifade etmekte, bu yoldan gençleri kışkırtarak, yeni karışıklık senaryoları hazırlamaya başladıklarını belirtmekte, bu sayede de, gazete tirajlarını yükseltme gayesine erişmiş olacakları yaklaşımında bulunmaktadır¹⁷.

Başgil'e göre bu zihniyet, çıkarına "engel" olarak gördüğünü etkisiz kılmak için, sorun çıkarmaktan çekinmemektedir. Yıllarca aşağıladıkları, "yobaz" olarak gösterdikleri milletimiz sayesinde zengin olan bu anlayış, sözbirliği etmişcesine hep bir ağızdan, "irtica var" çığlıkları atmaktadır¹⁸. Başgil, bunların, menfaatleri doğrultusunda kılıktan kılığa girdiklerini belirterek; "Dün Moskof geliyor, vatan elden gidiyor" naraları atarak, gazetelerinin satılmasını sağlayıp para kazananlar; "bugün irtica var, inkılâp elden gidiyor" diye nutuk atıp, yine gazetelerini satarak kasalarını dolduruyorlar. O bitip tükenmek bilmeyen "ihtirasları" dolayısıyla ki, yarın başka bir senaryoyle ortaya çıkıp, gazetelerini satarak ceplerini doldurma yollarını arayacakları düşüncesine takılmaktadır¹⁹.

Başgil'e göre; "irtica" çığlığı atarak, ülkemizde milli birlik ve beraberliğimizi bozmaya çalışan "fitne ve fesatçılar" vardır. Bunlar, memleket insanını "inkılâpçı" - "mürteci" diye iki kutba ayırmış, onları birbirine kırdırmak

Devrimciler" gibi çeşitli adlar yakıştırmaktadır. Bu fikirler geneldir. Bu kitleye mensup bütün basın organlarında görülebilir.

¹⁶ Ali Fuat Başgil, İrtica Yaygarası (Hür Adam, 6 Haziran 1958, No. 306, s.4).

¹⁷ Başgil, Bizim de Diyeceklerimiz Var Dostlar (Hür Adam, 30 Mayıs 1958, No. 305, s.1).

¹⁸ Prof. Başgil, bunların "vurguncu zenginler, kundakçılar, kadife eldivenli gangsterler, eski sabıkahlar, cezasız kalan mücrimler, siyasi irtica hortlakları, mazisi karanlık, suyu bozuk, menfaat, şöhret düşkünleri" olduklarını ifade etmektedir. Bkz. Başgil, Bizim de Diyeceklerimiz Var Dostlar (Hür Adam, No. 305, s.1) - Türkiye'de İrtica Var mı (Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, Cilt 10, Sayı: 56-5, s.4-5).

¹⁹ Başgil, İrtica Yaygarası (Hür Adam, No. 306, s.4).

için devamlı "teşvik ve tahrîk" etmişlerdir; ne var ki, güçsüzler için hiç vakit kaybetmeden harekete geçen devletin yetkili organları bu "irtica körükçüleri"ne karşı sessiz kalmaktadır²⁰. Ancak, Başgil'in çizdiği bu karamsar tablo; DP'nin, programına ve kimliğine bağlı olduğunu göstererek, "Adnan Menderesin ağzıyla yaygaracılara güzel bir demokrasi dersi verdi" şeklindeki sözleriyle, kısa sürede sevince dönüşecektir²¹.

14 Mayıs 1950 seçimlerini de değerlendiren Başgil; bu seçimlerde CHP'nin devrilmesini bir "devrim" olarak nitelendirmektedir. Başgil bu devrimin, yıllarca susturulmuş dindar kitlenin, "hakkın zulma galebesi" biçiminde algılanması gerektiği görüşündedir. Başgil'e göre, 14 Mayıs yenilgisinin acısını unutamayanlar bu kitleyi, 'kara kuvvet' etiketi yapııştırarak suçlamakta, "irtica yaygarasıyla" ortalıkta çığlıklar atma gayreti içindedirler²². Başgil, gerçekte, memlekette irtica yoktur kanısındadır. Fikrin sahibine göre koparılan fırtına, bir grup "bezirgân" yazarın yaygarasından başka bir şey değildir; ama, bir gün bu ülkede irtica ortaya çıkarsa; buna sebep olanların, şimdiden "irtica" kapısını aralayan "bezirgânlar" olacağı inancındadır²³.

²⁰ Başgil, Bizim de Diyeceklerimiz Var Dostlar (Hür Adam, No. 305, s.1).

²¹ Başgil, aynı yazı, s.1

Rejimi yıpratmak isteyenlerin demokrasi kılıcına sarılarak eskiye dönmenin yollarını aradıklarını söyleyen Nadir Nadi, bu görüşleri ileri sürenlere bir yazısında tepki göstermektedir. Nadir Nadi'ye göre "Devrim düşmanlarının" asıl çabaları, rejimi yozlaştırıp köreltmek; bu suretle milleti yeniden "ortaçağ" bataklığına sürüklemektir; böylece, Türk insanı aynı şeylere inanmaya, aynı tarz giyinmeye, aynı hazları duymaya itelenecektir. Atatürk'ün bizi kurtardığı katılaşmış, durgun, kalıplaşmış eski düzenin yeniden hayata geçirilmesi amaçlanmaktadır. (Bkz. Nadir Nadi, Onların Tek Ümit Kapısı, Cumhuriyet, 3 Ekim 1959, No. 12.653, s.1).

²² Başgil, Türkiye'de İrtica Var mı (Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, Cilt 10, No: 56-5, s.6).

²³ Başgil, aynı yazı

Ali Fuat Başgil ve onunla aynı fikirleri paylaşıp savunan çevrelerin bu tezlerine forum dergisinden Turan Sargın şu şekilde yanıt vermektedir. "Sizin beddua edeceğiniz insanlar size üzerinde rahatça konuşup hür yaşamak imkânını bahsetmiş bulunan kimselerle bu vatanın ve milletin istiklâlini muhafaza edebilmek, terakkisini temin için zarurî yolu, müsbet ilmi arzulayan, içinde bulunduğunuz cehalet ve kara taassup dolayısı ile sizi mazur görüp affetmek büyüklüğünü gösteren kimseler olmamalıydı. Sizin asıl beddua edeceğiniz kimseler ancak ömürleri boyunca sürebilecek kısa vadeli hasis menfaatleri uğruna zihniyetinizin memleketi korkunç bir hastalık gibi sarmasına mâni olmak vazifesini yapmayanlar, ileride çocuklarınızı ve hattâ sizi Büyük Atatürk'ün kurtarmak istediği uçuruma sevketmekten çekinmeyen ve eğer sizde kendinizden başka bir kimseyi, millet ve memleketinizin istiklâl ve istikbalini düşünmek gibi en yüksek bir duygunun zerresi var ise, bu mukaddes miraslarınızı tehlikeye sokanlardır!" (Bkz. Turan Sargın, Risalei Nur Talebeleri Hakkında, Forum, 1 Kasım 1958, Cilt X, Sayı: 111, s.18).

Ali Fuat Başgil'in görüşleriyle aynı noktada buluşarak, düşüncelerini çeşitli basın organlarında dile getiren avukat Bekir Berk de, ülkemizde "dini bir irtica" olayının olmadığını; aksine, komünizmin önünü kesen en büyük "manevî kuvvetin din" olduğu konusunda ısrar etmektedir²⁴. Avukat Berk'e göre, Türk Milleti'nin dinine bağlı bir toplum olarak yaşamasını hazmedemeyen "inkılâp softaları, din ve mukaddesat" düşmanları, bu milletin din ve vicdan hürriyetini kullanmasını 'irtica' olarak yorumlayıp hakaret etmekte, bu vatan sevgisiyle dolu insanlara mürteci' yaftasını yapıştırmaktadırlar. Bekir Berk, daha da ileri bir fikir öne sürerek; bizdeki din düşmanı olan "irtica" körükçülerinin, Rusya'daki fikir babalarıyla aynı anda "irtica" yaygarasını kopardıklarını iddia etmektedir²⁵ ve Türk Milletini zayıf düşüren tüm bu irtica iddialarını ortaya atıp yönlendirenlerin ise; "İnkılâpçılık hümanizm, sosyalizm, barışseverlik ve fikir hürriyeti" kılıfına bürünmüş komünistler ve masonlar olduğu tezini savunmaktadır²⁶.

Bu görüşlerle ortaya çıkan gelenekçi kadronun savunduğu düşüncelerin tahlili yapıldığında; bunların bir merkezde toplandıkları görülmektedir. Bu da, CHP'nin devrim görüntüsü altında dinsizliği yaymaya çalışarak, toplumu bir ahlâk erezyonuna uğratma çabası ve DP yönetimiyle bu durumun ortadan kalktığı düşüncesidir. Bu şekilde, bu çevre, CHP'nin devrimci tutumunun lâikliğe aykırılığını kanıtlamak gayretinde olduğu görüntüsünü vermektedir.

²⁴ Bekir Berk, ülkemizde komünizm tehlikesinin olduğunu söylemektedir ve bunu örtbas etmek isteyen din karşıtlarının sunî bir irtica fırtınası estirerek, dikkatleri üzerlerinden başka adreslere yöneltmek amacıyla oldukları iddiasında bulunmaktadır. Bkz. Bekir Berk, Zaman Zaman Kanayan Kangren İrtica Yaygarası (Hür Adam, 24 Ekim 1958, No. 325, s.1-4).

²⁵ Bekir Berk, İslâm Davasının Müdafası (Hür Adam, 14 Kasım 1958, No. 327, s.2) - Nurculuk Bir İrtica Hareketi midir (Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, C. 10, No. 56-5, s.58).

²⁶ Bekir Berk, Zaman Zaman Kanayan Kangren İrtica Yaygarası (Hür Adam, No. 325, s.4). Bekir Berk'in bu iddiasına devrimci bir yazar soruyla şu şekilde cevap vermektedir: "Niçin itham ediyorsunuz? Niçin sizinle aynı fikirde olmayı, size karşı, size düşman zannediyor ve toplumumuzda pek az yetişen "düşünen insanları" yanlış veya doğru bir fikir için çalışanları Moskofluk vs. gibi bir takım vatandışı sıfatlarla lekelemeğe uğraşıyorsunuz?" (Bkz. Ergun Özsunay, Risale-i u Nur Talebelerine Cevap, Forum, 1 Kasım 1958, Cilt X, Sayı: 111, s.16).

B) Devrimci Basının İrticaya Bakışı

Yukarıda görüşlerini açıklamaya çalıştığımız dinci - gelenekçi basının; ülkemizde dinden kaynaklanan bir irtica olayının olmadığını, sadece tek parti döneminde uygulanan laiklik anlayışına karşı haklı bir tepkinin söz konusu olduğu, bunun da doğal karşılanması gerektiği yorumuna karşılık; devrimci basın ise, irticayı laiklik karşıtı bir kavram olarak değerlendirip, sırf dinsel fanatizmden kaynaklanan ve dinsel kılıfa bürünen "laiklik düşmanlığı" biçiminde adlandırmaktadır²⁷.

Kendilerini "çağdaş", "batıcı" ve "laik"liğin temsilcileri olarak görüp ilerici sayan devrimci grup; tek parti uygulamalarına karşı tepkisini dinsel nitelikte gösteren yığınları ise; "gerici", "yobaz" ve "çağdışı" olarak şekillendirmektedir.

Bu çevre mensupları, dinci-gelenekçi kitleyi; ilhamını geçmişten alıp "geri düşünmenin girdabına" düşen eski düzen yanlıları, karanlık ruhlu ortaçağ özlemcileri şeklinde tasvir etmekte; inkıpları kötüleyip geri zihniyeti istemekle, eski çıkarlarına kavuşmak arzusunda olan "yobazlar" olarak nitelendirmektedirler. Bunlar, laik rejim karşıtlarına bu cesareti veren kuvvetin ise; dini politika aracı yaparak, bundan siyasi kazanımlar elde etmeyi amaçlayan bazı siyasi oluşumlar olduğu görüşünde birleşmektedirler.

Bu bağlamda, devrimcilerin eleştirileri, temelde iki noktada düğümlenmektedir: Birincisi; "irtica ve din" arasındaki ilişkiyi irdeleyip ortaya koymaktadırlar; tenkid ettikleri ikinci nokta da, siyasi ve kişisel çıkarlarını korumak için "irticadan medet umanlar" şeklinde oluşturdukları kuramsal tablodur.

²⁷ Bu konudaki düşünceler için bkz. Ahmet Emin Yalman, Lâiklik ve Hakîki Din (Vatan, 23 Ocak 1956); Nihat Türel, Neden Hâla İrtica (Ulus, 24 Mayıs 1958); Çetin Özek, İrtica Konusunda (Dünya, 2 Haziran 1958) - Lâiklik Denilince (Hürriyet, 31 Temmuz 1960) - Lâiklik, Gericilik, Dincilik (Hürriyet, 1 Ağustos 1960); İnkılâplar ve Yobazlık (Forum, 1 Aralık 1958, C.X, Sayı. 113); İnkılâplar, Demokrasi ve Din (Forum, 1 Ocak 1959, C.X, Sayı. 115).

1) İrtica-Din İlişkisi

İrtica ve din kavramları arasında bağlantı kurup, ülkemizdeki irticai yönelişlerin nedenlerini ortaya koymaya çalışan devrimci basın; ülkemizde, yüzyıllardır dinin, çıkarıcı zümreler elinde bir sömürü aracı olarak kullanıldığından hareketle; bu dönemdeki dinci - gelenekçi eğilimlerin de, din perdesi altında devrim düşmanlığı yaparak, aynı kulvarda koştuklarını yazmaktadır.

Devrimci Cephe, yobaz diye tarif ettiği bu fikir cereyanını, dini istismar etmekle suçlayarak, bunları, yıllarca hurafe bilgilerle geniş bir kitleyi aldatan ve onların sırtından geçimini temin eden "yobaz" bir zihniyetin devamı olarak görmektedir²⁸.

Bunlara göre "yobaz softalar", dini öğütleri kendi tekelinde bulundurmak arzusunda olan ve mukaddes değerleri ticari amaçları doğrultusunda kullanarak, bu sayede, vatandaşın mal varlığına büyük oranda ortak olan çıkarıcı gruplardır²⁹.

Bu kesim, dini gelenekçileri, hocaların, şeyhlerin etkisinden kurtulamayıp iradesini onların eline bırakan; her söylediklerinde bir "hikmet" arayıp, bilime, değişime, gelişime kulak tıkayan kör bir zihniyetin müdavimleri olarak betimlemekte; çıkarıcı gereği eski düzenin devamını arzulayan yobazların çırakları olarak görmektedir³⁰.

Bu fikir taraftarlarına göre; hilafet kurumunun etkisinden kurtulamayan "yobazlar", güçlerini yitirme korkusu taşıdıklarından, dini, ülkemizde gerçekleştirilen değişim çalışmalarını engellemek amacıyla kullanmak

²⁸ Nihat Türel, Neden Hâla İrtica (Ulus 24 Mayıs 1958); İnkılaplar ve Yobazlık (Forum, 1 Aralık 1958, C.X, No. 113).

²⁹ Turan Sargın, Risalei Nur Talebeleri Hakkında (Forum, 1 Kasım 1958, C.X, No. 111); Tahir Yazgan, İnkılaplar, Demokrasi ve Din (Forum, 1 Ocak 1959, C.X, No. 115).

³⁰ Mehmet Yalçın, Risale-i Nur Talebelerine Cevap (Forum, 1 Ocak 1959, C.X, No. 115, s.17); Turgut Akın, Heykelsiz Kaide Üzerine (Forum, 15 Haziran 1959, C.XI, No. 126, s.14).

istemektedirler³¹. Atatürk'ün, büyük güçlüklerle ortaçağ karanlığından kurtarıp çıkardığı Türkiye'yi; 1946'dan sonra, çok partili hayatla birlikte yeşeren demokrasi iklimini farklı yorumlayıp, düşünce özgürlüğünün sınırsız olarak kullanılması şeklinde anlayan zihniyet; ülkeyi, yine o karanlık labirentin içine sokma hayalindedir³². Peş peşe gelen devrim hareketleriyle Türkiye Cumhuriyeti'nin amacı; ülkemizi gerilere götürmek isteyen bu zihniyetin pençesinden kurtarmaktır diyen devrimciler, 27 yıllık bir devrim yaşamından sonra bile irticai faaliyetlerin değişik adlarla, tehlikeli bir biçimde ortaya çıkabilmelerinden endişe duymaktadırlar; dillerine doladıkları 'şariat' ya da 'Hakîki dindarlık' gibi bazı soyut kavramları kullanmaları, devrimcilerce inandırıcı bulunmamaktadır; çünkü, perde arkasında birtakım kimselerin, kötü emellerini gerçekleştirme gayesinin olduğunu düşünmektedirler³³. Bu düşünce sahipleri, iddialarını ispat etmek içinde; Osmanlı döneminde de "şariat isteriz" naraları atarak, ülkeye matbaanın sokulmasına karşı çıkanların, gerici-yobazlar olduğu telmihinde bulunmaktadırlar.

³¹ Çetin Özek, İrtica Konusunda (Dünya, 2 Haziran 1958); Hüseyin Kaya, Devrimler ve Son Olaylar (Forum, 15 Haziran 1959, C.XI, No. 126, s.15).

³² Turan Sargın, Risalei Nur Talebeleri Hakkında (Forum, 1 Kasım 1958, Cilt.X, No. 111, s.17); Tahir Yazgan, İnkılâplar, Demokrasi ve Din (Forum, 1 Ocak 1959, C.X, Sayı: 115, s.15).

³³ Nihat Türel, Neden Hâla İrtica (Ulus, 24 Mayıs 1958); Turan Sargın, Risalei Nur Talebeleri Hakkında (Forum, 1 Kasım 1958, C.X, Sayı: 111, s.18).

Atatürk de, 31.1.1923'te İzmir'de yaptığı bir konuşmasında, din şemsiyesi altındaki sömürütçüler hakkında şunları söylemekteydi: 'Unutulmamalıdır ki, milletin hâkimiyetini bir şahısta, yahut birkaç şahısların elinde bulundurmakta menfaat bekleyen cahil ve gafil insanlar vardır. Hükümdarlar, kendilerini hayati bir kuvvetin temsilcisi tanırlar ve bundan zevk alırlar. Fakat onların etrafındaki menfaat düşkünleri, bunu din kıyafetine büründürerek, bütün milleti aldatmaya ve kandırmaya çalışırlar. Nihayet milletin kulağı bu terennümlerle dolar ve o telkinleri, dinin icabı ve tam bir hakikat sayar. Bu gibilere mürteci ve hareketlerine de irtica derler...'

16 Mayıs 1923'te Adana Türkocağında, yine din ve sözde din adına hareket edenler hakkında şu şekilde konuşmuştur: 'Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz... Görürsünüz ki, milleti mahveden, esir eden fenalıklar hep din kıyafeti altındaki küfür ve melûnluklardan gelmiştir. Onlar her türlü hareketi dinle karıştırırlar. Halbuki, Allaha hamdolsun hepimiz müslümanız, hepimiz dine sahibiz. Artık bizim dinin gereklerini öğrenmek için şundan bundan derse ve akıl hocalığına ihtiyacımız yoktur. Analarımızın kucaklarında verdikleri dersler bile, bize dinimizin esaslarını anlatmaya yeter.'

Bir başka yerde de Atatürk şöyle demiştir: 'Yobazların tehlike teşkil ettiği hayaldir. Bu türlü insanların din ve imanla hiçbir samimi alâkaları yoktur. Dini taassup onlar için bir nüfuz ve menfaat âletidir... Türkiye şeyhler, dervişler memleketi olamaz. Bizler için şu tarikat veya bu tarikat diye bir şey yoktur. Bizler için bir tarikat vardır. O da tarikatı medeniyedir.' Bkz. Atatürk'ün İrtica Hakkındaki Sözleri (Cumhuriyet, 4 Mayıs 1958, s.1-5); Reşat Kaynar, Din Oyunu Aktörleri (Ulus, 20 Mart 1959, s.2).

Ülkemizde irticanın, cahilane bir tutumun eseri olarak varlığını devam ettirdiği teorisini ileri süren Hukukçu Çetin Özek'e göre; bir kısım bağınaz kesim, laikliği "gerici" emelleri doğrultusunda kullanmış; kimi dindar insanlarda bilgisizce bunlara alet olmuşlar ve laikliği dinsizlik olarak anlamışlardır³⁴. Özek'e göre gericiler, "Din adına bellediği hurafeler"den başka bir gerçeğin varlığını kabul etmezler; bunun içindir ki, ülkemizde, laikliğin "dinsizlik" olarak uygulandığını savunanlar; gerçekte, "Lâiklik düşmanlığı" yapmaktadırlar³⁵. "gerici" ve "dinci" çevre mensuplarının, milletimizi, çağdaş uygarlığa taşıyacak olan "layık, batıcı ve devrimci" bir sistemin, daima karşısında olduklarını söyleyen müellif, bunların, toplum düzeninin sağlanmasının dini esaslara dayanmasını ve herkesin buna uymasını istediklerini yazmaktadır³⁶.

İrticayı engellemek için çözüm yolları da sunan Çetin Özek'e göre, irticayı durduracak olan "kanunların yasakçı hükümleri" değil, toplumun eğitilmesidir; yani Türk Devleti'nin kuruluşundan itibaren, kanunların yasakçı hükümlerine toplumun eğitilmesinden daha çok değer verildiği için laiklik "toplumun malı" olarak kabul ettirilememiştir³⁷.

Özek bundan dolayı, toplum tarafından benimseninceye kadar Türk Devrimini, devrim karşıtı hareketlerden koruyabilmek için devrimi koruyucu ceza hükümlerinin uygulanmasının zorunlu olduğu fikri üzerinde durmaktadır³⁸.

³⁴ Çetin Özek, İrtica Konusunda (Dünya, 2 Haziran 1958).

³⁵ Çetin Özek, gericilerin, geçmişteki laiklik uygulamasını bahane ederek, Türk Devriminin tamamına saldırdıkları iddiasında bulunmaktadır. Bkz. Özek, Lâiklik, Devrimcilik, Gericilik (Hürriyet, 1 Ağustos 1960) - Devrim İçin Lâiklik (Hürriyet, 18 Ağustos 1960).

Ayrıca, yazarın bu konuyla ilgili şu eserlerine bakılabilir: Türkiye'de Laiklik, İstanbul 1962; Türkiye'de Gericilik akımları ve Nurculuğun İcyüzü) İstanbul 1964; Devlet ve Din, Ada Yayınları, İstanbul 1982).

³⁶ Çetin Özek, İrtica Konusunda (Dünya, 2 Haziran 1958) - Lâiklik Denilince (Hürriyet, 31 Temmuz 1960) - Devrimlere Tutku (Hürriyet, 2 Eylül 1960).

³⁷ Özek, İrtica Konusunda

³⁸ Çetin Özek'e göre, 1950 yılından sonra ilköğretim zorunluluğunun askıya alınması, buna karşılık "din dersleri"nin mecburi hale getirilmesi, irtica olaylarının ortaya çıkmasının yollarını aralamıştır; ayrıca, radyoda batı uygarlığını konu edinen hiçbir programın yapılmamasına karşılık, daima paralar tahsis edilerek dinsel içerikli yayınlar yapılması dolayısıyledir ki, "gerici çevreler" düşünce yapılarına uygun bir ortam bulmuşlardır. Bkz. Özek, İrtica Konusunda (Dünya, 2 Haziran 1958) - Lâiklik, Devrimcilik, Gericilik (Hürriyet, 1 Ağustos 1960).

İrticayı, ülkemizin siyasi, sosyal alanda ilerlemesinin karşısında duran bir "kara kuvvet" olarak tanımlayan Nihat Türel de Ulus'taki köşesinde; ülkemizde, irticanın büyük felaketlere yol açtığını, ortamı uygun bulduğu anda da "siyasi tehlike"ye neden olacağını ifade etmektedir. Türel'e göre "Dini irtica doymak bilmez"; taviz verdikçe daha fazlasını isteyen bir uygarlık düşmanı, karanlık bir çağın özlemcisidir; amacı, ilkel bir yaşam biçimini hakim kılmak; "ruhlarda ve zihinlerde" din bezirganlarının istedikleri gibi hareket edebilecekleri "karanlığın" egemen olmasını istemektir. Bunun içindir ki, iklimi müsait bulunduğu zaman, iktidara göz dikmekten ve onu ele geçirmek için büyük felaketlere sebep olmaktan asla kaygı duymaz³⁹.

2) İrticadan Medet Umanlar (Kimlerdir)

İrticaya, yıllarca dogmatik bilgilerle kafaları donatılmış "din bezirganları"nın, çıkarları gereği devrim karşıtlığı biçimindeki faaliyetleridir diyen devrimci basın, irticanın yüz bulup serbestçe hareket etmesine, DP iktidarının tutum ve davranışlarını sebep olarak göstermektedir. Bu yüzden, devrimci grup; irticayı besleyip kışkırtanların politik amaçları ve hırslarının gözardı edilmemesi gerektiğine ısrarla vurgu yapmaktadır.

Bu fikir cereyanı, irticanın şahlanıp ülkenin her tarafında kök salmasını DP'ye mal etmekte ve Atatürk inkılabının yara almasını, yine DP'nin Türk Devriminden taviz vermeyi göze alarak, geri bir ortaçağ zihniyetiyle işbirliği yapmasına bağlamaktadır⁴⁰.

Bunlar, DP iktidarının oy endişesi nedeniyle Türk Devriminden verdiği tavizlerin, gericilerin cesaretlenmelerine ve kendilerini büyük bir güç olarak

³⁹ Nihat Türel, Neden Hâla İrtica (Ulus, 24 Mayıs 1958, s.2) - Devrimler ve DP'nin Tavizleri (Ulus, 18 Mart 1959, s.2).

⁴⁰ Muammer Aksoy, Dini Siyasete Alet Etme ve DP (Ulus, 27 Mart 1959, No. 12893, s.3); Hüseyin Kaya, Devrimler Ve Son Olaylar (Forum, 15 Haziran 1959, Cilt XI, Sayı. 126, s.15); Bülent Ecevit, DP ve Devrimler (Ulus, 19 Kasım 1959, s.5).

görmelerine yol açtığına inanmakta, bu durumun da, gericilik faaliyetlerinin sıkça görülmesine sebep olduğu yönünde görüşlerini birleştirmektedirler⁴¹.

Atatürk'ün büyük bir azim ve kararlılıkla, karanlık bir Ortaçağ bataklığından aydınlık bir medeniyet düzlemine çıkardığı Türkiyemiz'in; onun ölümünden on iki yıl sonraki iktidarların yönetici kadrolarının, Türk Devriminin sürekliliğini koruyamamasından dolayı, yeniden o karanlık batağa doğru sürüklenmekte olduğu değerlendirmesini yapan devrimciler; bu duruma, 1950'den sonra, siyasi emellerine ulaşmak için, dini politika aracı olarak kullanmak isteyen siyasi oluşumun izin verdiği tezini ileri sürmektedirler. Dolayısıyla, bu kötü gidişten sorumlu tutulması gereken, altıncı yüzyılın "din doğmaları"ndan kurtulamayan cahil halka, din kurumlarını geri getirme sözü veren DP iktidarındır⁴².

DP'nin 1950'den önceki ve sonraki Türk Devrimi konusundaki yaklaşımıyla ilgili görüşlerini daha da derinleştiren devrimciler, DP'nin, "din ve mukaddesatı" siyasi amaçlarına ulaşmak için kullanarak, "yobazlığı" yüreklendiren ve ülke insanını iki kutba bölmeye çalışan "din oyunu aktörü", "yobaz" işbirlikçisi olarak vitrinini dizmektedirler ve DP'nin bu gibi zararlı

⁴¹ Yalçın Tuna, DP ve İrtica (Ulus, 25 Ağustos 1957, s.2); Nihat Türel, Devrimler ve DP'nin Tavizleri (Ulus, 18 Mart 1959); Bülent Ecevit, DP ve Devrimler (Ulus, 19 Kasım 1959, s.1).

⁴² DP'nin bu tavrı konusunda, bütün devrimci grup aynı fikri ileri sürmektedir: Bkz. Hüseyin Cahit Yalçın, İnkılâpları Savunmalıyız (Ulus, 10 Haziran 1957, s.1); İnkılâplar ve Yobazlık (Forum, 1 Aralık 1958, Cilt X, No. 113, s.14); Tahir Yazgan, İnkılâplar, Demokrasi ve Din (Forum, 1 Ocak 1959, Cilt X, No: 115, s.15); Yakup Kadri Karaosmanoğlu, din Propagandaları (Ulus, 13 Mart 1959, s.1-4).

Atatürk de büyük Nutku'nda, yüzyıllardır dinin siyasi ve şahsi çıkarlar amacıyla nasıl kullanıldığını şu sözleriyle ifade etmektedir: "Bunca yüzyıllar boyunca olduğu gibi, bugün de milletlerin cahilliklerinden ve bağınazlığından yararlanarak binbir türlü siyasi ve şahsi maksatla çıkar sağlamak için, dini âlet ve vasıta olarak kullanmak teşebbüsünde bulunanların memleket içinde de dışında da var oluşu, ne yazık ki, daha bizi bu konuda söz söylemekten alıkoyamıyor. İnsanlık dünyasında, din konusundaki uzmanlık ve derin bilgi, her türlü hurafelerden arınarak gerçek bilim ve tekniğin ışıklarıyla tertemiz ve mükemmel oluncaya kadar, din oyunu aktörlerine, her yerde rastlanacaktır." Bkz. Kemal Atatürk, Nutuk (1919-1927), Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan, Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi, 1998, s.479.

hareketlerinin, başta "Komünizm Rusyası" olmak üzere; Türk Milletini ortadan kaldırmak isteyen dış güçlerin ekmeğine yağ süreceğini ifade etmektedirler⁴³.

Devrimci kanat, yüzyıllar öncesinin düşünce sistemini "miras" olarak dini sömüren, CHP'yi "dinsizlik"le suçlayıp, bunu seçim malzemesi olarak kullanan bir parti olarak gördüğü DP'ye, yakalandığı "zihniyet hastalığı"ndan kurtulamayan sözde "Atatürkçü" istismarcılar yakıştırmasını yapmaktadır⁴⁴. Öyleki, DP'nin, siyasi kariyerini düşünerek, teokratik düzen özlemi duyan "yobazlar"a ve "inkılâp düşmanlarına" destek olduğu fikri, devrimcilerce hararetle savunulmaktadır ve geçmişimizde irticanın, ülkemiz insanına nelere mal olduğunun kopyası, gericiliğe yüz veren DP'nin, yıllardır iktidarda olduğu dönemin olaylarına bakılarak görülebilir öğüdünü vermektedirler⁴⁵.

İşte bu ifadelerle dinci-gelenekçi görüşleri ve siyasi otoritenin tutumunu eleştiren devrimci gruplar, bu çevreleri, çıkar amaçlı hareket ederek dini sömürmele suçlandırmaktadırlar.

Tarih göstermiştir ki, ne zaman bir yenilik hareketine girilse, çıkarıcı zümreler her zaman karşı çıkmışlardır. Bu da, girişilen yenilik hareketlerini kesintiye uğratmıştır. Dolayısıyla, toplum bir kısım çıkarıcı zümrenin şahsi istekleri doğrultusunda hep olanla yetinmek zorunda kalmış, çağına ayak uyduramamış, hep geriye gitmiş, götürülmüştür.

C. Siyasi Alanda irtica – Devrim Tartışmaları

Ülkemizde irtica konusu, gerici - ilerici tartışmaları şeklinde basın camiasında geniş yankı uyandırırken; bu tartışmaların benzeri siyasi arenada da sahnelenmiş; dönemin siyasi iktidarıyla muhalefetini karşı karşıya getirmiştir.

⁴³ Reşat Kaynar, Din Oyunu Aktörleri (Ulus, 20 Mart 1959, s.2); Ali Rıza Erem, Din İstismarcılığı (Ulus, 29 Mart 1959, s.2).

⁴⁴ Hüseyin Cahit Yalçın, Zihniyet Hastalığı (Ulus, 9 Şubat 1956, s.1); Yakup Kepenek, Zihinlerin İmarı (Forum, 1 Aralık 1958, Cilt X, No. 113, s.16).

⁴⁵ Hüseyin C. Yalçın, İnkılâpları Savunmalıyız (Ulus, 10 Haziran 1957, s.1); Nursuzlar (Forum, 15 Mayıs 1958, C.IX, No. 100, s.4-5); Vali, Savcı ve Türk Yüksek Tahsil Gençliği (Forum, 1 Nisan 1959, C.XI, No. 121, s.4-5).

Devrin siyasi otoritesi olan DP Cephesi, yapay bir irtica heyulası ortaya atan ve onu körükleyen bir parti olarak gördüğü CHP'yi "devrimbazlık"la suçlarken; buna karşılık CHP kanadı ise, irticanın hortlmasına neden olarak gösterdiği DP'yi, irticaya yüz vererek, gerici düşüncelerin ülkenin her tarafında yayılmasının yollarını açan ve Atatürk Devriminden ödün veren bir parti kalıbına sokmaktadır.

1) Siyasi İktidarın Bu Konudaki Görüşü

Dönemin siyasal iktidarı olan DP, gericilik faaliyetlerinin ülkeyi sardığı iddialarını yalanlamakta; bazı ferdi olaylar dışında, Türk Devrimini tehdit edici örgütsel irtica hareketlerinin olmadığı kanısındadır; ayrıca, dinin siyasete alet edilerek Türk Devriminden tavizler verildiği ve bu suretle, gericilerin güçlenmelerine neden olduğu varsayımını da doğru bulmamaktadır; Zira iktidar partisi, irticanın "tahrik" edilmesine kesinlikle izin verilmediğini savunarak; kendilerinin dini siyasete alet etmediklerini, sadece, halkın din eğitiminden yoksun bırakıldığı CHP'nin iktidar olduğu dönemin yaraları sarılarak, halka, hakları olan din özgürlüğünün verildiği görüşünü dile getirmektedir⁴⁶.

Bu görüşte olanlar, dayanak noktalarını oluşturan olguyu, DP'nin, laikliğin din karşıtlığı biçimindeki yorumunu kabul etmediği anlayışına sarılarak açıklamaktadırlar. Bunlara göre DP'nin programında, "din hürriyetini diğer hürriyetler gibi insanlığın en mukaddes haklarından say"dığına dair vatandaşa sözü vardır. Bu nedenle, böyle bir programla karşılarına çıktığımız için, halkımız da bizi iktidara getirmiştir; o bakımdan, "Dine el uzatmaklığımız" programımızın zaruri kıldığı bir durumdur⁴⁷. Zaten, DP'nin başarılı olmasının sebeplerinden biri

⁴⁶ Bu görüşler için bkz. Abdullah Aytemiz'in Konuşmasından (TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, Cilt X, İ: 41 22.2.1956, s.480); Münib Hayri Ürgüblü'nün Konuşmasından (TBMM Tutanak Dergisi, Devre XI, Cilt 11,1: 39 17.2.1958, s.113); Bakanın Görmedikleri (Forum, 1 Nisan 1959, Cilt XI, No: 121, s.3); İrtica Konusunda İktidar - Muhalefet Çatışması Büyüdü (Cumhuriyet, 15 Nisan 1959, s.1-5).

⁴⁷ Bu fikirleri ileri sürenlerden DP Gümüşhane Milletvekili Zeki Başağa'ya göre, DP'nin "dine ve dini müesseselere ilgi göstermesi" ülkemizin geleceğini güvenceye almak açısından oldukça yararlı bir tutumdur .Bkz. Zeki Başağa'nın Konuşmasından, (Büyük Millet Meclisi'nde Dini Müzakereler

de "mâneviyata" verdiği büyük önemden kaynaklanmaktadır⁴⁸ şeklindeki fikirler, bu grubun üzerinde durduğu başlıca tez olmuştur.

İrtica ve devrim sorunu, 1959 yılı bütçe komisyonu görüşmelerinde de tartışma konusu yapılacak; müzakerelerin alevlenmesine neden olacaktır.

Adı geçen Komisyon'da, irtica ve devrim konusuna açıklık getiren devlet bakanı ve DP milletvekili İzzet Akçal'a göre, Cumhuriyet Halk Partisi yöneticileri, gerçekleri daima saptırma siyasetine yönelmişlerdir. Bakan, bu yöneticilerin içinde buldukları saplantı nedeniyle, her şeyi karanlık göstererek halkın kafasında kuşku uyandırmak gibi bir amaçla hareket ettikleri iddiasındadır⁴⁹.

Son yıllarda irticai faaliyetlerin çoğaldığı yolundaki iddiaların geçerli bir dayanağının olmadığını ifade eden bakan Akçal, ne inkılaplar tehlikededir; ne de din siyasete alet edilip, vatandaşlar arasında birliği bozacak bir biçimde "propaganda" aracı olarak kullanılmaktadır. Bu ülkede, irticanın "iltifat görmesi"nin söz konusu bile olamayacağını, zira, hükümetin bu konuda çok titiz davrandığını belirterek; bir kısım küçük olayların kasıtlı olarak çıkarıldığının altını çizmektedir⁵⁰.

Sözü edilen milletvekiline göre; hem irticaya karşı inkılapları korumada ve hem de "komünizm" hareketlerine karşı mücadelede, DP 1950'den beri en etkili yasaları çıkarmış ve "idarî tedbirleri almış olmanın büyük şereflerini taşımaktadır."⁵¹

Sebilürreşad, Ocak 1957, Cilt, No: 237, s.181); Ayrıca, İzzet Akçal'ın Konuşması için bkz. İrtica Hakkında DP'nin Görüşü (Cumhuriyet, 25 Aralık 1959, No. 12.723, s.1-5).

⁴⁸ Şemsi Ağaoğlu'nun Konuşması (Sebilürreşad, Şubat 1956, Cilt X, No. 238, s.198).

Ayrıca, bu konudaki değişik görüşler için bkz. Büyük Millet Meclisi'nde Dini Müzakereler (Sebilürreşad, Şubat 1956, Cilt X, Sayı: 238, s.197 vd. - Ocak 1957, Cilt X, Sayı: 237, s.170 vd.).

⁴⁹ İrtica Konusunda İktidar - Muhalefet Çatışması Büyüdü (Cumhuriyet, 15 Nisan 1959, No. 12.474, s.5).

⁵⁰ İrtica Hakkında DP'nin Görüşü (Cumhuriyet, 25 Aralık 1959, No. 12.723, s.5).

⁵¹ İrtica Konusunda İktidar - Muhalefet Çatışması Büyüdü (Cumhuriyet, 15 Nisan 1959, No. 12-474, s.5).

Bu konuyla ilgili fikirlerini yansıtan bir başka Milletvekili Kemal Serdarođlu da; DP ile CHP'nin Türk Devrimini algılayış biçimlerindeki farka temas etmiş, çarşaf sorununu ele alış biçimlerini bu konuya örnek göstererek konuşmasına şu şekilde devam etmiştir: 'C.H.P. iktidarı devrinde çarşaf polis marifetiyle yırtılırken, D.P. iktidarı bu görüşe iltifat etmemiş, Atatürk İnkılâplarını ilimle telkin yolu ile yerleştirmeye çalışmıştır. Hal buki siz, dipçikle, polis gücü ile inkılâpları yerleştirmek istediniz.'⁵².

Sonuç olarak, DP irtica sorunuyla ilgili düşüncesini oluştururken; sorunu hep özgürlükler denizine dalarak açıklamaya çalışmakta, demokrasinin tabii bir meyvesi olarak gördüğü bu anlayışı da siyasi platforma taşımaktadır. Bu şekilde bir anlayışla hareket eden DP cephesinde, irticanın, CHP'nin siyasi vehminden kaynaklandığı görüşü ağırlık kazanmaktadır. Zira iktidar kanadı, ne din üzerinden siyaset yapılarak irticaya tavizler verildiği görüşünü kabul etmekte ve ne de Türk Devriminin tehlikede olduğu yaklaşımını kabul etmektedir. Dolayısıyla irtica sorununun, sadece, CHP'nin sanal bir irtica düzmeceyiyle hareket etmesinden doğduğu anlayışı, bu çevrenin düşünce kalıbını oluşturmaktadır.

2) Ana Muhalefetin Konuya Yaklaşımı

Muhalefet kanadı, irtica meselesine, DP iktidarının Türk Devrimi'nin zararı pahasına, dini siyasete alet etmesinin feci bir sonucu olduğu anlayışıyla yaklaşmaktadır ve DP'nin çıkar hesapları peşinde koştuğu tezini savunmaktadır. Muhalefetin bu tezini güçlü kılan olgunun da; DP'nin, büyük bir kitlenin oy potansiyelini peşinden sürükleyebilmek için dini duyguları istismar etme yöntemini seçip, devrim aleyhtarı fikir taraftarlarıyla birlikte hareket ettiği görüşüdür. Başka bir deyişle; irticanın başkaldırıp gövde gösterisinde bulunmasında, siyasi iktidarın kendi geleceğini belirlemede büyük ölçüde rol

⁵² İrtica Hakkında DP'nin Görüşü (Cumhuriyet ,25 Aralık 1959, No. 12.723, s.5).

oynayacak olan "gerilik" fikir ve hareketlerine çanak tutarak, bunların önünü açmasından kaynaklandığı iddiasıdır.

Muhalefetten, irticayla ilgili en sert açıklamayı Cumhuriyet Halk Partisi yapmıştır. Bu konuda, çeşitli vesileler açıklamalarda bulunan CHP genel başkanı İsmet İnönü, iktidar partisinin din yollu siyaseti takip ettiğini söylemektedir. İnönü, bu durumun ise, ülke için büyük tehlikelere neden olacağını ifade ederek; tarihimize başka bir örneğine rastlanmayan bu gibi siyasi anlayışın, irticaya zemin oluşturmasının kaçınılmaz olduğunu vurgulayarak, 'bu gidiş mutlaka hadise çıkarır' demiştir⁵³.

Türk Devrimine kast etmek isteyenlerin, hiçbir zaman gayelerine erişemeyeceklerini söyleyen İnönü, konuşmasını şu şekilde sürdürmüştür: 'Esefle ifade etmek lazımdır ki, inkılâplarımız bugün tehlikededir. Bu memleket taassubun envanı görmüştür. Ama bugünkü taassup bir karar [kara] cehlin ifadesidir'⁵⁴. Bu ülkede, 1808 yılından beri hiçbir irticai faaliyetin amacına ulaşmasına imkan verilmemiştir. Her ne şekilde olursa olsun; Türk İnkılâbını yıpratıcı tüm irticai faaliyetlerin karşısında olacaklarını açıklamıştır⁵⁵.

Türk Devrimini koruma konusunda CHP'nin bir paratoner vazifesi gördüğünü belirterek; geçmişte olduğu gibi bugün de, büyük bir kararlılıkla irticayla mücadelede devam edeceklerini dile getiren CHP İstanbul İl Sekreteri Ekrem Özden ise; DP'nin iktidarı ele geçirdikten sonra, Atatürk Devrimi konusundaki düşüncelerinde "samimî" olmadığı görüşünü beyan etmiştir. Özden'e göre DP, muhalefet döneminde CHP'ye devrim konusunda uyarıda bulunarak "inkılâp softası" etiketi yapıştırmıştır; ancak, şimdi kendileri "gerici zihniyete tavizler" vermektedir⁵⁶.

⁵³ Bu Gidiş Mutlaka Hadise Çıkarır (Cumhuriyet, 20 Mart 1959, No. 12.448, s.1-5).

⁵⁴ İnönü Beklenen Basın Toplantısını Dün Yaptı (Cumhuriyet, 21 Mart 1959, No. 12.449, s.5); Devrimler Tehlikede (Vatan, 1 Nisan 1959, s.1-5).

⁵⁵ İnönü Beklenen Basın Toplantısını Dün Yaptı (Cumhuriyet, No. 12.449, s.5).

⁵⁶ Devrimler Konusunda DP'nin Dünkü ve Bugünkü Tutumu Nedir (Ulus, 17 Kasım 1959, s.5).

Ekrem Özden iddiasına devam ederek; DP'li bir milletvekilinin, laikliğin de Anayasa'dan çıkarılmasını içeren, Anayasa tasarısı teklifine ses çıkarılmaması; Menderes'in Londra'da geçirdiği uçak kazasından dolayı, kendisine birtakım "uhrevî sıfat" takanlara yasal bir işlem başlatılmaması; Said-i Nursî'ye "lüks otomobiller tahsîsi" gibi örnekler Ekrem Özden'e göre, DP'nin Türk Devrimi konusundaki tavrını açıkça ortaya koymaktadır⁵⁷.

Bu fikirleri benimseyen başka milletvekilleri de vardır. Bunlardan CHP Erzincan Milletvekili Nusret Coşkun, din görevlilerinin siyasi çıkarlar uğruna kullanıldığını söylemiştir. Coşkun'a göre "said-i Nursilerin Üniversiteye kadar girmesi büyük tehlikelerle karşı karşıya olduğumuzu gösterir." Geçmişte bunun acılarını fazlasıyla yaşadık diyen Coşkun, "31 Mart vakası"nın, bu ortaçağ isteklilerinin ürünü olarak kayıtlara geçtiğini belirtmiştir. Coşkun'a göre, bunlardan yararlanma düşüncesiyle hareket eden siyasi zihniyet vardır. Bu istismarcı zihniyet de, eninde sonunda bu felaketin altında kalacaktır; çünkü, "din silâhı, geri tepen bir silâhtır"⁵⁸ açıklamasını yapmıştır.

Gericilerin güçlenip ülkenin dört bir bucağında serbestçe faaliyetlerde bulunmalarının nedenini, DP'nin bu çevrelere toleranslı yaklaşımına bağlayan Cemil Sait Başlar ise; irtica hareketlerine DP'nin göz yumduğunu söylemiş, iddialarını şu şekilde sürdürmüştür: "İrticayı destekleyenler er geç mürteciler tarafından yıkılacaktır"⁵⁹.

Bu şekilde yansıtılan tabloda, 1950-1960 dönemi Türkiye'sinin muhalefet cephesi; irtica konusunda bir noktada ısrarcı olmaktadır. Bu da, ülkenin yönetimini elinde bulunduran DP'nin, dini istismar etmesiyle, gericiliğe uygun bir ortamın doğduğu ilişkisinin kurulmasıdır.

⁵⁷ Aynı Yazı, s.5.

⁵⁸ Nusret Coşkun sözlü edilen konuşmasını, CHP Beyoğlu Gençlik Komisyonu'nun düzenlediği toplantıda yapmış; burada, dini siyasete alet etmenin sakıncaları üzerinde durmuştur: Bkz. Din Politikaya Alet Edilmektedir (Ulus, 15 Mart 1959, s.1-4).

⁵⁹ İrtica Meselesi İç Politika Havasını Birden Sertleştirdi (Cumhuriyet, 31 Mart 1959, No. 12.459, s.1-5).

İşte, bu minval üzerinde görüşlerini yoğunlaştıran muhalefet kanadı, irtica sorunuyla ilgili hareket noktasının yönünü; siyasi iktidarın gericiliğe göz kırpması politikası üzerinden tayin etmiştir.

D. Gelenekçi Görüşler Işığında Türk Devriminin Yorumları

Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk Devrim Hareketlerini tümüyle benimseyen devrimci görüşlere karşılık; Devrim Hareketlerini değişik açılardan inceleyip yorumlayan gelenekçi görüşler de olmuştur.

Nitekim, Atatürk'ün ölümünden bir kaç yıl sonra Türk Devrimi konusunda, sık olmasa da, bazı eleştirel yazılar kaleme alınmaya başlanmıştır. Genelde, devrim karşıtı fikirler bu ilk zamanlarda fazla sert olmayan eleştirilerini, dolaylı yollardan Medenî Kanun Cephesine yöneltmişlerdir⁶⁰.

1946 ve özellikle 1950 yılından sonra ise, gerek sayı ve gerekse yapılan eleştirilerin şiddeti bakımından bir artma göze çarpmakta, başta lâiklik olmak üzere, Türk Devriminin geneli bir eleştiri trafiğine takılmaktadır.

⁶⁰ Bu fikirlere örnek olarak bkz. (Ebulûla Mardin, Medenî Hukuk Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa, İstanbul 1946, s.63 vd.); Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Medenî Kanunumuzun Yirminci Yıldönümü (Cumhuriyet, 17 Şubat 1946, No. 7723, s.2) - İctimaiyat, İstanbul 1947, s.273-305, 344-356).

Medenî Kanuna Yönelik eleştiriler 1950 yılından sonra da devam etmiştir: Bkz. (Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuku İslâmiyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu, İstanbul 1950, s.118 vd); (Cevat Abdürrahim Gücün, Hukuk Dâvaları, 1951, s.6); (Ali Himmet Berki, İslâm Hukuku, 1955, s.4-5); Şakir Berki, İslâm Hususî Hukukunun Ana Prensipleri (Kur'an'da Hukuk), Ankara 1956, s.6, 13,25,107,115); (Ali Fuat Başgil, İrtica yaygarası, Hür Adam, 6 Haziran 1958, No. 306, s.4).

Bu fikirlere Muammer Aksoy bir dergide cevap vermektedir: Bkz. (Muammer, Aksoy, Medenî Kanun Devrimini Savunmalıyız, Forum, 1 Haziran 1957, C.VII, No.77, s.13-15-1 Temmuz 1957, No. 9-11).

1) “Laiklik Eleştirisi”

Bu devre içinde, Türk Devrimi'nin çekirdeğini oluşturan laiklik ilkesi, en çok saldırılan ve eleştirilen konu olmuş, suçlamaların merkezinde yer almıştır.

Gelenekçi çevrelerin, laiklik ve bunun Türkiye'deki uygulanmasına getirdikleri eleştirilere daha önce temas ettiğimiz için, biz burada, laikliğe karşı gösterilen tepkileri uzun uzadıya ele alacak değiliz; sadece, bir bilim adamının önemli gördüğümüz bazı düşüncelerini aktarmakla yetineceğiz.

Türkiye'de uygulanan laikliği ve laiklik paralelinde oluşturulan siyasal rejimi, ilmi bir görüşle ele alıp inceleyen ve bu çerçevede eleştirilerini sıralayan Prof. Ali Fuat Başgil olmuştur. Laikliğe karşı olmayıp, bunun Türkiye'deki uygulanış biçiminin yanlış olduğuna işaret eden Başgil'e göre, Batı ülkelerinde laiklik, din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması şeklinde uygulanmakta, her kurum kendi alanında bağımsız olarak hareket etmektedir. Türkiye'de ise bunun tam tersi olarak, bağımsız olan siyasi yapıda, din, devletin tekeli altında bulunmaktadır. Bu da, dine kendi alanıyla ilgili faaliyetlerinde dahi, siyasetin güdümünde kalarak hareket etme zorunluluğu getirmektedir. Oysa, devlet "cismani", mabet "ruhani âleme" hâkim olmalıdır, dolayısıyla, her iki kurum da birbirlerinin etki alanına karışmamalıdır*.

* İleri sürülen bu görüşler bazı yazarlar tarafından eleştirilmiş; laikliğin Batı'daki uygulanış biçiminin Türkiye'de de aynen uygulanmasının yanlış olacağı vurgulanmıştır. Bunlara göre laiklik, her ülkenin kendi yapısal özelliklerine göre şekillenir. Türkiye'nin şartları da, laikliğin kendi toplumsal karakterine göre çehre kazanmasını gerekli kılmıştır. "İslâmın kuralları ve bu kuralların" sosyal yapıdaki aktıflığı, Türkiye'de devletin kontrolüne imkan veren bir laiklik görüşünün benimsenmesini zorunlu hale sokmuştur. Belirtilen Batı tipi laikliğe gelince; bir kere, Hıristiyanlık, 'irtica' unsuru olma vasfını uzun zaman önce ortadan kaldırmıştır. O bakımdan, Hıristiyan ülkelerde dini reaksiyonu ve irticayı engelleyici tedbirlere başvurma durumuna da gerek kalmamıştır. İslâm'da ise irtica tehdidinin olması nedeniyledir ki, dini faaliyeti kontrol edici bir laik sistemin kurulması zaruri olmaktadır. Bunun için, Batı'da uygulanan 'din-devlet ayrımı' şeklindeki "laiklik anlayışı Türkiye için geçerli değildir". (Bu görüşler için bkz. Yavuz Abadan-Bahri Savcı, Türkiye'de Anayasa Gelişmelerine Bir Bakış, Ankara 1959, s.72; Bahri Savcı, Cumhuriyet'in Tehlikede Kurumu: Laiklik (100. yıl, Ankara 1959), s.199; Çetin Özek, Laiklik Denilince, Hürriyet, 31 Temmuz 1960, s.2).

Mahmut II'den itibaren, dine bağılı devlet sisteminden laik devlete doğru bir gidiş başlamıştır. Ancak, 1924 yılından sonra durum değişmiş, "devlete bağılı din" sistemi oluşturulmuştur. Yani, 1924 Anayasası, din ile devlet işlerini birbirinden ayırmış, devleti, dine karşı bağımsız bir duruma getirmiştir. Ancak, aynı Anayasa ile Başbakanlığa bağılı olarak kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı'na bir özerklik dahi verilmediği gibi, bütünüyle devletin emrine verilerek, "Devlete bağılı din sistemi kurulmuştur". Dolayısıyla, 1876 yılında Kanunu Esasî'yle kabul edilen din ve vicdan hürriyeti, 1924 Anayasası'nda yapılan 1928 ve 1937 deki değişikliklerle güvence altına alınacağı sanıldığı bir sırada; bunun tam aksi bir durum yaşanmıştır: Bu da, milleti dininden koparmaya çalışanların, laiklik adına yaptıkları zorbalıklarıdır. İşte asıl irtica budur. Artık, yıllarca dinsizliğin egemen olduğu bir dönemden sonra, halkımız, din ve vicdan hürriyetine kavuşmayı arzulamaktadır. Türkiye laik bir devlet olduğuna göre, artık, din devletin tekelinden çıkarılmalıdır. Bugün, Diyanet İşleri Teşkilâtı'nın devletin etkisi altında bulunması hem laikliğe aykırıdır ve hem de "diyanetin" zararlıdır. Çare, din işlerini yürüten Diyanet İşleri Başkanlığı'na ilmî, idarî, malî alanda özerklik tanımaktır. Zaten, gerçek laiklik de bunu gerektirmektedir⁶¹.

Başgil, laiklik cereyanını bu şekilde bir eleştiri süzgecinden geçirdikten sonra, bazı teklifler ileri sürerek, bunların yeni Anayasa'da (1961 Anayasası) yer almasını istemektedir⁶².

⁶¹ Profesör Başgil'in bu konudaki görüşleri için bkz. Ali Fuat Başgil, İrtica Yaygarası (Hür Adam, 6 Haziran 1958, No. 306, s.4) - Eski Anayasa'nın Temel Prensipleri (Yeni Sabah, 27 Haziran 1960) - Yeni Anayasa Yapılırken Din ve Vicdan Hürriyeti (Yeni Sabah, 29 Haziran 1960) - Türkiye'de Din ve Vicdan Hürriyeti ve Lâiklik Prensipleri (Yeni Sabah, 4 Temmuz 1960) - Bizde Din ve Vicdan Hürriyeti Bahsinde Düşülen Hatanın Sebebi (Yeni Sabah, 6 Temmuz 1960). Ayrıca Başgil'in, ilk baskısı 1954 yılında yapılan şu eserine bakılabilir. Din ve Lâiklik, 5. Baskı, İstanbul 1982.

⁶² Başgil'in, 27 Mayıs 1960 İhtilâli sonrasında hazırlanacak olan yeni Anayasa'da; din hürriyeti ve laikliğin nasıl ifade edilmesi gerektiğine dair hem özel ve hem de genel hükümler niteliğinde tasarladığı düşüncelerini aşağıya aynen alıyoruz.

a- Devlet ve din, her biri kendi sahasına dahil olan işlerde muhtar ve müstakildir.

b- Türkiye Cumhuriyetinde mevcut ve müesses bütün din ve mezhepler, müsavî olarak, kanunun himayesi altındadır.

Umumî ahlâk ve âdâba aykırı olmamak ve âmme nizamını bozmamak şartıyla, herkes mensup olduğu din ve mezhebin nasları ve teâmülleri gereğince, o din ve mezhepte yerleşmiş dîl, usûl ve erkân üzere ibâdet etmekte; gerek tek başına gerek topluca, o din ve mezhebin âyinlerini icrâ etmekte

Burada şu gerçeği vurgulamak gerekir ki, din kurallarından tamamen bağımsız bir yapıyı ifade eden laik düzen; her ülkenin kendi toplumsal gerçeklerine göre vitrinini oluşturacağından; gelenekçilerin ileri sürdüğü gibi, Batı ülkelerinin laik sistemlerinin, olduğu gibi ülkemizde de tatbik edilmesinin mümkün olamayacağı apaçık ortadadır. Çünkü, laiklik, Batı'da belli bir yasal

serbesttir. Hiç kimse, herhangi bir dinî akıyde ve kanaatlerinde ve bunları açıklamasından dolayı rahatsız edilemez.

c- Hiç kimse, herhangi bir din veya mezhebi benimsemeye, o din ve mezhebin emir ve icaplarını yerine getirmeye hiçbir veçhile zorlanamaz. Çocukların, on altı yaşlarını bitirmelerine kadar, dini terbiyelerini ana, babaları serbestçe tayin eder.

d- Hiç kimse, herhangi bir din veya mezhebe mensup olmadığından dolayı rahatsız edilemez. Türkiye Cumhuriyetinde mevcut ve müesses din ve mezheplerden başka, yeniden herhangi bir din, mezhep veya tarikat, gizil [gizli] teşekkül veya cemiyet kurulamaz. İlgâ edilmiş olan tarikatlar ve bunların âyinlerini icraya mahsus tekke ve zâviyeler yeniden açılmaz. Türkiye Cumhuriyetinde mevcut ve müesses din ve mezhep mensuplarının, dini ihtiyaçlarını elbirliğiyle karşılamak ve yardımlaşmak gayesiyle kuracakları cemiyetler, umumî surette cemiyetler, hakkındaki kanun hükümlerine tâbidir. Devlet, gerek çeşitli din ve mezhep mensupları ve gerek hiçbir din ve mezhebe mensup olmayanlar arasında çıkan ihtilâfları kanun hükümleri dairesinde yatıştırmak için gereken tedbirleri alabilir. Türkiye Cumhuriyetinde mevcut ve müesses din ve mezhep mensuplarını, dini duygularından dolayı sözle veya yazı yahut karikatür gibi ifade vasıtalarıyla incitecek hareketlerde bulunmak yasaktır.

e- Umumî ahlâk ve âdâba aykırı olmamak ve âmme nizamını bozmamak şartıyla, herkes mensup olduğu din veya mezhebin akıyde ve esaslarını, sözle veya yazıyla yaymakta ve okutmakta serbesttir. Dinî neşriyât, umumî neşriyât dışında ayrı bir kanuna, mürakabe ve tahdide tâbi tutulamaz.

f- Herhangi bir din veya mezhebin akide ve esasları, herhangi bir partinin veya siyasi bir kanaatin lehinde veya aleyhinde, övme veya küçük düşürme şeklinde propaganda vasıtası yapılamaz. Müslim veya gayri müslim diyanet makamları emrinde, maaşlı veya ücretli dinî bir vazife görenler, bu vazifeleri devam ettiği müddet içinde, herhangi bir partiye veya siyasi bir teşekküle âza olamazlar. Müslim veya gayri müslim diyanet makamları, temsil ettikleri din veya mezhebin mensuplarını vergi, hibe, vakıf, zekât ve sadaka gibi adlar altında bir para vermeye, aynı veya nakdî bir yardımda bulunmaya mecbur tutamazlar.

g- Türkiye Cumhuriyetinde, İslâm dinine ait işler (Diyanet İşleri Reisliği)ne bağlıdır. Türkiye Diyanet İşleri Reisliği, beş senelik bir gelişme devresi sonunda, ilmî, dinî ve idarî hususlarda muhtariyeti haizdir. Gelişme devresi içinde, Diyanet İşleri Reisliği, Başvekâlete bağlı olarak idare edilir.

h- Türkiye Cumhuriyetinde Müslümanlık çevresine dahil müesses mezhep mensuplarının mezhebi ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Diyanet İşleri Reisliğine bağlıdır. "Mezhepler Müdürlüğü" kurulur.

ı- Türkiye Cumhuriyetinde, mevcut dini vakıflarla, bundan sonra yapılacak dini vakıf mahiyetindeki tesisler, bütün gelir ve giderleriyle, tarla, arsa, bina ve akar kabilinden menkul ve gayrimenkulleriyle Diyanet İşleri Reisliğine bağlıdır.

i- Dinî öğretim okul ve enstitüleri, Diyanet İşleri Reisliğine bağlıdır. Dinî öğretim, okul ve enstitülerinin esas ve iç nizamnameleri, ders programları ve idarî teşkilâtı, Devletin mürakabesi altında Diyanet İşleri Reisliğince tanzim olunur. Bu okul ve enstitülerin öğretim ve disiplin faaliyetleri, Devletin umumiyetle özel okul ve enstitüler üzerindeki mürakabesine tâbidir. Diyanet İşleri Reisliği, dinî okul ve enstitülerin gelişmesini temin için, lüzumlu gördüğü tedbirleri alabilir.

j- Gerek Diyanet İşleri Reisliği, Teşkilâtına yeniden kuruluş masraflarını ve gerek dinî öğretim okul ve enstitülerinin gelişme ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Diyanet İşleri Reisliğine yapılacak gerekçeli teklife göre, umumî bütçeden yeteri kadar yardım tahsisatı ayrılır.

k- Diyanet İşleri kadrosu ve teşkilâtı yukarıdaki esaslar dairesinde, mahsus bir kanun ile tanzim olunur. (Bkz. Başgil, Din Hürriyeti ve Lâiklik Prensibi Yeni Anayasa'da Nasıl İfade Edilmeli, Yeni Sabah, 28 Temmuz 1960) - (Din Hürriyeti ve Lâiklik Prensibi Üzerinden Anayasa'ya Girmesini Uygun Gördüğümüz Hükümler, Yeni Sabah, 31 Temmuz 1960).

tertiplenmenin ürünü olmayıp, belli bir sosyal değişikliğin kendiliğinden meydana gelen donesidir. Türkiye'de, siyasi otorite dinsel özgürlüğü sınırlayıcı bir uygulamaya girişmişse; bu, laikliğin Batı modeli olmayışından değil, laik bir sistemin kendiliğinden meydana gelmesine kapı açacak olan sosyo-ekonomik şekillenmenin olmayışından ileri gelmektedir.

2) Medeni Kanun Cephesine Yöneltilen Eleştiriler

Medenî Kanun alanında ileri sürülen fikirler, temelde, bir ülkenin, başka bir ülke kanununu hiçbir değişiklik yapmadan kabul etmesini yanlış bulmaktadırlar ve bunun toplumsal yapımıza vereceği zararlara dikkat çekerek, bu yönüyle Türk Medenî Kanunu'nun ıktibas yoluyla milli bünyemize sokulmasına karşı çıkmaktadırlar.

Bu bağlamda, ıktibas hareketinin karşısında olanlar, İsviçre Medenî Kanunu'nun milli karakterimize uymadığını söylemekte ve toplumsal ihtiyaçlarımıza cevap veremediğini savunmaktadırlar. Bunun için çözüm şudur: Toplumun kendi ihtiyaçlarının ürünü niteliğini taşıyan, ülke şartlarına uygun yeni bir kanun hazırlamaktır⁶³.

İktibas hareketini, dolayısıyla Medenî Kanunu en sert bir biçimde eleştirenlerin başında Prof. Ali Fuat Başgil gelmektedir. Başgil, Medenî Kanun'un Türk aile yapısını tahrip ettiğini iddia etmektedir. Başgil'e göre, "Medenî Kanunun milli hayatımıza, hususiyle, aile yuvamıza indirdiği darbeler inkâr kabul eder şeyler midir? Bu kanunun evlenme ve miras sistemleri bu memleketin aile ocağını bombaladığı bir hakikattir. Millet varlığımızın temeli olan bu ocak, gözlerimizin önünde hergün biraz daha çökmektedir. Komünizmin aile düşmanlığından bahsolunuyor. Fakat Türk ailesi için bu düşmanlığı evvela Medenî Kanunda aramak lâzımdır."⁶⁴

⁶³ Geniş bilgi için bkz. Ali Said Yüksel, Tercüme Kanunlar (Türk Düşüncesi, 15 Kasım 1957, C.8, No. 12, s.16-20).

⁶⁴ Ali Fuat Başgil, Türkiye'de İrtica Var mı (Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, C.10, Sayı: 56-5, s.5). Medeni Kanunu ağır bir dille eleştiren Ali Fuat Başgil'in bu tutumuna Muammer Aksoy "devrimci" Başgil'in sözleriyle cevap vermektedir. Muammer Aksoy, Ali Fuat Başgil'in 1942 yılında kaleme

Başgil, Medenî Kanuna yönelik eleştirilerini bu şekilde sıralarken; bu kanunun ülkenin tarihsel gerçeklerine, toplumsal yapısına, "ruhî ve ırkî" yönelişlerine uydurulmak suretiyle, yeniden ele alınması gerektiğine işaret ederek, ülkede, bir "restorasyon devrine" ihtiyaç olduğunu söylemektedir⁶⁵.

Tarihte birbirinin benzeri olan hiçbir inkılâba rastlanmadığını söyleyen Peyami Safa da, başka ulusların toplumsal ihtiyaçlarından doğan kanunların tercüme yoluyla milli hayatımıza sokulmasını doğru bulmamaktadır. Safa'ya göre, "İnkılâp taklid edilemez". Tıpkı Meşrutiyet Anayasaları gibi, Cumhuriyet döneminde kabul edilen Medeni Kanun da, toplumsal ihtiyaçlarımızı karşılayamadığı için millet tarafından benimsenmemiştir⁶⁶.

Burada genel çerçevesini çizdiğimiz görüşlerin ve bu görüşleri benimseyen bütün gelenekçi cereyanın bu alandaki takıntıları şu noktada belirginleşmektedir: Kanunlar, toplumun inançlarıyla, fikirleriyle paralellik gösterdikleri müddetçe yaşamlarını sürdürebilme özelliğine sahiptirler; aksi takdirde onların ömürleri de, kendilerini ortaya çıkaranların ömürleriyle sınırlı kalmaya mahkumdur.

3) İnkılâp-Devrim Ayrımı

Bu fikir taraftarları, "devrim" kavramına pek sıcak bakmamakta, "İnkılâp" kelimesini benimseyerek bir "tekâmül" devresinden bahsetmektedirler. Bu

aldığı bir yazısında Medeni Kanunu övdüğünü belirterek; o yazısında, bu fikirlerinin tamamen aksini savunduğunu ifade etmektedir. Başgil'in Medeni Kanunu övdüğü yazısında; 'Devlet, Avrupa milletleri aile ahkâmını kabul etmekle, Türk câmiasına modern bir aile teşkilâtı vermek, asrın aile ahlâkiyatı emperatiflerine uygun bir aile nizamı kurmak ve aile seviyesini yükseltmek istemiştir. Medenî Kanunun aile ahkâmında, yerleşmiş itiyadlara ve telâkkilere göre rötüşler yapmak, kanunu bu rolünden ve maksadından çevirmek ve hukukî inkılâbı yarıda bırakmak demek olurdu. Bu düşünce iledir ki, bu ahkâm olduğu gibi kabul ve tatbik edilmiştir' şeklindeki ifadeleriyle; bu konuya ilişkin 1951 yılından sonraki düşüncelerini çelişkili bulan Muammer Aksoy, Başgil'i "gerici temayüllere özen"mekle tenkid etmektedir. (Bkz. Muammer Aksoy, Medenî Kanun Devrimini Savunmalıyız, Forum, 1 Haziran 1957, C.VII, Sayı: 77, s.14-15).

⁶⁵ Başgil "Restorasyon Devri"ni, devrim perdesi altındaki gerçekleri yeniden ele almak, "iyilerini kötülerinden ayırmak" suretiyle, gerçek devrimi bozulmuş olanından kurtarmak biçiminde tanımlamaktadır (Bkz. Başgil, aynı yazı, s.5).

⁶⁶ Peyami Safa, İnkılâp Anlayışımızdaki Hatalar (Türk Düşüncesi, Haziran-Temmuz 1959, Cilt 10, No.57-6, s.2).

düşünceyle hareket ederken de, Türk Devrimi'ni tümüyle benimseyenleri, devrim hareketleri içinde yapılan yeniliklerin bir ömrünün olduğunu kavrayamamakla, dolayısıyla "inkılâbı" anlamamakla suçlamaktadırlar.

Bu çevreden bazılarına göre, Atatürk hayatı boyunca devrim kelimesini kullanmamıştır; dolayısıyla, Atatürk de "devrimci değil, inkılapçıydı". İnkılâbı devirmek anlamında değil, aynı yapının bir durumdan başka bir duruma geçişi mânasında anlıyordu. Bu nedenle Atatürk, millî ve mânevî değerlerine bağlı olduğu için, sosyal ve siyasi yapıyı kökünden yok etmemiştir; sadece, bu yapıdaki sakatlıkları gidermek için, hastalıklı bünyeye aşı yapmıştır anlayışına sarılmaktadırlar⁶⁷.

Devrim kavramını gelenek düşmanlığı biçiminde yorumlayıp komünizm kalıbına sokan ve bunun, inkılâpla bağdaşmadığını söyleyen Peyami Safa ise, bu komünizm tuzağına düştükleri için devrimcileri eleştirmektedir. Safa'ya göre, inkılâb"hamleli bir tekâmüldür" ve "Tarihsiz tekâmül olmaz". Geçmişle bağlantısı olmayan bir gelecek, "temelsiz" bir yapı gibidir⁶⁸. Geri kalmamızın nedenlerinden birinin de, geleneklerimizi bir kenara bırakarak, her ülkeden "tarihsiz ve geleneksiz" bazı "kaideler" almış olmamızdır. Oysa, İnkılâp kaidelerden değil; aralarında tarihi münasebetleri olan davranışlardan ve geleneklerden meydana gelmektedir⁶⁹.

Bu şekilde ileri sürülen bu tezler , "devrim" kavramını "inkılâb"ın karşılığı olarak kabul etmeyen bütün gelenekçi fikirler tarafından benimsenmiştir.

4) "Millele Mal Olmayan İnkılâp"lar

Bu fikri benimseyen gelenekçi çevreler, genellikle Türk Devrimi konusunda ihtiyatlı davranarak, eleştirilerini tek parti iktidarının "inkılâp" diye çıkardığı kanunlara yöneltmekte ve bunları inkılâp olarak kabul etmemektedirler.

⁶⁷ Şu Hak ve Hukuk Anlayışına Bakın (Hür Adam, 2 Haziran 1959, No: 372, s.1).

⁶⁸ Peyami Safa, İnkılâp Anlayışımızdaki Hatalar (Türk Düşüncesi, No. 57-6, s.3).

⁶⁹ Safa, aynı yazı, s.2.

Özellikle, 1950 yılından sonra daha netlik kazanan bu fikirler, inkılâpların da milletin onayına tâbi tutulması gerektiğini belirterek, bu suretle milletin onaylamayacağı inkılâpların kaldırılmasını istemektedirler⁷⁰.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gerçekleştirilen "inkılâp kanunları"nın eleştirisini gelenekçi bir görüşle ifade eden bu çevreler, yapılan her yeniliğin yapıldığı dönem içinde geçerli olduğunu bunun aynı şekliyle sonsuza dek devam etmesinin mümkün olmadığını belirtmekte, dolayısıyla zamanla yerini başka bir yeniliğe bırakmak zorunda olduğunu söylemektedirler ve bu fikirlerini doğrulamak içinde, bazı uygulamaları örnek olarak göstermektedirler. Örneğin bunlara göre, Atatürk zamanında ezanın türkçe olarak okutulması, o dönemin şartlarında gerekliydi. Çünkü, o dönemin insanları her şeyi "taklidi ve müteassıbane" kabul etmişlerdi. Ancak, aradan uzun yıllar geçti ve şartlar değişti; dolayısıyla insanlar gerçekleri kavramaya başladı. Bu suretle, ülkemiz insanının "tekâmülünü" fark eden Demokrat Parti İktidarı "inkılâbı yenileştirip dini ve ecdadımızı ihya etti"⁷¹ demek suretiyle, 1950 öncesi dönemde çıkarılan kanunların ömrünü tamamladığı sinyalinin vermektedirler.

⁷⁰ Nitekim, 1950'de iktidarı devralan Demokrat Parti'nin lideri Adnan Menderes, çeşitli vesilelerle gelenekçi kitleye cesaret verici ve onların görüşlerini destekleyici konuşmalar yapmıştır. Öyleki, Adnan Menderes, Başbakan sıfatıyla Meclis'te hükümet programını okurken; "Millete malolmuş inkılâplarımızı mahfuz tutacağız." demek ve tek parti iktidarı döneminden kalan bütün kanunların "tasfiye" edileceği müjdesini vermektedir. (Bkz. Eşref Edip, Hükümetin Programı ve Ezan Meselesi, Sebülürreşad, Haziran 1950, C.IV, No: 80, s.66).

Diğer yandan, Başbakan Adnan Menderes İzmir'de yaptığı konuşmasında da; "Şimdiye kadar baskı altında bulunan dinimizi baskıdan kurtardık. İnkılâp softalarının yaygaralarına ehemmiyet vermiyerek ezanı Arapçalaştırdık. Mekteplere din dersini kabul ettik. Radyo'da Kur'an okuttuk. Türkiye bir Müslüman devlettir ve Müslüman kalacaktır! Müslümanlığın bütün icapları yerine getirilecektir." şeklindeki sözleri, gelenekçi basın tarafından büyük bir sevgiyle karşılanmış ve kendisini "Mukaddesatımızı dinsizlerin, Masonların, Komünistlerin tahkirinden koruyan sevgili Başbakan" konumuna sokmuştur. (Bkz. İnkılâp Softaları ve Bezirgânları, Sebülürreşad, Mart 1951, C.IV, No.97, s.341-343).

Bir başbakan olarak Adnan Menderes'in ağızından bu sözlerin çıkması gerçekten şaşırtıcı olmuştur. Çünkü, bir devletin, herhangi bir dini resmen tanıması demek; o devletin laik olmadığı anlamına gelmektedir. Oysa, 1924 Anayasası'nda bulunan "Türkiye devletinin dini, dini islâmdir." Cümlesi, 10 Nisan 1928'de yapılan bir değişiklikle Anayasa'dan çıkarılmış, 5 Şubat 1937'de kabul edilen bir kanunla da, Laiklik Anayasa'ya değişmez bir kural olarak girmiştir. Bu, bir gerçek olarak ortada iken; Adnan Menderes'in bunu bilmemesine imkan yoktur. Dolayısıyla bu sözlerin politik çıkar sağlamak amacıyla söylendiği açıktır.

⁷¹ Yusuf Ziya Bilgin, Din Aleyhtarı Yakup Kadri Beye Açık Cevap (Hür Adam, 2 Ocak 1959, No: 384, s.4).

Türk Devrimini hukukçu gözüyle değerlendiren ve inkılâbın gücünü, onu yapan toplumun geçmişinde aramak lazımdır diyen Bekir Berk de; inkılâbın, gerçek olduğunu iddia ettiği tarifini yapmakta, bu tarifi dışında, inkılâba bir de ideolojik olarak yanlış anlamlar yüklediğini ifade etmektedir⁷². Bekir Berk bu farklı yorumlayışa da bir sebep bulmaktadır: Bu da, şeflik anlayışıyla hareket eden zihniyetin, gerçekleştirmeyi tasarladığı bazı değişikliklerin, kutsal değerlerine ve geçmişine bağlı Türk Milleti tarafından kabul görmeyeceğini bildiği için kullandığı uydurma bir yöntemin adıdır⁷³.

Berk'e göre, bu zihniyetin gerçekleştirip baskı yoluyla kabul ettirmeye çalıştığı birtakım "inkılâp kanunları" milletimiz tarafından benimsenmemiştir. Bu itibarladır ki, milletimizin vicdanını rahatsız eden bu gibi kanunların "tasfiyesi" gerekmektedir⁷⁴. Bekir Berk'in ifadesine göre; "Millete mal olmayan inkılâplardan" ömrünü tamamlamış olanlardan biri de, 1934 yılında çıkarılan, Efendi, Bey, Paşa gibi ünvanların kullanılmasını yasaklayan kanundur⁷⁵.

Kalem sahibine göre bu kanun da, halkın vicdanında yer bulamamıştır; çünkü, bu kanun, milletin ruhu, mukaddesatı ve geçmişiyle uyum sağlayamamıştır. Bunun içindir ki, Türk Milleti tarafından kabul edilmeyen "bu inkılâp kanunu kaldırılmalı", bu sayede, Türk Milleti ve Ordusuna "şerefli" ünvanları iade edilmelidir⁷⁶.

⁷² Bekir Berk'e göre İnkılâp; bir toplumun kendi geçmişinden güç alan ve toplumun yaşamını öncekinden "daha yüksek ruhî değerler" sistemine taşıyan, "içtimai ve tabii oluşun kaydettiği sıçrayış hareketi"dir. Bekir Berk, kullanılmış anlamıyla inkılâbı ise, şu şekilde târif etmektedir: "Bir şahıs veya zümrenin cemiyeti, şiddetli ve ani darbelerle cebren istedikleri bir istikamete sürüklemesi; onu bağlı olduğu manevi değerler âleminde koparıp bir başka dünyaya mal etmeğe çalışması, kendinden başkasına benzemeye zorlaması; İstediklerini, bir le [el] çabukluğuyla, millet istiyormuş gibi göstererek tazyiklerinin kendilerini tekzip ettiğini dahi nazarı dikkate almadan, sözde millet adına ve fakat millete rağmen, zorla ona kabul ettirmesi demektir." (Bkz. Bekir Berk, Millete Mal Olmayan Bir İnkılâp (Türk Düşüncesi, Haziran-Temmuz 1959, Cilt 10, No. 57-6, s.26).

⁷³ Berk, aynı yazı.

⁷⁴ Bekir Berk, Millete Mal Olmayan Bir İnkılâp (Türk Düşüncesi, Haziran-Temmuz 1959, Cilt 10, No. 57-6, s.28).

⁷⁵ Berk, aynı yazı.

⁷⁶ Berk, aynı yazı, s.37.

Bekir Berk bu kanunun, Demokrat Parti İktidarı tarafından kaldırılacağına inanmakta, Türk Milleti ve Ordusunun, İsmet İnönü tarafından "yaralanan kalbi"nin, Adnan Menderes tarafından "tamir" edileceğini ummaktadır.

İşte bu ve benzeri ifadelerle, Türkiye'de, 1946 ve hele hele 1950 yılından sonra laikliğe zıt fikirler ileri sürülmeye, laik rejimin gelenekçi bir anlayışla eleştirilmeye başlandığı görülmektedir. Türkiye'deki laik nizamı eleştiren bu fikirler, laikliğe bağlı oldukları savıyla ortaya çıkmışlardır. Bu çevreler, kendilerinin, laik bir düzen yanlıları olduklarını iddia etmektedirler ama Türkiye'deki uygulanış biçiminin dine ve geleneksel laiklik görüşüne aykırı olduğunu söylemektedirler. Dolayısıyla, devletin laik düşünce modeline göre oturtulması ve buna uygun olarak yapılan değişimler gelenekçi bir bakışla değerlendirilmeye tabi tutulmaktadır ve değişimi halka kabul ettirmek için alınan önlemler laikliğe aykırı bulunarak eleştiri konusu yapılmaktadır.

II- İRTİCAİ FAALİYETLER

A. Ferdi Faaliyetler

1) Şeriatçı imam

İstanbul'un Çatalca ilçesine bağlı Istranca köyü imamı, gerek köy camiinde, gerekse kahvesinde laik düzen ve devrimlerin aleyhinde konuşmalar yapıyor, vaazlarında şeriat yasalarına uymanın bir zorunluluk olduğunu söylüyordu. İmam bu tutumuyla, kendisini destekleyen ve desteklemeyenler olmak üzere köy halkını da ikiye bölmüştü. Medeni Kanun'un yetersizliğinden ve adaletsizliğinden söz ederek; Medeni Kanun'a göre adam öldürenin hapis yatarak çıktığını*, oysa şeriat kanunlarında "kısasa kısas" uygulandığını dile getiriyordu. Köylülerin ifadelerine göre hoca vaazlarında "Ben ne hâkimin, ne de medenî kanunun emrettiğini değil, şeriatin dediğini yaparım" demektedir¹.

Köy imamı ayrıca dini siyasete de alet ediyor, her yerde Demokrat Parti'nin iktidar olmasıyla dinin kurtulduğunu iddia ediyordu. Yine insanların müslüman olup olmadıklarının ölçüsünün camiye gidip gitmemeleri, Cuma günü tatil yapıp yapmamaları olduğunu söylüyordu.

Bir kısım cahil köylüler onun vaazlarından etkilenmişler, çocuklarını okula göndermek yerine cami imamına göndermeye başlamışlardı. Bunlar, 'hocaya hizmet peygambere hizmettir' anlayışıyla hareket ediyorlardı. Bununla beraber, hocaya kanmayan bir kısım köy halkı ise, çocuklarını okula göndermeye devam ediyorlardı. Istranca köyünün aydın gençleri ise bu duruma seyirci kalmamışlar, köylülerin bir kısmını zehirleyen imamla mücadele etmeye başlamışlardır.

* Burada köy imamının Medeni Kanun'u kötülemek için yanlış bir örnek seçtiği görülmüyor. Bilindiği gibi cinayet, Medeni Kanun'la değil, Ceza Kanunu'yla ilgili bir fiildir.

¹ Bkz. Sedat Ağralı, Şeriat İsteyen Hoca (Cumhuriyet, 12 Temmuz 1958, s.1-5).

İşte bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere, laik nizama karşıt zihinlerde oluşturulan kuramsal tablo camilere kadar inmektedir. Halkı dini konularda aydınlatmakla yükümlü din adamlarının, görev alanlarını genişleterek, halkı belirli bir doktrin etrafında toplanmaya zorlamakta oldukları görülmekte; dinine bağlı mütedeyyin kitleyi belirli bir siyasi akıma yöneltme çabası içinde oldukları anlaşılmaktadır.

2) İstanbul'da Devrim Aleyhinde Konuşmalar Yapan Bir Vaiz

Laik rejime aykırı görüşler, bu sefer de, İstanbul'un Çemberlitaş Camii İmamı Fahri Kığılızade'nin ağzından dökülecektir.

İddiaya göre Çemberlitaş Camii İmamı Fahri Kığılızade, bir Cuma hutbesinde laik düzene aykırı konuşmalar yapmış, Cumhuriyet devrimlerini kötülemiştir. İmam Kığılızade bu hutbe sırasında insanlara hitab ederken; cemiyetlere para verilmemesi gerektiğini, çünkü bunun "hayra geçmeyeceğini" söylemiştir; ayrıca, kadınların saçlarını kısa kestirmelerinin dinen doğru bir davranış olmadığını ve saçlarını erkeklerle gösteren kadınların suç işlemiş olacaklarını ifade etmiş ve bu duruma seyirci kalarak fırsat veren erkeklere hakaret eder şekilde konuşmuştur. İmam Kığılızade çarşaf konusuna da değinerek; çarşaf giymenin kadınlar için bir zorunluluk olduğunu ve erkeklerin de eşlerine çarşaf giydirmeleri gerektiğini belirtmiştir; buna riayet etmeyen erkeklerin ise "kâfir" olacaklarını söyleyen imam Kığılızade, konuşmasını şu şekilde sürdürmüştür: 'Sizin içinizden bazı münafıklar, gidip beni böyle konuştu diye şikâyet edebilir. Onlar, Allahın kanununa inanmayıp, şeytanın kanununa inanan insanlardır'².

² İmam sözü edilen konuşmasını 28 Mart 1958 yılında yapmıştır: Bkz. Çemberlitaş Camii İmamı Ağır Cezada (Cumhuriyet, Kasım 1958, s.1-5).

Bu şekilde, toplumun benimsediği medeni kıyafetleri kendi düşünce yapısına aykırı bularak bir ibadet yeri olan camide bunları kötülemesi ve bu suretle de vatandaşların kalplerine korku salması dolayısıyla tepkileri üzerine çeken imam Kığılızade hakkında savcılık makamı soruşturma başlatmış, ağır ceza mahkemesinde yargılanması için dava açmıştır.

3) Atatürk'ün Heykellerine Yapılan Saldırıları

Atatürk'e ve onun devrimlerine karşı beslenen düşmanca duygular ,onun heykellerine hücum etmek suretiyle eyleme geçirilerek dışa vurulmaya çalışılmış, bu suretle, ruhlara yerleştirilen düşmanlık tohumları hayata geçirilmek istenmiştir; içleri hınçla dolu fikri sabit çevreler, Atatürk'ün heykellerine saldırarak, içlerindeki hıncı bu şekilde çıkartmaya çalışmışlardır.

Atatürk'ün heykellerine saldırarak onları kırma modasına daha 1949 yılında başlanmış, 1950 yılından sonra, hele hele 1951 yılında ise bu moda doruk noktasına ulaşmıştır; ancak, 25 Temmuz 1951 yılında kabul edilen Atatürk Kanunu dolayısıyla, bu tarihten sonra, bu gibi faaliyetlerin önüne geçilebilmiştir*. Ne var ki, gıdalarını Atatürk düşmanlığından alan müteassıp çevreler, 1956 yılından sonra yeniden faaliyete geçerek Atatürk'e olan düşmanlıklarını sergilemekten geri durmayacaklardır.

1956-1960 devresi içinde, Atatürk'ün heykeline saldırı girişiminde bulunma çabalarının ilki 1956 yılında Mersin'de cereyan etmiştir. Bu ilk teşebbüs Mersin'deki Cumhuriyet meydanında bulunan Atatürk heykeline yaklaşılarak sözlü hakarete bulunan Osman Memiş adlı kişi tarafından gerçekleştirilmiştir. Saldırgan zabıta tarafından yakalanarak adalete teslim edilmiştir³.

* İlk heykel kırma teşebbüsünde bulunanlar Ticaniler olmuşlardır. Ticanilerin bu faaliyetleri, çıkarılan Atatürk'ü Koruma Kanunu ile, liderleri olan Kemal Pilavoğlu'nun tutuklanarak Cezaevi'ne konulmasından sonra durdurulmuştur.

³ Atatürk Heykeline Tecavüz (Cumhuriyet, 28 Temmuz 1956, s.1).

Bu olaydan bir kaç hafta sonra Atatürk karşıtı tavırlar, yine Mersin'de, bu sefer de Atatürk'ün heykelini kırma teşebbüsüyle ortaya çıkmış, kuramsal fikirlerle zihinlerde beslenen kinler, eyleme geçirilerek kendini göstermede gecikmemiştir.

Mersin'deki bu heykel kırma olayını çıkaran Mehmed Zelho adlı bir kişidir. Adı geçen kişi, Atatürk'ün heykelinin üzerine çıkarak "balyozla" saldırıya geçmiştir. Saldırgan, orada bulunanlar tarafından yakalanmaya çalışılmış, ama kendisi kaçmayı başarmıştır. Ancak, çok geçmeden, mütecaviz zabıta tarafından yakalanmış ve Atatürk Kanunu'na göre hakkında kovuşturma başlatılmıştır⁴.

Benzer bir olay da, Çanakkale'nin İntepe bucağına bağlı Gökçalı köyünde meydana gelmiştir. Olay, köy meydanında bulunan Atatürk'ün büstüne taşlarla hücum eden iki saldırgan tarafından gerçekleştirilmiştir. Saldırganlardan biri gece karanlığından yararlanarak kaçmayı başarmış, Niyazi Özenç adlı saldırgan ise jandarma tarafından yakalanarak adalete teslim edilmiştir⁵. Bu olaydan sonra Atatürk'ün heykellerine karşı saldırı eylem planları bir daha hayata geçirilememiş, bu alanda hiçbir olay kaydedilmemiştir.

4) Hilafet İsteyen Bir Mürteci

1959 yılının son aylarına doğru, DP'nin, Manisa İli merkez ilçesi kongresinde, laik rejim karşıtı fikirlerin sahnelendiği bir olay konuşma, rejimin tehdit altında bulunduğu endişelerinin artmasına yol açmıştır.

Sözünü ettiğimiz kongrede, laik düzen karşıtı konuşmasıyla şimşekleri üzerine çeken kişi, DP'li Ajdan Erden adlı bir üyedir. Söz konusu kişi, DP kongresinde yaptığı konuşmasında; hilâfet kurumunun geri getirilmesini istemiş ve DP'li bir milletvekilinin*, laikliğin Anayasa'dan çıkarılması yönündeki kanun

⁴ Mersin'de Atatürk Heykeline Tecavüz Eden Yakalandı (Cumhuriyet, 14 Ağustos 1956, s.1-5).

⁵ Atatürk'ün Büstünü Taşlayanlar (Cumhuriyet, 6 Kasım 1957, s.1).

* Büyük tartışmalara neden olan kanun tasarısı, DP Konya Milletvekili Fahri ağaoğlu'na aittir. (Bu konuyu, ileriki bölümde daha geniş olarak ele alacağımızdan şimdilik burada noktalıyoruz.)

teklifi lehinde Türk Devrimine aykırı olarak açıklamalarda bulunmuştur. Adı geçen konuşmacının, kurulu düzeni değiştirmeye yönelik ve suç niteliği taşıyan bu hareketi, başkan tarafından sözü kesilerek engellenmiş ve kendisi dışarı çıkarılmıştır⁶.

Bu olay üzerine savcılık makamları harekete geçerek Ajdan Erden hakkında dava açılmış ve adı geçen şahıs tutuklanarak mahkemeye sevk edilmiştir.

Ajdan Erden olayı, Manisalı gençlerin ve İnkılâpçılar Cemiyetinin yayınladığı bir bildiri ile protesto edilmiştir⁷. Bu protestoya, Türk Milli Gençlik Teşkilâtı ve Türk Devrim Ocakları da, Başbakan Adnan Menderes ve İçişleri bakanı Namık Gedik'e birer telgraf çekerek, Türk Devrimine ve Cumhuriyet düzenine aykırı konuşmalar yapan olay kahramanının DP'den çıkarılmasını sevinçle karşıladıklarını bildirerek destek vermişlerdir⁸.

Bu konuyla ilgili İçişleri Bakanlığı da bir açıklamada bulunarak, olayı kınadığını bildirmiştir⁹.

⁶ Ajdan Erden'in bu hareketi, DP'nin tüzük ve programına da aykırı bulunmuş; bu nedenle de, parti haysiyet divanı kararı ile üyeliği düşürülerek DP'den çıkarılmıştır. (Bkz. İrtica Hareketlerine Karşı Hükümetin Tebliği, Cumhuriyet, 16 Kasım 1959, No. 12.684, s.1).

⁷ Devrimci gençliğin bu olayla ilgili bildirisini için bkz. İnkılâpçılar Cemiyetinin tebliği (Cumhuriyet, 17 Kasım 1959, No.12.685, s.5); Manisalı gençlerin bildirisini (Cumhuriyet, 18 Kasım 1959, No.12.686, s.5).

⁸ Bkz. Gençliğin Başbakan ve İçişleri Bakanına Telgrafları (Cumhuriyet, 18 Kasım 1959, No.12.686, s.5).

⁹ İçişleri Bakanlığı yayınladığı bildiri de şu görüşlere yer vermiştir: 'Manisa Vilâyeti Demokrat Parti Merkez ilçesi kongresinde Yeni cami mahallesi sakinlerinden ve bu mahalle ocağına kayıtlı 1933 doğumlu Ajdan Erden adındaki delegenin mülga Hilâfet müessesesinin iadesini talep ve istihdaf eder mahiyette, inkılâplarımıza ve Demokrat Parti prensipleri, tüzük ve programına sarahaten aykırı bir beyanda bulunması üzerine, kongre reisi tarafından sözü derhal kesilmiş ve kendisi toplantıdan çıkarılmıştır.

Ayrıca, dini siyasete âlet etmek suretiyle toplantı ve vicdan hürriyetinin korunması hakkındaki kanuna bir muhalefet olduğu kadar, müesses nizamı zedelemeye matuf ve suç mahiyetini taşıyan bu hareket idarî makamların tanzim ettiği zabıtla adalete intikal ettirilmiş ve sözü geçen şahıs mahallî adli makamca tevkif edilmiştir.

Bu münasebetle bir defa daha sarahaten ve kat'i olarak ifade edelim ki, memleketimizde, teşkilâtı esasıye kanunu ile müesses ve onun mutlak teminatı altında bulunan rejimi tahrif etme, hatta yıpratma istidadı gösterecek olan ve hiçbir zaman aziz milletimiz tarafından tasvip edilmeyen, ancak bazı münferit ve bedbaht şahısların cüret edecekleri bu gibi pek nadir teşebbüs ve hareketler karşısında

Laik rejimle taban tabana zıt olan bir kurumun yeniden diriltilmeye çalışılması gayreti tüm basında geniş yankı uyandırmış, "Hilâfet budalası" olarak isimlendirilmiştir¹⁰.

Basında, hilâfet özlemi içinde olan gencin DP'den ihraç edilmesi ve hakkında kanuni işlemlerin yapılması sevindirici bulunmakla birlikte¹¹; bir kısım devrimci yazar, rejim aleyhtarı fikirlerin çıtasını yükselten olguyu; DP'nin, dokuz yıllık iktidarı döneminde "gericilik tohumlarını, devrim düşmanlığı tohumlarını zihinlere insafsızca ekmiş" olmasına bağlamaktadır¹². Bazı muhafazakâr yazarlar da, cereyan eden bu olayın bilgisizlikten kaynaklandığı, tek parti iktidarı döneminde yetişen gençlere dini eğitimin verilmeyişinin tabii bir sonucu olduğu görüşündedir. Bu iddiaya göre, din konusundaki bilgisizlik sürdükçe, din eğitiminden yoksun kuşaklar yetiştirmek ilerilik olarak görüldükçe; Manisalı Ajdan Erden gibi örneklerin çoğalması kaçınılmaz olacaktır¹³.

Görüldüğü gibi, irticanın ülkeyi ne büyük sorunlarla karşı karşıya bıraktığı, uygun ortamı bulunca nasıl bir tehdit unsuru olduğu ortadadır.

Şurası bir gerçektir ki, laik temele oturtulmuş Türkiye Cumhuriyeti 1945-1950 yılları arasında; yani CHP iktidarının devam ettiği yıllardaki siyasi çizgide başlayıp 1950-1960 DP iktidarı döneminde büyüyen gelişen olayların, laikliğin dinamizmini tehlikeye düşürdüğü görülmektedir.

Bu devre içinde fikirsel platformda yapılan faaliyetlerin, zihinlerde barındırılan devrim karşıt¹ fikirlerin zihinlerden taşarak eyleme geçirilmesi olgusu; laik düzene karşı baş gösterecek yeni tehlikelerin sinyalini vermektedir.

hükümet, her zaman olduğu gibi uyanık ve kanunun tatbikatında azimli ve kararlı bulunmaktadır.' (Bkz. İrtica Hareketlerine Karşı Hükümetin Tebliği, Cumhuriyet, 16 Kasım 1959, No.12.684, s.1).

¹⁰ Hilafet Budalası (Zafer, 16 Kasım 1959, No: 3649, s.1-4); Bülent Ecevit, Hilafet Budalaları (Ulus, 17 Kasım 1959, s.1).

¹¹ Bkz. Bülent Ecevit, Hilâfet Budalaları (Ulus, 17 Kasım 1959, s.1); nadir Nadi, Hayırlı Bir İşaret (Cumhuriyet, 17 Kasım 1959, No.12.685, s.1-3).

¹² Bülent Ecevit, DP ve Devrimler (Ulus, 19 Kasım 1959, s.5).

¹³ K.K., Hilâfet ve Türkiye (Hilâl, Kasım-Aralık 1959, Cilt:1, Sayı: 11, s.19).

Bu hareketler, kurulduğu günden itibaren uygar dünya içinde var olmak; kendi iç dinamikleriyle bu uygarlık kültürüne katkıda bulunmak amacını güden genç Türkiye Cumhuriyeti Devleti içinde, uygarlık yolunda ilerlemenin önüne set çekmek isteyen gerici çevrelerin var olduğunu ispat etmektedir.

Atatürk'ün heykellerine yapılan saldırılar, temelde, laiklik prensibini esas almakta, dolayısıyla Türk Devriminin tamamını hedef seçmektedirler. Ancak, laik sisteme yapılan tüm bu saldırılara rağmen laiklik prensibi yıkılmamış, ayakta kalmayı başarabilmiştir.

B. Grupsal Faaliyetler

1) Bursa'da Bir İrtica Olayı

Devrim Türkiye'sinin başını bir türlü kurtaramadığı dertler senfonisi, çok partili hayatın serbest ikliminde Türkiye'nin başını ağrıtmaya devam edecektir.

Bu serbest iklimde, Ticanilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ezan okuma ve Atatürk'ün heykellerini kırma gibi dini aşırılıklarını bu defa da, Bursa Ulucami'de mehdiliğini ilan etmek isteyen bir kişi, beraberindeki (kadın-erkek) bir grupla, gerici cehaletin örneğini sergileyerek devam ettireceklerdir.

Bursa'daki bu gerici hareket, Kadiri Tarikatı'nın Türkiye'deki temsilcileri tarafından gerçekleştirilmiştir. Kaynağı Irak'ta olan bu tarikat, nakşibendi tarikatı'nın bir kolu olarak ,Türkiye'de Ahmet Akif Bingül adlı bir göçmen tarafından tanıtılmış ve yayılmıştır¹⁴.

¹⁴ 1305 yılında Kırım'da doğan Ahmet Akif Bingül, Kazan Türkleri'nden olup, son Türk-Rus savaşı sırasında ailesiyle birlikte Irak'a göç ederek Kerkük'e yerleşmiştir. Bir süre burada kaldıktan sonra 1930-1932 yılları arasında ülkemize gelerek Eskişehir'e yerleştirilmiştir .Burada, bir ara ticaretle uğraşmış, daha sonra Devlet Demiryollarına girmiştir. Irak'ta kaldığı sırada, Nakşibendi tarikatı'nın Kadiri koluna mensup olduğu söylenen Ahmet Akif, bu tarikatı Türkiye'de yaymak için faaliyete başlamıştır. İlk önce Devlet Demiryolları'nda İbrahim Erbil'le tanışmış; daha sonra, bir çok insanı kendisine bağlamakta pek güçlük çekmemiştir. Kısa sürede nüfuzunu kuran Ahmet Akif, 1951 yılında Tavşanlı'da İbrahim Erbil ile birlikte Nakşibendi tarikatının kadiri kolunu kurmuşlar ve bu tarikatın başına İbrahim Erbil'i Halife tayin ederek kendisi Irak'a gitmiştir. Yeni halife İbrahim Erbil'de

Ahmet Akif, tarikatın faaliyet alanı olarak daha çok Tavşanlı'nın köylerini seçmiş ve kısa zamanda buralarda kalabalık bir topluluğu bünyesine katmayı başarmıştır*.

Tarikata katılan bilgisiz köylülere Ahmet Akifin tarikatın şeyhi olduğu öğretiliyor ve onun Allah için uğraş veren gerçek bir din bilgini olduğu söyleniyordu. Öte yandan, bu tarikata katılmayanların Allah katında "zındık" olarak görüleceği ifade edilmekteydi. Ayrıca, tarikatın şeyhine yardımda bulunmanın da "Allah borcu olduğu" telkin ediliyordu.

İşte, Ahmet Akif Bingül, tüm bu faaliyetlerinden dolayı hükümet tarafından sakıncalı görülerek 1953 yılında sınırışı edilmiş; kendisi Irak'a gitmiş, oradan da Mısır'a geçmiştir.

Ancak, Ahmet Akif yurt dışında olmasına rağmen müridleriyle bağlantısını kesmemiş, gönderdiği mektuplarla emirler vererek yönlendiriciliğini sürdürmüştür. Örneğin, Ahmet Akif gönderdiği bir mektubunda şöyle demektedir: 'Ben rüyamda Hazreti Peygamberi gördüm. Bana, (sizin tarikatte bir Mehdi bulunmaktadır. Buna, harekete geçerek dini, zındıkların elinden kurtarması zamanının geldiğini bildirin. Mehdinin arkasında mührü vardır) dedi.' Bu mektup üzerine, 25 yaşlarında Mehmed Ali Bingül adında bir köylü, askerliği sırasında geçirdiği bir kazanın sırtında bıraktığı yara izleri dolayısıyla, kendisinin mehdi olduğu hükmüne varmış ve halife İbrahim Erbil'e başvurarak; 'Ben Mehdiiyim. Her gece rüyamda Peygamberi görmekteyim. Bana, Bursa'ya giderek bir Cuma namazında Ulucamide mimbere çıkıp Mehdiliğimi ilân etmemi söylüyor' şeklindeki sözleri üzerine, tarikat ileri gelenleri toplanarak durumu

Mehmed Ali Bingül adındaki bir kişiye "Mehdi-i âl-i Resûl" pâyesini vermiş ve onları, tarikatlerini yaymak için Bursa'ya göndermiştir.

* Tarikatın etki alanını daha da genişletmek için, Tunçbilek Maden Ocağı ve Termik Santrali'ne müridler gönderilerek çalışmalarda bulunulmuş; daha sonra, tarikat Bursa yöresine projektörünü çevirerek, buralarda, bu alandaki faaliyetlerine devam etmiştir.

Diğer yandan, önceleri tarikata kadınlar alınmıyordu; ancak, Kütahya ve Tavşanlı yörelerinde erkeklerden ziyade, kadınların evde ve tarlada çalışarak üretken durumda olmaları nedeniyle; daha faal olabilecekleri düşüncesiyle tarikata alınmalarına karar verilmiştir.

müzakere etmişler ve sonunda Mehmed Ali Bingül'ün mehdi olduğuna karar vermişlerdir. Mehmed Ali Bingül, beraberindeki sekiz kişiyle (beşi kadın, üçü erkek) birlikte 12 Haziran 1957 yılında Bursa'ya gitmişler ve olay tarihinden iki gün önce burada Mustafa Asa isimli tarikat mensubunun evinde toplanarak, Ulucami'de çıkaracakları eylemin planını yapmışlardır.

Olay günü gelip çattığında; mehdi olduğunu iddia eden Mehmed Ali Bingül ve beraberindeki bir grup tarikatçı, Cuma namazını kılmak için camide toplanan 4000 kişinin arasına dalmışlar ve içlerinden Ali Uslu adında birisi, mimberde bulunan imama dönerek; "İmam efendi! Bugün hutbeye (Mehdi-i âl-i Resûl) ümüz çıkacak! Mimberden in! Belindeki kılıcı ona teslim et!" demiştir. Bu sözlere imamın tepki göstermesi üzerine Mehmed Ali Bingül ve Ali Uslu mimbere çıkarak imamın belindeki kılıcı almışlardır. Tam bu sırada, (kadın-erkek) bir grubun "tekbir" sesleriyle camiden içeriye girmesi üzerine, camide bulunan Mustafa Güler adlı bir polis memuru olaya müdahale etmek istemiş ama, tarikatçıların saldırılarına maruz kalmıştır¹⁵.

Bursa'da meydana gelen bu irtica olayının yaşandığı Cuma günü 11 saldırgan tutuklanmıştır. Zanlılar, Tavşanlı'dan gelenler ve Bursa'daki işbirlikçileri olmak üzere iki grupta mütalaa edilmişlerdir¹⁶.

Ulucami olayı, başta Bursa halkı olmak üzere yurdun çeşitli yerlerinde büyük bir tepkiyle karşılanmış; olay kınanmıştır.

Daha olayın meydana geldiği anda, halk, saldırganları linç etmek istemiş, durumu polis güçlkle kontrol altına alabilmiştir¹⁷. Bu arada, cereyan etmiş olan

¹⁵ Bkz. Bursa'da Vukubulan İrtica Hadisesinin İç Yüzü (Cumhuriyet, 15 Ağustos 1957, No.11.871, s.4).

¹⁶ Ulucami olayı sanıkları şunlardır: a) Tavşanlı grubu: 1) Mehmed Ali Bingül (Mehdi), 2) Ali Uslu, 3) Mehmed Doğum, 4) Havva Bingül (Mehmed Ali Bingül'ün eşi), 5) Nimet Uysal, 6) Azime Acar, 7) Rahime Ateş, 8) Şerife Alıç

Bursa grubu: 1) Mustafa Asa, 2) Halil Doğru, 3) Süleyman Bakaç (Bakır)

Olaydan birgün sonra Kütahya'da tutuklanan 8 suç ortağı daha bursa'ya getirilmiştir. Bunlar; 1) İbrahim Erbil (Halife), 2) Ahmed Eraydın, 3) Hakkı Uyar, 4) Ahmed Akkaya, 5) Halil İbrahim Özüdoğru, 6) Mustafa Özüdoğru, 7) İhsan Sevimli, 8) Mehmed Sevimli.

¹⁷ Bkz. Bursa'da Vukubulan İrtica Hadisesinin İç Yüzü (Cumhuriyet, No: 11.871, s.4).

irticai hareket dolayısıyla, Milli Türk Talebe Birliği de olayı protesto etmiş, yayınladığı bir bildiriyle de şu şekilde bir açıklamada bulunmuştur: 'Türk gençliği olarak, Bursada birkaç yobazın halifeliği ihya hususundaki faaliyetlerini büyük bir nefret ve intikam hislerimizle öğrenmiş bulunuyoruz. Şuna katiiyetle inanıyoruz ki, Büyük Atamızın önderliğinde yedisinden yetmişine kadar asil Türk milletinin kanları pahasına eseri olan ve becamızın teminatı bulunan inkılâplarımız aleyhindeki her teşebbüs doğduğu yerde boğulacaktır..'¹⁸.

Basın camiasında da aşırı bir nefretle karşılanan bu olay; yozlaştırılmış bir din duygusunun eseri olarak görülmüş ve bu hareketi gerçekleştiren görüş sahası sınırlı zihniyetin, geçmişteki örneklerin bir benzerini devam ettirdiği görüşü ağırlık kazanmıştır¹⁹.

Ayrıca bazı kalemler, bu gerici hareketi, siyasal iktidarın 1950 yılından beri gerici çevrelere verdiği tavizlerin feci bir sonucu olduğu görüşündedirler²⁰.

Sonuç olarak; bu hareket, Atatürk Devrimiyle başlayan uygar dünya da yerini alma mücadelesinin, zaman zaman taassup zincirinin halkasını teşkil eden çevrelerin dini taşkınlıklarıyla engellenmek istendiğinin son örneğini oluşturmaktadır.

Bursa Olayı ile, bazı kendini bilmez ve gerici kimselerin, dini duyguyu kışkırtma yoluyla birtakım meşru olmayan arzular arkasından gittikleri görülmekte; bu suretle, insanlar arasında gerici düşüncelerin kök salması için çaba sarfettikleri anlaşılmaktadır. Bunlar, davranışlarına içgüdülerin yön verdiği ve hastalıklı bir zihniyetin pençesinden kurtulamayan bilgisiz yığınların zihnini çelerek, onları bir divane durumuna soktuktan sonra, şeyh olarak kabul ettirilen bazı hilekar kimselerin amaçları doğrultusunda, bu insanların nasıl kullanıldıklarının fotoğrafı çizilmektedir.

¹⁸ Gençliğin tepkisi için bkz. (Gençliğin İnfiali, Cumhuriyet, 16 Ağustos 1957, No: 11.872, s.4).

¹⁹ M.Şekip Tunç, Soysuzlaşan Bir Din Duygusu Karşısında (Türk Yurdu, Haziran 1957, No: 269, s.884).

²⁰ Yalçın Tuna, DP ve İrtica (Ulus, 25 Ağustos 1957, No.12.1044, s.2).

2) “Nurculuk Cereyanı”

Çok partili demokratik siyasal süreç içerisinde, Türk Devrimini tümüyle yadsıyan bir akım olarak ortaya çıkmış olan Nurculuk, 31 Mart Olayı'nın tahrikçilerinden Said-i Kürdi adı etrafında şekillenmiştir²¹.

Bu cereyanının mensuplarına göre nurculuk; ne bir tarikattır ve ne de bir cemiyettir. Sadece, Kur'an'ın nuruyla nurlanmak, islâmın emir ve yasaklarını dikkate alarak, yaşamı buna göre tanzim etmektir. Dolayısıyla, Risale-i Nur'un, Kur'an'ın 20. asırdaki yorumu olduğunu ifade eden nurcular, bunu insanlara ulaştırarak okunmasını sağlamak; bu suretle, onların imanlarını kurtarmak amacıyla olduklarını söylemektedirler; bunun için de, görünüşte komünizme ve masonluğa savaş açmış oldukları teziyle ortaya çıkmaktadırlar²². Gerçekte ise, maneviyatı yıkmakla suçladıkları ve dinsizlik olarak nitelendirdikleri laik siyasal düzeni hedef almaktadırlar.

Bu fikirlerle yola çıkan nurcular, bazı basın organlarını da geniş ölçüde amaçları doğrultusunda kullanarak; bu kanalla fikirlerini yaymak; dolayısıyla, Said-i Nursi ve Risale-i Nur'un propagandasını yapma fırsatını bulmuşlardır²³.

²¹ 1873 yılında Bitlis'in Nurs köyünde dünyaya gelen Said-i Kürdi, Cumhuriyetle birlikte doğduğu köyün adını alarak; Saidi Nursi adıyla anılır olmuştur. Kendisi Volkan gazetesinin yazarı ve ittifakı Muhammedi Fırkası'nın kurucularındandır. 1923'te kurulan Cumhuriyet Türkiye'sinin laik siyasal sistemini benimsemeyen Said-i Nursi, çok partili sisteme geçişle birlikte Nurculuk Hareketi'nin önderi olarak kabul edilmiştir. (Bkz, Eşref Edip, Risale-i Nur Müellifi Bediüzzâman Saidi Nursî, İstanbul 1952-1371, s.17; Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasi Partiler, İstanbul 1952, s.261).

²² Sinan Omur, Nurculuk Nedir (Hür Adam, 23 Mayıs 1958, No: 304, s.1.)

²³ Nurcu fikirler, çoğunlukla Hür Adam Gazetesi ve Sebilürreşad Dergisi'nde neşredilmiş, sık olmamakla birlikte Türk Düşüncesi gibi dergilerde de yayımlanma imkanını bulmuşlardır. Örneğin Hür Adam gazetesindeki kimi yazarlara göre, Risale-i Nur Said-i Nursi'nin kendi isteğiyle kaleme alınmış olmayıp, Allah'ın lütfuyla yazılmış bir eserdir. Dolayısıyla, Risale-i Nur'u yazmakla Said-i Nursi'yi Allah görevlendirmiştir. O bakımdan, Risale-i Nur'u okuyan bir kimsenin başka bir kitap okumasına gerek yoktur. Çünkü, yüzlerce kitabın araştırmasında bulup çıkaramadığını, Risale-i Nur'un bir kitabında ya da bir sayfasında bulması mümkündür. Bundan başka, Risale-i Nur'u tümüyle okuyan hakimlerin yanlış bir karar vermediklerini ifade eden bu görüşler; Risale-i Nur'u okuyan bir kimsenin de, bilimsel bir toplantıda yapılan tartışmada mutlaka galip geleceğini ifade ederek; Said-i Nursi'ye ve Risale-i Nur'a karşı çıkanları “Yahudi hayran”lığıyla suçlamaktadırlar. (Bkz. Ziver Gündüzalp, Risale-i Nur Nedir, Hür Adam, 8 Ağustos 1958, No: 315, 316, 317, s.2; Zekeriya Kitapçı, Bediüzzaman Said-i Nursi'ye ve Risale-i Nur'a Dil Uzatın Yahudi Hayranlarına, Hür Adam, 5 Eylül 1958, No: 319, s.2; Mustafa Kırıkçı, Beşeriyet için Huzurun ve Tekamülün Menbaı Risale-i Nur..., Hür Adam, Eylül 1958, s.2 (Numarası ve günü okunamamıştır)

Bu cereyanın diğere dini gruplar gibi, zihni yapısını oluşturan fikirleri eyleme geçirerek saldırgan bir tutum içerisine girmediği görülmekte; daha çok fikirsel yolla direnç gösterme yöntemini seçtiği gözlemlenmektedir.

Türkiye'nin bir çok yerinde Said-i Nursi'yi ve Risale-i Nur'u tanıtmak, dolayısıyla nurculuğun fikirlerini yaymak için faaliyette bulunan bu teşkilatın mensuplarının genellikle İstanbul, Ankara, Samsun gibi büyük şehirlerde ayin yapmak, gizli toplantılar düzenlemek, bildiriler dağıtmak, caddelere levhalar asmak şeklinde faaliyetlerini sürdürdükleri görülmektedir. Örneğin, nurcuların Ankara'da Said-i Nursi'nin önderliğinde faaliyete geçtikleri ve Yenişehir'de yapılan gizli bir toplantıda bir grup Nurcu'nun ayin yaparken emniyet görevlilerince yakalandığı ortaya çıkmıştı. 11 kişi oldukları belirlenen toplantıda, bazı ayin kitapları ile cemiyetin faaliyetiyle ilgili mektuplar ele geçirilmiş, bunlar Cumhuriyet savcılığına teslim edilmiştir. Ele geçirilen belgelere göre, nurcuların ülkemizde faaliyetlerde buldukları, bazı Arap ülkeleriyle de temas halinde oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca, yakalananlar arasında dört yedek subay okulu öğrencisinin olduğu da saptanmıştır²⁴.

Diğere yandan cereyan, Ege Bölgesi'nde de hareketliliğini sürdürmüş, bir çok insanı çatısı altında toplamayı başarmıştır. Söz konusu cereyanın, Nazilli'de çalışmalarda bulunduğu tesbit edilmiş, iki faal üyesi tutuklanmıştır. Mehmet Tokay ve Ali Özdin adındaki üyelerin Nazilli'ye bağlı Güzelköy'e giderek, Türk Devrimi aleyhinde konuşmalar yaptıkları tesbit edilmiştir. Adı geçen kişilerin yaptıkları konuşmalarında; "Gençler zafer yakındır ve bizimdir. Şehit olmaya

²⁴ Tutuklanan sanıkların, dini duyguyu sömürerek ülke içinde fitne çıkarmak ve "Nurcular" adı altında gizli örgüt oluşturmak nedeniyle, Türk Ceza Kanunu'nun 163. maddesini ihlâl suçundan Ankara Ağırceza Mahkemesi'nde yargılanmalarına karar verilmiştir. (Bkz. Saidi Nursi'nin Nurcuları yeniden faaliyete geçti (Vatan, 24 Kasım 1965, s.1)

TCK'nun 163. maddesinin 4. fıkrasında şöyle denilmektedir: "Laikliğe aykırı olarak devletin ictimai ve iktisâdî veya siyasi veya hukuki temel nizamlarını kısmen de olsa dinî esas ve inançlara uydurmak amacıyla veya siyasi menfaat veya şahsi nüfuz temin veya tesis eylemek maksadiyle dini veya dini hissiyatı veya dince mukaddes tanınan şeyleri âlet ederek her ne surette olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan bir kimse bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır."

hazırlanınız. Allah'a şükür bugün 12 milyon kişiyiz. Kimseden korkumuz yok” dedikleri öğrenilmiştir²⁵.

Said-i Nursi'nin Nazilli'deki taraftarları daha da ileri bir gidişle işi camilerde vaaz vermeye kadar götürmüşlerdir. Ayrıca, Mehmet Düker adındaki nurcu bir üyenin de Atatürk aleyhinde konuşmalar yaptığı ortaya çıkarılmıştır. Mehmet Düker'in Atatürk için “Bu memleketi kim kaybetti ki, o kurtarmış olsun” dediği ve “Said-i Nursi'yi Peygamber olarak tanıdığı” ifade edilmektedir²⁶.

Benzer hareketlere İstanbul'da da rastlanmış, nurcu fikirleri yaymak için İstanbul'a geldikleri anlaşılan iki nurcu, yanlarında getirdikleri 155 bin risale ve 2 bin kitapla birlikte, Haydarpaşa İstasyonu'nda polis tarafından yakalanmıştır²⁷.

İşte bu şekilde, başta büyükşehirler olmak üzere, ülkenin hemen her tarafında nurculuğu yaymak için aralıksız çalışan bu çevreler, Samsun ve civarında da rahat durmamışlar, bildiriler, dağıtmak, caddelere levhalar asmak suretiyle Said-i Nursi'nin fikirlerini yaymak istemişler, bu şekilde taraftar toplamak için yoğun faaliyetlerde bulunmuşlardır²⁸.

Bu hareketlerinden dolayı nurculardan bazılarının mahkemede ifadeleri alınmış, sonunda serbest bırakılmışlardır. Ancak, serbest kalan nurcular hiç vakit kaybetmeden, şehrin çeşitli yerlerine Said-i Nursi'nin sözlerinin yazılı olduğu bazı dini levhaları asarak, faaliyetlerine yeniden başlamışlardır. Bu durum üzerine savcılık makamı harekete geçerek, sanıklar aleyhine dava açmıştır²⁹.

²⁵ İki Nurcu Dün Tevkif Edildi (Vatan, 4 Nisan 1958, s.1)

²⁶ Nurcular'dan, Türk Devrimi aleyhinde yıkıcı faaliyetlerde buldukları gerekçesiyle ikisi tutuklanmıştır. (Bkz. aynı yazı, s.5.)

²⁷ Yakalanan Mehmet Emin Birinci ve Mustafa Cahit Türkmenoğlu adlı kişiler, mahkemeye sevk edilerek yargılanmışlar ve tutuklanarak cezaevine gönderilmişlerdir. (Bkz. Nurcular Tahkikatı Büyüyor, Vatan, 1 Mayıs 1958, s.1-5); Savcı, Dün 10 Nurcu'nun Tecziye Edilmelerini İstedi (Cumhuriyet, 6 Temmuz 1958, No: 12.189, s.5)

²⁸ Nurcu Bir Grup Tutuldu (Cumhuriyet, 18 Kasım 1959, No. 12.686, s.1)

²⁹ Savcı Hayrettin Özkazanç iddianamesinde; nurcuların “dini ve din kitaplarını ele alarak propaganda yaptıklarını, bu hususun, vicdan ve toplanma hürriyetinin korunması hakkındaki kanuna aykırı olduğu”nu beyan ederek, 12 nurcu hakkında suç duyurusunda bulunmuştur.

Ağırceza Mahkemesi'nde yargılanan nurcular; Said-i Nursi'nin kitaplarının kendilerini “nura getirdiğini” söylemişler; hakime de, bu kitapları okuması halinde kendisinin de nurcu olacağı

Samsun'daki nurcuların faaliyetlerine yetkili makamlarca fırsat verilmemesi bazı yazarlar tarafından hoş karşılanmamış; nurcuların kimliğinde “iman”ın yok edilmesi hareketi olarak görülmüştür³⁰. Buna karşılık, hareketin engellenmesini sevinçle karşılayan bazı yazarlara göre ise; nurcuların bu faaliyetlerine ses çıkarılmaması durumunda, bilgisiz, ehliyetsiz kişilerin, milleti yanlış yönlere sürüklemeleri kaçınılmaz olacaktır. O bakımdan, yayılma amacıyla olan bu çevrelerin, bu gibi zararlı faaliyetlerinin zamanında durdurulması ülkenin ve milletin yararına olacaktır³¹.

Bu şekilde, farklı değerlendirmelerin konusu olan nurculuk akımının genel yayılış faaliyetine, basından başka yazarlarca da tepki gelmektedir. Bunlardan bazılarına göre, bugün “Risale-i Nur” yazarlarının bilinen “kara sakallı, beli kuşaklı, eli tespihli” gerici modeli yoktur. “Demokrasimizin yetiştirdiği mürteciler, kolalı yakalı, kravatlı ve bâzan şapkalı, bâzan da bereli, medenî insan görünüşlü kimselerdir.” Bu teze göre bunlar, gerici zihniyete eskiyi diriltme yolunda ilk tavizleri verenlerdir. Yapılması gereken ise bu fikre göre; karanlığa doğru sürüklenme tehlikesi belirlediği anda, devrimci güçlerin, seslerini yükselterek bunu dile getirmeleridir³². Bir fikre göre de, ülkemiz henüz gerici zihniyetin tehlikesinden kurtulmuş değildir. Bunun için, fikir özgürlüğünün bir süre daha sınırlandırılması gerekmektedir. Özellikle, basın aracılığıyla laik düzene aykırı olarak yapılan yayınların engellenmesi, laik rejimin korunması için zorunlu hale gelmiştir³³.

ifadesinde bulunmuşlardır. (Bkz. Mazhar Kunt, Samsun'da Yargılanan Nurcular'ın Maksadı Ne, Cumhuriyet, 2 Aralık 1959, No: 12.700, s.5)

³⁰ Belirtilen ifadelerin yazarı Avukat Bekir Berk'tir. Bekir Berk, aynı zamanda, sanık sandalyesindeki nurcuların avukatlığını yapmaktadır. Bunun “İslam Davasının Müdâfaası” olduğunu söyleyen Bekir Berk, ülkemizde dine karşı savaş açıldığını savunarak; bunu yapanların komünist ve mason zihniyetine hizmet edenler olduğu tezini ileri sürmektedir. (Bkz. Bekir Berk, İslâm Davasının Müdâfaası, Hür Adam, 14 Kasım 1958, No: 327, s.2) - Nurculuk Bir İrtica Hareketi midir (Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, No: 56-5, s.49-53)

Nurcuların tüm bu iddialarına Çetin Özek nurcularla ilgili yazdığı geniş bir incelemesinde karşı çıkmaktadır. Özek, bunların, laik devlet düzenini yıkarak şeriat devletini kurmayı amaçladıklarını; dolayısıyla, tüm toplumsal düzeni din kurallarına göre şekillendirmek istediklerini yazmaktadır. (Bkz. Çetin Özek, Türkiye'de Gerici Akımlar ve Nurculuğun İcyüzü, İstanbul 1964, s.259-272)

³¹ Mazhar Kunt, Samsun'daki Nurcular İçin Şehrin Aydınları Ne Diyorlar (Cumhuriyet, 4 Aralık 1959, No: 17.702, s.5)

³² Bkz., Nursuzlar (Forum, 15 Mayıs 1958, Cilt IX, No: 100, s. 4-5)

³³ Tahir Yazgan, İnkılâplar Demokrasi ve Din (Forum, 1 Ocak 1959, Cilt X, No: 115, s.15)

Ülkeyi gerilere götürmek isteyen gerici zihniyetin, sayesinde yaşamını sürdürdüğü uygar bir anlayışın karşısında olmakla; hala karanlık bir devrin özlemine duyduğunu ifade eden Turan Sargın ise; özellikle siyasi amaçlarla hareket edilerek verilen tavizlerin, 1950 öncesinde tüm çıkarlarına engel olunan şeyhlerin, din softalarının önünü açmakta; onlara “birikmiş kinlerini” kasma ortamını hazırladığını yazmaktadır³⁴. Sargın, Atatürk’ün, tekkeleri kapatarak dini istismarcıların elinden kurtardığını belirterek; Atatürk’ün kurduğu Cumhuriyet’in karşısında duran ve müsait iklimi bulduğu anda onu yok etmekten çekinmeyen içleri “kin dolu” çevrelerin, bugün hala laik düzen için bir tehlike olarak ortada durduklarına işaret etmektedir³⁵.

Bu şekilde zihniyet tablosu çizilen nurcuların, Türk Devrim düzenini kabul etmedikleri gibi tüm toplumsal hayatı içine alan, dini prensiplere bağlı bir devlet nizamının kurulması için çaba sarfettikleri anlaşılmaktadır. Zira, nurcular, caddelere astıkları dini levhalarla toplumsal hayatın din kurallarına göre düzenlenmesini isteyerek; hayatın ancak bu şekilde bir anlamının olabileceğini telkin etmektedirler.

Şurası bir gerçektir ki, Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte yeni siyasi yapıya muhalif çevrelerde ortaya çıkmışlardır. Geçmişin boğucu ikliminden beslenen ve çıkar hesaplarıyla hareket eden bu çevreler, belli bir doktrin çevresinde birleşememişler, kopuk kalmışlardır. Ancak, Türk Devrimine karşı çıkan gruplar arasında, en teşkilatlı bir topluluk olarak nurcular olmuşlardır.

³⁴ Turan Sargın, Risale-i Nur Talebeleri Hakkında (Forum, 1 Kasım 1958, Cilt X, No: 115, s.15) Burada şunu da belirtelim ki; nurcular, her ne kadar siyasetle uğraşmadıklarını iddia etseler de; aslında, amaçlarına uygun belli bir siyasi teşekkülün arkasındadırlar.

Nurcular’ın, 1950-1960 döneminde ülke yönetimini elinde bulunduran DP iktidarıyla çıkarlarının kesiştiği noktada yakınlık kurdukları görülmektedir. Öyleki, DP’ye mensup Erzurum, Konya ve Yozgat Milletvekilleri’nden oluşan beş kişilik bir grubun, Said-i Nursi’yi Ankara’da ziyaret ederek bir süre görüşmesi, DP’nin bu yakınlaşmayı ihmal etmediğini ortaya koymaktadır. (Bkz. Said-i Nursi Hadisesi Genişlemeye Başladı (Cumhuriyet, 31 Aralık 1959, No: 12.729, s.1-5)

³⁵ Sargın, aynı yazı

Gerçekten de, Atatürk’ün kurduğu laik devlet düzenini değiştirmek için her fırsatı değerlendirmeye çalışan nurcular, Menderes’in Londra’da geçirdiği uçak kazasından kurtuluşunu “ilâhi mucizenin lütfu” şeklinde nitelendirerek; artık, “Anyasaya Türk Milletinin (Dini, Dini-İslam) kaydını koymak” gerektiğini Adnan Menderes’e işaret ederek; ancak bu suretle, “minnet borcunu öde”ye bileceğini söylemektedirler. (Bkz. Sinan Omur, İlâhi Kurtuluşun Lütfuna Hürmeten, Hür Adam, 6 Mart 1959, No: 348, s.1-4)

Nurcular, Türkiye'nin siyasi biçimini ve laik sistemini tamamen kendi düşünsel yapıları içinde kabul etmedikleri gibi, kurulmasını arzuladıkları siyasi modelin şeklini - bu teokratik düzendir-de belirlemişler, bunun çabası içinde olmuşlardır.

Son olarak şuna da değinmek gerekir ki; nurcular, aslında hiçbir iktidarın samimi taraftarı değildirler. İktidarı elinde bulunduran hangi siyasi parti onlara dokunmuyor ve toleranslı davranıyorsa; nurcular onu destekler gözükürler. Ancak, onların amacı kendi hükümetlerinin egemen olmasıdır.

3) Ankara Üniversitesi Öğrencileri Arasında bir İrtica Tartışması ve Tepkileri

Atatürk'e ve Türk Devrimine karşı beliren yönelişler, Ankara Üniversitesi bünyesinde yaşanan bir olayla ortaya çıkmakta gecikmemişlerdir. Ankara Üniversitesi'ne bağlı Hukuk, İlahiyat ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden birer öğrenci, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin kantininde, devrimci gençlere karşı bazı "irticaî" propaganda yapmışlardır. Gençlerin "Atatürk'e dil uzatmakta, inkılâplar ve onun neticeleri hakkında ileri geri konuştukları" öğrenilmiş ve öğrencilere Atatürk'ün "dinsiz" olduğu şeklinde telkinlerde buldukları iddia edilmiştir. Sonuçta, iki taraf arasında hakaretlere varan sözlü sataşmalar başlamış ve İlahiyat Fakültesi'nden olan öğrenci biraz ileri gittiği için devrimci gençlerin saldırısına uğramış ve kaçıp bir eve sığınmak suretiyle kurtulabilmiştir. Öte yandan, aynı gençlerin bu olaydan birkaç ay önce Kızılay Talebe Yurdu'nda da benzer bir olaya adlarının karıştığı ifade edilmiştir³⁶.

Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde; bu okul öğrencilerinden bir kısmı ile İlahiyat Fakültesi'nden bazı öğrenciler arasında yaşanan olay ve bu olay nedeniyle ortaya çıkan "irticaî hareketler" konusunda siyasi polis tarafından soruşturma başlatılmış ve bu olaya adı karışan Naci Yılmaz adlı bir öğrenci ile bu irtica yanlılarının tahriklerine kapılan Nuran Edilhan adındaki bir kız öğrenci

³⁶ Bkz. Ankara'da İrticai Hareketler (Cumhuriyet, 5 Haziran 1959, No: 12.523, s.1-5).

tutuklanarak 'Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkında' ki kanuna göre yargılanmalarına karar verilmiştir³⁷.

Bu arada, söz konusu olay dolayısıyla, İlahiyat Fakültesi'nden 20 kişilik bir öğrenci grubu, Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Derneği'ni ziyaret etmiş ve yaşanan bu olay nedeniyle üzüntülerini bildirmişlerdir³⁸. Ayrıca, Ankara Üniversitesi'nde yaşanan bu olaylar nedeniyle İlahiyat Fakültesi Öğrenci Derneği Başkanı Saffet Bilhan da bir basın toplantısı düzenlemiştir. Dernek Başkanı Bilhan, Fakülte'nin adının yanlışlıkla irtica olaylarına karıştığını, aslında "irticai hareketlerin başka fakültelerde cereyan ettiğini" belirtmiştir. Saffet Bilhan, uzun süren basın toplantısında sert bir ifadeyle basını suçlamış, bu arada, bir İstanbul gazetesinin yayını konusunda da Savcıyı göreve çağırmıştır. Ayrıca, söz konusu gazetenin Ankara muhabiri ile Dernek Başkanı arasında, bu nedenle tartışmalar yaşanmıştır³⁹.

Öte yandan, Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Derneği Başkanı Utku Acun bir basın toplantısı düzenleyerek söz konusu olayla ilgili bir açıklamada bulunmuştur. Dernek Başkanı, basın toplantısında 'kızıl ve yeşil tehlikenin maalesef üniversiteye sızdığını' ifade etmiş ve bununla mücadele edilmesinin gerekliliği üzerinde durmuştur⁴⁰. Bunun yanısıra, Öğrenci Derneği'nin basına verdiği yazılı açıklamasında da olay kınanarak protesto edilmiştir⁴¹. Ayrıca,

³⁷ 5816 sayılı Kanun'un birinci maddesinin birinci fıkrasında 'Atatürk'ün hâtrısına alenen hakaret eden veya söven bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.' Denilmektedir. (Ankara'daki İrticai Hareketler, No: 12.523, s.5).

³⁸ Ankara'da İrtica Hareketi Tahkikatı (Cumhuriyet, 6 Haziran 1959, No: 12.524, s.1).

³⁹ İlahiyat Fakültesi Öğrenci Derneği'nin Yayınladığı Tebliğ (Cumhuriyet, 8 Haziran 1959, No: 12.526, s.1).

Bunun yanısıra, İlahiyat Fakültesi Öğrenci Derneği'nin yayınladığı bir bildiri de basına çatılmakta ve 'S.B.F. de birkaç talebe arasında çıkan bir münakaşayı kendi siyasî gayelerine ve şahsi ideolojilerine âlet etmek isteyen bazı gazetelerin Fakültemize hakaretâmiz yazılarını hayret ve nefretle karşıladık.' sözlerine yer verilmektedir. (Bkz. Cumhuriyet, No: 12.526, s.1).

⁴⁰ Ankara Üniversitesi'nde Kızıl ve Yeşil Tehlike (Cumhuriyet, 7 Haziran 1959, No: 12.525, s.1-5).

⁴¹ Öğrenci Derneği'nin açıklamasında 'Biz 1959 Türkiye'sinde geriye dönüş zihniyetli kişilerin kalem oynatmasını ve fikir beyan etmelerini tasvib etmiyoruz.

Biz, 1959 Türkiye'sinde Atatürke ve devrimlerimize dil uzatacak kişiler görülmemesi için harekete geçilmesini istiyoruz.

Biz, 1959 Türkiye'sinde ülkemize, birliğimize, inançlarımıza çevrilmiş her türlü ideolojinin ve bu ideoloji yayıcılarının en şiddetli şekilde takibini diliyoruz.

Ankara Yüksek Tahsil Gençliği de bir bildiri yayınlayarak, cereyan eden olayla ilgili üzüntülerini dile getirmişlerdir⁴².

C. Büyük Doğu Dergisi'nde Türk Devrimine Yapılan Saldırıları ve Gençlik Örgütlerinin Tepkileri

13 Mart 1959 tarihli Büyük Doğu dergisinde; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu Atatürk'ü ve onun tüm dünyayı şaşırtan devrimlerini küçük düşürücü bir makale yayınlanmış, Türk Devrimini ve onun yapıcısını inkar eden bir üslup kullanılmıştı.

Adı geçen dergide yayınlanan makalede; Türk Milleti'nin, Osmanlı İmparatorluğu devrinden başlayıp 1949 yılına kadar olan dönemin çöküş çizgesi (grafiği) ele alınmaktadır. Buradaki ifadeye göre; Türk Milleti, Viyana yenilgisiyle çöküş sürecine girmiş; daha sonra, batı taklitçiliğiyle açılan “öz kök alâkasızlığı” çukuruna gömülerek Tanzimat'la birlikte bu çöküş süreci devam etmiş, 1923-1949 yılları arasındaki Cumhuriyet dönemi ise, bu sürecin son halkasını oluşturmuştur⁴³. Bu durumda, Cumhuriyet “Osmanlı İmparatorluğunun en geri devirlerinden daha geri, Tanzimattan beri devam eden sahte inkılâplar” arasında yerini almalıdır. Ayrıca, Büyük Doğu'ya göre bu “sahte inkılâplar” ve

Biz, 1959 Türkiyesi'nde aynı inançta inandığımız gençliğini ve yöneticilerini kat'i ve kesif bir mücadeleye davet ediyoruz.' Denilmiştir. (Bkz. Ankara Üniversitesi'nde Kızıl ve Yeşil Tehlike Cumhuriyet, No: 12.525, s.5).

⁴² Öğrenci Dernekleri Başkanlarının ortak düzenledikleri basın toplantısında şöyle denilmektedir: 'Son hâdise dolayısıyla efkârı umumiyeye şunu duyurmak isteriz ki, Türk gençliği komünizmi ve irticayı bulduğu yerde ezmeğe azimli ve kararlıdır. Milli bünyemize mal edilmiş, devrimlere dil uzatan bir kaç kendini bilmez menfur hareketleri, gençliğe mal edilemez. Gençlik, bu gibi bedbahtları potasında eritmeğe yetkili ve yeterlidir.'

Bu bildirin altında; Hukuk, Siyasal Bilgiler, İlahiyat, Fen ve Ziraat Fakülteleri Öğrenci Dernekleri Başkanları ile Gazi Eğitim Enstitüsü Öğrenci Derneği Başkanı'nın imzaları bulunmaktadır. (Bkz. Gençlik Komünizmi ile İrticayı Takbih Etti (Cumhuriyet, 11 Haziran 1959, No: 12.529, s.1-5).

⁴³ Bkz. İdeolocya Örgüsü - Büyük Doğu Nedir? (Büyük Doğu 13 Mart 1959, No: 2, s. 2)

Büyük Doğu'da yayınlanan “DUA” başlıklı bir başka makalede de Necip Fazıl Kısakürek, Cumhuriyet Dönemi'ndeki “devlet büyükleri”ni şu cümleleriyle suçlamaktadır: “Bir asır evvelinden başlayarak 1923 yılına dek “Allah” ismini sadece görenek diye ağzına alan, 1923'ten 1950'ye kadar da bu ismi anmayı cinayet sayan ve bunun göreneğini temelleştiren devlet büyüklerine...” (Bkz. Necip Fazıl Kısakürek, Dua, Büyük Doğu, 13 Mart 1959, No: 2, s.1)

bunların “türettiği sahte kahramanlar, ancak Büyük Doğu güneşinin altında nikâplarını (örtülerini) düşüreceklerdir.”⁴⁴

Büyük Doğu'nun büyük tepkilere neden olan bu yayını, özellikle gençlik tarafından üzüntüyle karşılanmış, protesto edilmiştir. Adı geçen derginin yayınıyla ilgili olarak, Eskişehir Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu Öğrenci Derneği yöneticileri bir yazılı açıklamada bulunarak, söz konusu yayını şiddetle eleştirdiklerini bildirmişler ve “İkazlarımız bu hayasızca hareketlere karşı tesirini göstermezse Atatürk sevgisi ve devrimlerimizin bekçisi sıfatıyla onları korumak için gereken her çareye başvuracağız” diyerek tepkilerini dile getirmişlerdir⁴⁵.

Diğer yandan, Türkiye Milli Talebe Federasyonu İkinci Başkanı Erol Ünal bir demeç vererek, olayın şiddetle kınandığını bildirmiş, savcılarını görevlerini yapmaya çağırmıştır. Erol Ünal, demecinde Büyük Doğu'nun 1946 yılından beri yaptığı devrim karşıtı yayınları sıraladıktan sonra, açıklamasına şu şekilde devam etmiştir: “Yazının metninden anlaşıldığına göre, hedef cumhuriyettir ve bu devrin tarihî kahramanlarıdır. Bu Devrin en büyük tarihi kahramanı ise Büyük Atatürk olduğuna göre dergi kendisini “Sahte Kahraman” olmakla itham etmek cüretinde bulunmuş olmaktadır. Kanaatimiz odur ki, bu yazının TCK'nun 142 ve Atatürk Kanunu'nun 22'nci maddeleri bölümüne girdiğini hatırlatıyor ve C. Savcılarını vazifeye davet ediyoruz”.⁴⁶

Öte yandan, Ankara Gençliği de Büyük Doğu'nun olay konusu olan neşriyatına sert tepki göstermiş, Türkiye Milli Talebe Federasyonu Genel Sekreteri Mahmut Kemal Kumkumoğlu bir basın toplantısı düzenleyerek, Ankara

⁴⁴ Bkz. (Büyük Doğu, aynı yazı, s.2, 15)

Büyük Doğu 1946 yılında da Türk Milleti'nin ilerleme grafiğini kapak resmi olarak konu etmiş ve bunun yanında da Türk tarihçisini “tarihi aydınlatmaya” çağıran bir yazı yayınlamıştı. Burada, 1566 yılına kadar olan bir ilerleme döneminden sonra, sürekli bir çöküşe gidildiği belirtilmekte ve bu çöküşe 1923 yılından itibaren Cumhuriyet dönemini de katarak, tarihsel gerçekleri ortaya çıkarmak için tarihçileri göreve çağırıyordu. (Bkz. Cumhuriyetimize ve Atatürk'e Dil Uzatan Dergi Protesto Ediliyor, Ulus, 18 Mart 1959, No: 12884, s.1-4).

⁴⁵ Bkz. Cumhuriyetimize Ve Atatürk'e Dil Uzatan Dergi Protesto Ediliyor (Ulus, 18 Mart 1959, No: 12884, s.1-4)

⁴⁶ Atatürk'le İnkılâplara Hücum Eden Büyük Doğu Dergisi Protesto Edildi (Cumhuriyet, 18 Mart 1959, No: 12.446, s.1-5)

Gençliği'nin bu yöndeki düşüncelerini dile getirmiştir. Kumkumoğlu, “gençliğin Atatürk inkılâplarının koruyucusu olduğunu söylemiş ve Büyük Atatürk'e ve O'nun gençliğine ve millete kimsenin dil uzatamayacağını” ifade etmiştir⁴⁷. Bu arada, Türkiye Milli Talebe Federasyonu Valiliğe başvurarak miting düzenlemek için izin istemiş; ancak, valilikçe federasyon'un bu isteği kabul edilmemiştir⁴⁸.

Bununla beraber, Büyük Doğu'nun büyük infiale neden olan yayını İzmir Gençliği de protesto etmiş, Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu Talebe Cemiyeti Başkanı Yurdal Milcan bir basın toplantısı düzenleyerek; devrim aleyhtarı yayın karşısında İzmir Gençliği tarafından duyulan üzüntüyü belirtmiştir. Ayrıca Türk Devrim Ocakları Başkanı da Büyük Doğu olayıyla ilgili olarak bir açıklama yapmıştır⁴⁹. Bunun yanı sıra, Ankara Üniversitesi'ne bağlı İlahiyat Fakültesi ve diğer beş Fakülte'nin gençleri de Büyük Doğu Dergisi'ni kınayan bir bildiri okumuşlardır. Gençlerin bildirisinde, “Küllenmiş irtica ve iftira ateşlerini körüklemeyi itiyad edinen bu yazarı Türk efkârı umûmiyesi önünde şiddetle protesto ederiz” denilmiştir⁵⁰.

⁴⁷ Büyük Doğu Hâdisesinde Dünkü Yeni Safhalar (Cumhuriyet, 21 Mart 1959, No: 12.449, s.5)

⁴⁸ TMTF'na miting izni vermeyen İstanbul Valisi Ethem Yetkiner, izin vermeyişine gerekçe olarak şunları söylemiştir: “Memlekette hamd olsun ne irtica vardır, ne de buna müsamaha edilmiştir. Adı geçen mecmuanın neşriyatına ilgili makamlar daha o günden el koymuşlar ve Cumhuriyet Müddei umumisi de kanuni takibata başlamıştır. Görüyorsunuz ki, ortada protestoyu mucib hiçbir mevzu yoktur. Bu vaziyet karşısında bittabi ne mitinge, ne de gösteri yürüşüne izin vermedim”. (Bkz. Mitinge Müsaade Edilmedi, Cumhuriyet, 20 Mart 1959, No: 12.448, s.5)

⁴⁹ İzmir Gençliği adına açıklamada bulunan Yurdal Milcan şunları söylemiştir: “-Üzüntümüzün büyük bir vehamet kesbetmesinin hakikî sebebi bu tip mecmuaların neşrindeki yersiz müsamahadır. Böylelerinin ağzını kapattırmak herkesden önce bu memleketin sevk ve idaresini uhdesinde toplayan, milletin mukadderatını tâyinde ona bayraktarlık edenlere düşer. Din maskesi altında millî tesanüdümüzü yıkmaya çalışanlar iyi bilsinler ki uyanık Türk gençliği Atatürk inkılâplarının mümtaz bekçileridir. Bizler O'na ve O'nun inkılâplarına uzanacak her eli, her dili kökünden kesmeğe bütün mevcudiyetimizle and içtik. Bu kat'î kararımız bizim, Türk gençliğinin değişmez parolasıdır. Milli varlığımızı, gölgelemek yolundaki çeşitli ideoloji ve düşünceleri ve bu günlerde kendini göstermekten çekinmeyenlerin bu yıkıcı faaliyetlerini durdurmak için Türk gençliği olarak ilgili mercileri en ulvî vazifelerini ifaya davet ederiz.”

Öte yandan, Türk Devrim Ocakları Genel Başkanı da verdiği demecinde; “-Biz Devrim Ocakları olarak, bu geri zihniyetin daima karşındayız. Her toplantımız, her devrim kutlamamız bu gericilere bir yeni darbe daha vurmak içindir. Bu zatın bildiğimiz zihniyetinin bir kere daha hortlamasının teessürü yanında, Eskişehirden başlayan bir devrimci galeyanın yurda yayıldığını görmek sevincini de taşıyoruz” ifadesinde bulunmuştur. (Bkz. Türkiye Milli Talebe Federasyonu Savcılığı Mahkemeye Veriyor, Cumhuriyet, 20 Mart 1959, No:12.448, s.5)

⁵⁰ Ankara Üniversitesi'ne bağlı Ziraat, Siyasal Bilgiler, Hukuk, Fen. İlahiyat, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğrenci gençliği ortak bir bildiriyle, Büyük Doğu'nun yayınından duydukları üzüntüyü

Büyük Doğu'nun Atatürk'ü ve Türk Devrimini hedef alan söz konusu yayınına tepkiler bu şekilde sürüp giderken; derginin sahibi Necip Fazıl Kısakürek Cumhuriyet Gazetesi'ne bir açıklama göndererek, Büyük Doğu'da neşredilen yazının kasıtlı olarak çarpıtıldığını iddia etmiştir. Dergi sahibi, neşredilen ifadeleri amacından saptırarak gençliği galeyana getirenlerin bazı Halk Partili gazeteler ve fraksiyonlar olduğu görüşünü ileri sürmüştür⁵¹.

Özetle, 1946 yılından itibaren başlayıp, 1950-1960 yılları arasında sıklaşan Atatürk ve Devrim karşıtı hareketlerin, demokrasi iklimini bolca teneffüs ettikleri ortaya çıkmakta ve bu iklimi, Türk insanını çağdaş medeniyet arenasına taşımak için büyük uğraşlar veren Atatürk'e ve onun devrimine saldırı için bir silah olarak kullanma gayreti içinde oldukları görülmektedir. Ancak şurası unutulmamalıdır ki, Atatürk ve onun gerçekleştirdiği devrimleri, Türk insanı için sonsuz bir model ve Türk tarihi için de sönmeyen bir ışık olarak daima varlığını sürdürecektir.

belirtmişlerdir. (Bkz. Ata'ya Dil Uzatan Dergi'ye Karşı İnfial Artıyor, Cumhuriyet, 19 Mart 1959, No: 12.447, s.1-5)

⁵¹ Bkz. Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Mecmuası Hakkındaki İftiralara Gazeteniz Alet Oldu (Cumhuriyet, 19 Mart 1959, No: 12.447, s. 1-5)

Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu'da neşredilen yazıyla ilgili olarak Basın Savcılığına iki defa ifade vermiştir.

Bu arada, Necip Fazıl 1956 yılında, yine Büyük Doğu'da "Menderesin Kalesi" adlı makalesinde, Fuat Köprülü'ye hakaret suçundan mahkeme tarafından 1 yıl hapis 3 bin lira para cezasına çarptırılmış; ayrıca, laikliğe aykırı yayın yapmak suçundan 6 aylık ertelenmiş mahkumiyet kararı da bu cezayla birlikte uygulanarak toplam bir buçuk yıl hapse mahkum edilmiştir ve Büyük Doğu Dergisi de bir ay süreyle kapatılmıştır. (Bkz. Büyük Doğu Dergisi'nin Sahibi Bir Buçuk Yıl Hapse Mahkum Edildi (Cumhuriyet, 26 Mart 1959, No: 12.454, s.1)

III. SİYASAL İKTİDAR-DİN İLİŞKİLERİ

A. DP ve Dinin Politika Aracı Olarak Kullanılması

Devrim Türkiye’inde çok partili demokratik siyasi sisteme geçmek için, 1945 yılından önce yapılan girişimlerin çok geçmeden askıya alınmasının nedeni; devrim gerçeğini kabul etmeyen fikir kalıplarının, bu girişimlerden faydalanarak muhalefet partilerini, gerici fikir ve hareketlerine alet olarak kullanma olanağına sahip olabilmeleriydi.

Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti 1945 yılına kadar, Cumhuriyet Halk Partisi’nin “tek parti” yönetimiyle siyasi sürecini sürdürmüştür. Bu dönemde dinci ve gelenekçi çevreler sınırsız faaliyetlerini sürdürmüşlerdir; ancak, düşünsel faaliyetlerini eyleme geçirecek uygun ortamı bulamadıkları için ortaya çıkamamışlardır. Bununla birlikte, tek partili hayattan çok partili hayata geçilmesiyle bu çevreler için uygun ortam doğmuş, gizlice faaliyetlerde bulunanlar gün yüzüne çıkmıştır. Bu serbest iklimden yararlanmak isteyen değişik düşünce akımları devrim kanunlarını hedef seçmişler, güçlerini oluşturarak muhalefetin destekçisi konumuna geçmişlerdir.

Bu yeni atmosferde bir çok sağ ve sol parti kurulmuş; bunlardan sağ partiler, programlarında dine ve geleneklere saygılı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu partiler içinde uzun süre ayakta kalabilen Demokrat Parti, milletin tamamının temsilcisi olduğu iddiasındadır.

İşte bazı partilerin dinci-gelenekçi kitleyi okşayıcı ifadelerle programlarında yer vermeleri, CHP iktidarından hoşnut olmayan çevrelerin bu partilere yaklaşmasına neden olmuştur.

Bu bağlamda, 1946-1950 yılları arasında demokratik siyasi yapının durumlarına elverişli olması nedeniyle, bazı dinci-gelenekçi fikirlerin, CHP iktidarının uygulamakta olduğu laiklik anlayışını sorgulamaya başladıkları

görülmektedir. Bu fikirlere göre, CHP laiklik bahanesiyle kendi politik arzularını millete mal etmek istemektedir. Bu ise vicdan özgürlüğüyle bağdaşmayan bir tutumdur. Oysa, müslümanlığa bağlı olan Türk insanı tarafından benimsenmenin yolu, onun vicdanını fethetmekten geçer. Dolayısıyla, CHP bu gerçeği görmeli, siyasi tutumunu buna göre ayarlamalıdır. DP bunu görmüş ve bu yolda ilk adımını atmıştır. CHP'nin yapacağı en hayırlı iş, dine müdahale etmemesidir; aksi takdirde devrilmesi kaçınılmaz olacaktır¹.

Yukarıda kalıbını çizdiğimiz fikirler, dinin 1946 yılından sonra, özellikle 1950-1960 yılları arasındaki dönemde, Türkiye'nin siyasi hayatında ne derece önemli bir etken olabileceğinin adeta ilk habercileri olmuşlardır. Dolayısıyla, buradaki bu ifadelerle, partilerin gelecekteki siyasi tutumlarını bu etkene göre oluşturmaları gerektiğinin altı çizilmektedir.

Bu arada, 1946-1950 yılları arasında, Türkiye'de ilk demokratik siyasal sistemin oluşturulmasıyla; programlarında dinsel prensiplerin gözardı edilmeyeceği mesajını veren partilerin kurulması yanında; 1946 yılına kadar güttüğü devrim politikasından taviz vermeyen devrin iktidarı olan CHP'nin bile programında bazı değişikliklere gittiği görülmektedir. CHP içindeki bazı milletvekilleri, CHP'nin, özellikle laiklik konusundaki tutumunu değiştirmesini istemişlerdir².

¹ Bu fikirlere örnek olarak bkz. Halk Partisi'nin Din Siyaseti (Selâmet, 21 Kasım 1947; No: 27, s.15); Cevat Rifat Atilhan, Din Davamız (Sebilürreşad, 1948, No: 10, s. 155); Hüseyin Saruhan, Laik misiniz Yoksa Din Düşmanı mı? (Sebilürreşad, 1948, No: 18, s.286)

² CHP'nin 1947 Kurultay'ında; Sinan Tekelioğlu, Şükrü Neyman, Yusuf Ziya Kösemen, Hamdullah Suphi gibi milletvekilleri bu fikri ileri sürmüşlerdir. (Bkz. CHP'nin 7. Kurultay Tutanağı, Ankara 1948, s.449 vd.)

Bu arada, 1946 yılında CHP'nin parti grubu bünyesinde oluşturulan komisyonun yaptığı usule göre; 1948 yılında hacca gideceklere ilk defa döviz verilmiş, Şemsettin Günaltay Başbakan olarak Kabine'de okuduğu hükümet programında İlahiyat Fakültesi'nin açılacağını söylemiş, Ankara Üniversitesi Senatosu da 7 Ocak 1949'da İlahiyat Fakültesi'nin açılması kararını almıştır. 1 Şubat 1949'da okullara din dersleri konmuş, ayrıca İmam-Hatip kursları açılmıştır (1949). Bunun yanı sıra, CHP, Tekke, Zaviye ve Türbelerin kapatılmasına ilişkin 1925 yılında kabul edilmiş olan kanuna aykırı olarak; 30 Mart 1950 yılında çıkarılan bir kararname ile 19 türbenin açılması kararını almıştır. (Bkz. Çetin Özek, Devlet ve Din, İstanbul 1982, s.542).

CHP'nin tutumunda görülen bu derece değişiklik, siyasi çarpışmanın meydana getirdiği zorlamanın sonucudur. Öyleki, CHP'nin din konusundaki tavrından memnun olmayan dinci-gelenekçi basın, siyasi otoriteye bu yönde bir takım ödünler verdirtmek için baskı yapmaktadır. Gelenekçi basının bu şekil davranışı kısa sürede meyvelerini vermiş, CHP'den ilk tavizleri koparmayı başarmıştır³.

Görüldüğü gibi, bu devre içinde görülen partilerin siyasi tutumlarını ve programlarını dinsel öğelere göre oluşturmaları; daha şimdiden, 1950-1960 yılları arasındaki iktidarların siyasi tutumlarının ne şekilde olacağı gerçeğini gözler önüne sermektedir.

İşte, grafiğini çizdiğimiz bu dönemin siyasi yönelişleriyle 1950'li yıllara gelindiğinde; devrim konusundaki siyasi tutumun da yavaş yavaş gevşemeye başladığına tanık olunmaktadır. Yukarıda da değindiğimiz gibi, devrim konusunda sıkı bir tutum içinde olan CHP'nin politikasında dinsel çevreler lehine görülen yumuşama, bu sefer, DP iktidarıyla zirveye ulaşacak, bu tutum ise, laiklik prensibini tehlikeye düşürecektir.

14 Mayıs 1950 seçimleriyle CHP'nin iktidardan düşmesi ve DP'nin yönetimi ele geçirmesi olgusu; DP ve laik rejim karşıtları tarafından "asıl cumhuriyet" in başlangıcı olarak kabul edilmiş; bu tarihin, Cumhuriyet bayramı olarak kutlanması teklifinde bulunulmuştur.

DP'nin 1950 seçimlerinden galip çıkışı, gelenekçi çevreler tarafından değerlendirilmiş; DP'yi, ileride belirleyeceği politikalarında, bu çevreler etkilemeye çalışmışlardır. Gelenekçi çevrenin yayın organlarından "Sebilürreşad Dergisi" nin başyazarı Eşref Edib'e göre, "CHP hakka arka çevirdiği için" iktidarı kaybetmiş "manevi bir ceza" ya çarptırılmıştır. CHP "ecdadın dünya ve din işleri arasında kurduğu düzeyini yıkmıştır." O bakımdan, DP'nin, siyasi geleceğini

³ CHP'nin din politikasına yapılan eleştiriler için bkz. Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türkiye'de Din Meselesi (Selâmet, 5 Aralık 1947, No: 29, s.3); Eşref Edip, Onlar İçin Hidayet Kapıları Kapalıdır (Sebilürreşad, Haziran 1948, No: 3, s.35); Yusuf Ziya Kösemen, Hükümet Halkın manevi ihtiyaçlarından elini çekemez (Sebilürreşad, 1948, No: 8, s.120)

bunlara göre belirlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, DP “CHP’nin akibetinden ders alarak, maneviyata önem vermeli”, toplumun dinsel değerleriyle ters düşmemelidir⁴.

İşte bu beklentiler yumağında, iktidarının yolunu açık tutmak isteğiyle hareket etmek zorunda olan DP’nin, devrimler konusundaki tavrını millet tarafından benimsenip benimsenmediklerine göre oluşturacağını Başbakan Adnan Menderes 1950 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde okuduğu hükümet programında açıklamış, “millele malolmayan devrimlerde ısrarlı olmayacaklarını” ifade etmiştir. DP’nin bu ilk tavizci söylemini; arapça ezan yasağının kaldırılması ve Eyüp Sultan Türbesi’nin açılması icraatı izleyecek ve bu tutumu DP’yi “islâmiyeti kurtaran parti” konumuna yükseltecektir.

Oysaki, DP’nin kurucuları muhalefet sıralarında ve iktidarlarının ilk yıllarında; dinin siyasete alet edilmesine karşı çıkarak, böyle bir yönelişin ülkenin birliğini bozacağını savunmuşlardır. Gerek Celal Bayar ve gerekse Adnan Menderes, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde ve çeşitli vesilelerle yapılan toplantı ve mitinglerde; devrimlerin korunmasını ifade etmişler, özellikle laiklikten taviz verilmemesini ve dinin politika dışında tutulması gerektiğini açıklamışlardır. Örneğin Celal Bayar, 23.6.1949 tarihli DP’nin büyük kongresinde, kendisi ve partisinin irtica konusundaki “hassasiyetini” dile getirerek, irticanın ortaya çıkmadan önce engellenmesi gerektiğini söylemiş, bu konunun kendilerinin de görevi olduğunu ifade etmiştir. Bayar, buradaki konuşmasına şu şekilde devam etmiştir: “Biz dinin siyasete alet edilmesinin şiddetle aleyhindeyiz. Bu ne maksatla olursa olsun, bizzat o mukaddes mefhuma hükmetsizliktir. Biz irticanın aleyhindeyiz. İrticaa doğru beliren istidatları zamanında görüp önlemezsek, bu memleketin felâketini kendimiz hazırlarız.” Bayar, 24.10.1949 tarihli Malatya konuşmasında da aynı kararlılıkla şöyle demektedir: “Bizim tarihimiz dini ele alarak siyasete alet etmekten çok felakete uğramıştır. Buna meydan vermiyeceğiz.”⁵

⁴ Eşref Edip, Hakka Arka Çevirenlerin Akibeti (Sebilürreşad, 1950, No: 78)

⁵ Muammer Aksoy, Dini Siyasete Alet Etme ve DP (Ulus, 27 Mart 1959, 12893, s.4)

Tıpkı Celal Bayar gibi Adnan Menderes de muhalefetteyken; bir takım siyasi hesaplarla dini politikaya araç yapmanın sakıncalarını belirtmiş, bunun ülkeye büyük zararının dokunacağını söylemiştir. Örneğin, 22.4.1949'da Adana'da yaptığı konuşmasında Adnan Menderes şöyle söylemekteydi: "Halkımızın dini hislerini tahrik etmeyi bir politika mevzuu yapmak isteyenler, hakiki lâiklik prensibinin aksine hareket ediyorlar demektir"⁶. Menderes, 1950 seçimlerinden sonra da, yaptığı ilk meclis konuşmasında (29 Mayıs 1950), laiklik konusundaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: "Hakiki laikliği, dinin devlet siyasetiyle hiçbir ilgisi bulunmaması ve hiçbir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması şeklinde anlıyoruz"⁷.

Menderes, devrimlerin ve özellikle laiklik esasının muhafazası sözkonusu olduğunda, diğer işlerin "ikinci plân" da kalacağını söyleyerek, laiklik ilkesinin ihlalinin toplumsal sorunların çıkmasına ve ülkenin siyasi, sosyal yapısının bozulmasına neden olacağını ifade etmiştir⁸.

Görüldüğü gibi, gerek Bayar ve gerekse Menderes'in iktidar olmadan önce ve iktidarlarının ilk yıllarındaki konuşmaları, laiklik ve dinin birbirine karıştırılmaması gerektiği yönünde olmuştur. Dolayısıyla, Bayar ve Menderes hiçbir siyasi kuruluşun bir takım politika hesaplarıyla din sömürüsü yaparak irticaya ortam yaratmasına ve bu şekilde ülkeyi felakete sürüklemesine hakkının olmadığını söylemektedirler.

Şimdi, DP liderleri, daha ziyade Andan Menderes, geçmişte karşı çıktıkları din istismarı siyasetinin içine gömülmektedirler. DP, iktidarının ilerleyen yıllarında; iktidarını kaybetmemek için toplumun dini duygularını kullanma gayreti içinde olmuş, CHP'nin sıkı bir devrim siyaseti tutumundan

⁶ Muammer Aksoy, aynı makale

⁷ Eşref Edip, Hükümetin Programı ve Ezan Meselesi (Sebilürreşad, Haziran 1950, Cilt IV, No: 80, s.66)
Ayrıca, DP iktidarının ilk hükümet programı için bkz. Mustafa Doğan, Adnan Menderes'in Konuşmaları, İstanbul 1957.

⁸ Muammer Aksoy, aynı makale

menun olmayan kitleler de, salt DP'nin dine önem veren bir şekil çizmesinden dolayı bu partiyi desteklemişlerdir⁹.

1950-1960 devresinde, CHP'ye karşı beslenen kinler daha da belirginleşmiş, 27 yıllık CHP iktidarının çerçevesi çizilerek, bu parti şiddetli eleştirilere maruz kalmış, yayılım ateşine tutulmuştur. Dini tutumu nedeniyle CHP'ye hücum edilişi, DP'nin menfaatine uygun düşmüş, devrimlerin yara alması pahasına, bu duruma DP sessiz kalmıştır¹⁰. Hatta DP, CHP'nin dini tutumunu TBMM'ye taşımış, gelenekçi basın ileri sürdüğü tezlerle paralel giden görüşler ortaya atılarak, bu alanda dini tartışmaların yaşanmasına yol açmıştır¹¹.

Özellikle 1956 yılından sonra DP'nin bu tavrı daha da billurlaşacak; dine daha önem veren bir parti olduğu portresi çizilerek, dinsel çevrelerle ilişkisini sıcak tutmaya çalışacaktır. Nitekim DP ileri gelenleri, her seçim döneminde halka yaptıkları konuşmalarda din ve siyaseti birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak açıklamaktaydılar. Buna örnek olarak Adnan Menderes'in Konya'da yaptığı konuşmasını gösterebiliriz. Menderes burada yaptığı konuşmasında; "Türk milleti müslümandır ve müslüman kalacaktır. Din işleri hiçbir zaman dünya işlerinden ayıramaz" demiştir¹². Bu arada, bazı din adamları da, sanki DP'nin sözcüleriymiş gibi camilerde DP lehine propagandaya girişmekte, DP'nin mitinglerine gitmeleri için halka baskı yaptıkları gözlemlenmektedir. Ayrıca, parti ocaklarının açılışları da din adamlarıyla birlikte dualarla ve tekbirlerle yapılmaktadır¹³.

⁹ Sinan Omur, DP İktidarına Bir Din Baskısı Yaptırmak İçin Gayretler Sarfedilmektedir (Hür Adam, 30 Mayıs 1958, No: 305, s.1-4); Ey Vicdan Sahipleri İnsafla Söyleyiniz (Hür Adam, 29 Ağustos 1958, No: 318, s.1-4); Tefrik Taşkan, Bir Devrin Acı Hatıraları (Hür adam, 23 Ocak 1959, No: 387, s.2); Necip Fazıl Kısakürek, Dua (Büyük Doğu, 13 Mart 1959, No: 2, s.1)

¹⁰ Devrim Yobazları (Hür Adam, 30 Mayıs 1958, No: 305, s.1-4); 27 Seneden Beri Milletimizin İmanına Hücum Edenler Artık Hortlamıyacaklardır (Fetih, Haziran 1958, No: 37, s.1); Selim Behçet, Bir Devrim Arkasında Gizlenen Korkunç Zihniyet (Hür Adam, 23 Ocak 1959, No: 387, s.2)

¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, Cilt X, İ: 41 22.2.1956, s.483 v.d.; Büyük Millet Meclisi'nde Dini Müzakereler (Sebilürreşad, Şubat 1956, Cilt X, No: 238, s.197 v.d.)

¹² Başvekil'in konya Nutku Endişe İle Karşılandı (Vatan, 9 Ocak 1956, s.1)

¹³ Yalçın Tuna, Cezaların İnfazı ve Dinin Siyasete Alet Edilmesi, (Ulus, 13 Haziran 1957, s.2) - DP İktidarının Kanunsuz Propaganda Toplantıları ve Muameleleri (Ulus, 10 Ekim 1957, s.2) - Dinin Politikaya Alet Olunmasının Düşündürdükleri (Ulus, 22 Mart 1959, s.2)

Siyasetle dinin girift bir yapıda olduğu bu devrede DP, dinsel çevrelerle olan yakın ilişkisinin bozulmamasına büyük önem vermiş, onları DP'ye bağlamak; dolayısıyla iktidara giden yolu garantiye alabilmek için din silahını iyi kullanmıştır. Örneğin, Said-i Nursi'nin taraftar kitlesini DP'ye kazandırmak gayretiyle Menderes'in, "siz isterseniz hilâfeti bile geri getirebilirsiniz" şeklindeki sözleri, buna karşılık Said-i Nursi'nin "Müslüman Başvekil Menderes"ten "Risalei Nur'un okullarda" okutulması isteği, DP dinsel çevre ilişkisinin derecesini ortaya koymaktadır¹⁴.

Bunun yanısıra, DP iktidarı gelenekçi çevrelerin laik düzeni hedef alan yayınlarını görmezden gelmiş; Menderes, Emirdağ'da yeşil bayraklarla karşılanmasından memnun kalmış, kendisine birtakım "uhrevî sıfat"lar yakıştırılarak "Bu milletin başında Peygamberin, Allah'ın tâyin ettiği bir lider var; o da Menderes'tir" denmesinden rahatsızlık duymamıştır¹⁵; aksine, Adnan Menderes, bu durumun kendisinin de hoşuna gittiği görüntüsünü çizmektedir. Bu arada Menderes dinsel çevrenin DP'ye olan güveninden o kadar emin görünmektedir ki, kendisine göre "Müslümanlar, CHP'yi iktidara getirmeyecektir". CHP "zalimdir" ve "Ehli Salip" kanadını oluşturmaktadır; DP ise "mazlûmdur", "Ehli İman" cephesini oluşturacaktır¹⁶. CHP'yi daima "Karşı taraf" olarak gören gelenekçi fikirler, bu partinin iktidarı ele geçirmesinin önüne geçmek için "Vatan Cephesi"nin kurulması gerektiğini söylemektedirler; bunlara göre, bu vesileyle de "milli iman cephesi"nin temeli atılmış olacaktır¹⁷.

1950-1960 dönemi siyasal atmosferinde yaşanan bu gelişmelere karşın Menderes, "Atatürk devrimlerinin tehlikede olduğu" iddialarını kabul etmemektedir; buna karşılık Ana Muhalefet Partisi CHP ise, DP'nin iktidarı ele

¹⁴ Devrimler Konusunda DP'nin Dünkü ve Bugünkü Tutumu Nedir? (Ulus, 17 Kasım 1959, s.5)

¹⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Din Propagandaları (Ulus, 13 Mart 1959, s.1); Devrimler Konusunda DP'nin Dünkü ve Bugünkü Tutumu Nedir? (Ulus, 17 Kasım 1959, s.5.)

¹⁶ Ehli Salip Kim Ehli İman Kim (Hür Adam, 26 Aralık 1958, s.1); Necip Fazıl Kısaktürk, Zalimle Mazlumun Hikayesi (Büyük Doğu, 3 Nisan 1959, No: 5, s.1).

¹⁷ Ziya Nur, Vatan Cephesi Kurulabilir mi? (Hür Adam, 7 Kasım 1958, No. 326, s.1); Cevat Rifat Atilhan, Karşı Taraf (Hür Adam, 7 Nisan 1959, No: 357, s.f); Sinan Omur, Milli İman Cephesi 1961'de Halk Partisi'ni Bir Daha Hortlamamak Üzere Yere Serecektir (Hür adam, 25 Ağustos 1959, No: 395, s.1)

geçirdiği tarihten buyana, Atatürk ve devrim karşıtı çevrelerin büyük bir cesaretle harekete geçtiklerini söyleyerek bunun sorumluluğunu DP'ye yüklemektedir.

DP'nin tavizci tutumuna olan tepkisini düzenlediği bir basın toplantısıyla dile getiren CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, DP'nin dini siyasete alet ederek bu yolla politik kazanımlar elde etmek istediğini söylemiştir. İnönü, bu tehlikeli yolun devrimleri tehdit altında bıraktığına işaret ederek; her ne şekilde olursa olsun "Cumhuriyetimizin temelini teşkil eden inkılâplar aleyhindeki kasıdların en nihayet muvaffakiyetsizliğe uğrayacağından emin" olduklarını bildirmiştir. İnönü, ayrıca gericileri "teşvik" eden iktidar partisinin CHP'yi "dinsizlik" etiketiyle damgaladığını, bunun da ülkede ikilik yarattığını ifade etmiştir¹⁸.

CHP Erzincan Milletvekili Nusret Coşkun da, DP'nin dini politik hırslarına alet ettiğini söylemiş, bu yolda din adamlarını da kullandığını belirtmiştir. Geçmişte bunun örneklerinin yaşandığını vurgulayan Coşkun, "Bunlardan faydalanmak isteyenler bizzat kendileri zarar görecektir. Zira din silahı, geri tepen bir silahtır" şeklinde konuşmuştur¹⁹.

Türk Devrimini tehdit eden irtica unsuruna DP'nin boyun eğdiğini söyleyen Halim Ateşalp ise, ülkeyi baştanbaşa "irtica ve yobazlığın" kapladığını belirterek; Anadolu'nun bir çok ilinde, yıllar önce Atatürk'ün kapattığı "tekke ve zaviyeler" in açılmasına ses çıkarılmadığını ifade etmekte, "şeyhlik ve seyyitlik" kurumlarının çoğalmasından dolayı kaygı duymaktadır. Bu duruma gelmesine, DP'nin tavizci politik anlayışının neden olduğunu söyleyen Ateşalp, Türk Devrimine aykırı olan bu gidişin bir an evvel durdurulması lazım geldiğini ifade etmektedir²⁰.

¹⁸ İnönü "Bu Gidiş Mutlaka Hadise Çıkarır" diyor (Cumhuriyet, 20 Mart 1959, No: 12.448, s.1-5) - İnönü Beklenen Basın Toplantısını Dün Yaptı (Cumhuriyet, 21 Mart 1959, No: 12.449, s.5); Devrimler Tehlikede (Vatan, 1 Nisan 1959, s.1-5)

¹⁹ Din Politikaya Alet Edilmektedir (Ulus, 15 Mart 1959, No: 12.881 s.1-4)

²⁰ İrtica Hakkında DP'nin Görüşü (Cumhuriyet, 25 Aralık 1959, No: 12.723, s.5)

DP iktidarını gerici çevrelerle işbirliği yaparak devrimlerden taviz vermekle eleştiren devrimci basın ise; geçmişi diriltme özlemi içinde olan gerici zihniyetin, 1950’de yapılan iktidar değişimiyle, bu amaçlarını gerçekleştirebilme ortamına kavuştuklarını yazarak; buna zemin hazırladığı için DP’yi suçlamaktadır. Bu noktada; DP iktidarının bir takım siyasi hesaplar peşinden koşarak, dini ve dinsel değerleri istismar ettiği yaklaşımı, devrimci fikirlerin sacayağını oluşturmaktadır.

DP iktidarının, irtica hareketlerinin önünü açtığını söyleyen devrimci basından bazı kalemlere göre; DP’nin muhalefetteyken devrim düşmanlarıyla sürdürdüğü ilişki, iktidar koltuğuna oturduktan sonra da devam etmiş, laik rejim aleyhine cereyan eden gelişmelerin yaşandığı bir sürece girilmiştir. DP, irticai hareketleri engellemek yerine, gerici zihniyete yardımcı olmuş ve onlarla birlikte hareket etmiştir²¹. Muhalefetteyken, dinin siyasi çıkarlar doğrultusunda istismar edilmesinin doğuracağı “tehlikeler”i dile getiren DP yöneticileri, iktidar olduktan sonra, bu sefer kendileri, ülkeyi siyasi, kültürel yönden tehlikeye düşürecek olan bu yola başvurmuşlardır²². Bu açıdan, siyasi bir sorun haline gelmedikçe; DP iktidarının politik hırsı yüzünden, devrim kurumları “irtica organları”na doğrudan ya da dolaylı olarak yıpratılmaya çalışılmış, DP ise, bu durumdan pek rahatsız olmamış gibi gerekeni yapmamıştır²³. Çünkü, iktidar partisi muhalefet yıllarındayken halka çeşitli “vaad”lerde bulunmuş, siyasi gücü eline geçince de “bu vaadinin bir neticesi olarak, bir çok gerilikler”i görmezden gelmiştir. DP’nin bu tutumu kısa zamanda “irticai” faaliyetlerin başlamasına neden olmuştur²⁴. Artık, “Atatürk’ün millete mal olan eserlerinin tahribine” izin verilmemelidir. Unutulmamalıdır ki, Türkiye’nin yönü Batı’dır. “Yobaza taviz verildikçe her gün biraz garbden uzaklaşmakta ve şarka yaklaşmaktayız.”²⁵

²¹ Bülent Ecevit, DP ve Devrimler (Ulus, 19 Kasım 1959, s.1-5)

²² Nihat Türel, Devrimler ve DP’nin Tavizleri (Ulus, 18 Mart 1959, s.2)

²³ Nihat Türel, Devrimler ve DP’nin Tavizleri (Ulus, 18 Mart 1959, s.2)

²⁴ Yalçın Tuna, DP ve İrtica (Ulus, 25 Ağustos 1957, s.2)

²⁵ Hüseyin Kaya, Devrimler ve Son olaylar (Forum, 15 Haziran 1959, Cilt XI, No: 126, s.15)

Öte yandan, gerici bir zihniyetin hastalıklı bir ruh haliyle laik sistemi değiştirmeye yönelik hareketlerinin artmasında, DP'nin "affolunmaz bir suç"lu konumunda olduğunu söyleyen Hüseyin Cahit Yalçın'a göre de; iktidar partisinin gerici zihniyeti okşayan tavrı, bu çevrelerin devrim karşıtı faaliyetlerine ön ayak olmaktadır. Nitekim, DP'nin seçim dönemlerindeki propagandası "irticai tahrik etmek esası üzerine kurulmuştur." DP başarısızlığını "irticaa dayanmak suretiyle" örtbas etmek istemektedir. Yalçın'a göre, DP'nin göremediği bir şey var ki, o da, "irtica bir kere kuvvet peyda edecek olursa kendisini yetiştiren" DP'yi de yok etmekten asla geri durmayacaktır²⁶.

Bu şekilde laik düzenin tehlikede olduğunu söyleyen bu fikirler, DP'yi göreve çağırarak bu hatalı tutumunu terk etmesini istemektedirler; dolayısıyla, devrimlerin çekirdeğini oluşturan laiklik kurumunun korunması görevini siyasi otoriteye hatırlatarak, tavizci siyasi çizgisini değiştirmesini öğütlemektedirler.

Görüldüğü gibi, Türkiye'de çok partili demokratik sisteme geçilmesiyle, bu uygun iklimden yararlanmak isteyen gelenekçi kitle, hiç vakit kaybetmeden tüm siyasi partileri etkileme çabası içinde olmuştur. 1946 yılına kadar tavizsiz bir devrim politikası güden CHP'ye dahi bu tarihten itibaren geri adım attıran bu çevre, DP'nin 1950 seçimleriyle iktidarı ele geçirmesinden 1960 yılına kadar geçen zaman içinde baskısını daha da artırarak DP'yi taviz vermeye zorlamış, bunda da başarılı olmuştur. Öyle ki, 1950-1960 devresinde TBMM dahi gelenekçi düşüncelerin sıkça dile getirildiği bir alan olmuş; laik siyasal rejim içinde yapılan bütün dönüşümleri dinsel açıdan ele alıp tartışarak; 1923'ten 1950 DP iktidarına kadar olan dönemin yorumu aynı bakış açısıyla yapılabilmektedir.

Sonuçta; 1950 sonrası izlenen politikalar laiklik prensibini koruyan bir anlayıştan uzak olduğu için, Türk Devrimini, özellikle laiklik prensibini yadsıyan bir niteliğe dönüşmüştür. Bu dönemde, siyasi iktidarların politik hırsları yüzünden laiklik prensibi tehlikeye girmiş, bu konuda bir gelişme gösterilmemiştir.

²⁶ Hüseyin Cahit Yalçın, İnkılâpları Savunmalıyız (Ulus, 10 Haziran 1957, s.1)

Bu araştırmamız bizi, Türkiye'nin bu yeni siyasal sisteminde, iktidar yarışındaki partiler üzerinde dinin belirleyici bir etken olduğu ve gelecekte de siyasal hedeflerin vazgeçilmez aracı olacağı kanısına vardırılmaktadır.

B) İktidar-Din Adamları ve Laiklik Karşıtı Hareketleri

Bilindiği gibi, Türkiye'de dinin siyaset aracı olarak istismarı ve bu kapsamda laiklik karşıtı hareketler, açılan çok partili çoğulcu parlamenter sisteme geçişle paralellik arz etmektedir. Demokratik hayatın bu ilk yıllarında, devrin iktidarı olan CHP'nin de sınırlı da olsa bu yola başvurduğu, fakat daha sonra DP'nin bu yarışta öne geçip, bu yolu kolay bir oy avcılığı olarak benimsediği görülmektedir.

Evvvelce belirttiğimiz gibi, DP yetkilileri daha muhalefet yıllarındayken, dinin siyasete alet edilmesine şiddetle karşı çıkmışlar, geçmişte bu tlkenin, dinin siyasete alet edilmesinden çok çektiğini hatırlatarak, kendilerinin bu hataya düşmeyeceklerini, din ile siyaseti birbirinden ayrı tutacaklarını söylemişlerdi.

Ancak, DP yöneticileri 1950 seçimleriyle iktidarı ele geçirdince geçmişteki sözlerini unutup din ile siyaseti birlikte yürütmeye karar vermiş görüntüsünü sergilemektedirler. Bu tarihten itibaren DP iktidarı, özellikle her seçim döneminde, kanunun yasaklayıcı hükümlerine rağmen dini politika aracı yapmaktan geri durmamış, yasalara aykırı olarak oy avcılığına girişmiştir. Örnek vermek gerekirse; Devlet Bakanı Cemil Mengü'nn Nevşehir'deki çimento fabrikasının temel atma töreninde yaptığı konuşma, dinin siyasete nasıl alet edildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bakan Mengü, buradaki konuşmasında şöyle demektedir: 'Memleket baştan başa imar edilmekte, yurdun her yerinde mmureler inşa edilmektedir. Türkler hiçbir zaman dini inançlarını ve Allahını unutmayan bir millettir. Onun için yaptığımız fabrika bacalarının yanında minarelerde yükselcektir.' Görldęi gibi, belirtilen açıklamasında Bakan Mengü, halkın dinsel duygularını, dinin kutsal saydığı şeyleri (minareleri) siyasal çıkarları doğrultusunda kullanmaktan kaçınmamaktadır. Bakanın bu durumu,

TCK'nun 163. maddesini* ihlal etmiş olmakta, dolayısıyla suç kapsamına girmektedir. Hal böyleyken, Bakan hakkında kanuna aykırı hareket etmek suçundan dolayı hukuki işlemlerin yapılması gerektiği halde, "Emekli Sandığı Kanununun 39 uncu maddesi" dolayısıyla buna pek imkan görülmemektedir²⁷.

Öte yandan, DP mensupları, yasaları çiğneyerek siyasi emelleri doğrultusunda din adamlarını da kullanmışlardır. Kapalı alanlarda düzenledikleri toplantılara din görevlilerini de davet ederek, bu suretle onların dini nüfuzlarından yararlanmayı amaçlamışlardır. Örneğin, 8 Ekim 1957 yılında DP'nin düzenlediği bir toplantıya Yusuf Özkal adında bir de vaiz davet edilmişti. Adı geçen vaiz bu toplantıda yaptığı konuşmasında; "Adnan Menderes'in Peygamberi rüyasında gördüğünü ve Peygamberin mührünün ona verildiğini" belirtmiş ve "bütün milleti onun etrafında toplanmaya" çağırmıştır.

Görüldüğü gibi, DP, daha önce Fevzi Boyar adlı bir vaize yaptırdığı din propagandasını şimdi başka bir vaize yaptırmaktan çekinmemektedir. Vaiz Fevzi Boyar da bir camide verdiği vaazında; 'yarın D.P. mitingine gitmeyenler, Demokrat Partilileri gülerək karşılamıyanlar münafıktır ve hatta kâfirdirler" diye konuşmuştur. Söz konusu vaiz bu konuşmasıyla, açıkça dini siyasete alet etmekten dolayı "10 ay hapse mahküm" edilmiştir; ancak, dini politikaya alet etmekten dolayı hüküm giymiş bir kişinin, kesinleşmiş mahkeme kararına rağmen, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "affi" gündeme getirilmiştir²⁸.

* TCK'nun 163. maddesiyle ilgili açıklamayı bir önceki bölümümüzde, Nurculuk Cereyanı, dipnot (4)'te yapmıştık.

²⁷ Yalçın Tuna, DP İktidarının Kanunsuz Propaganda Toplantıları ve Muameleleri (Ulus, 10 Ekim 1957, s.2).

²⁸ Söz konusu teklif Meclis'te büyük tartışmalara neden olmuştur. Teklif lehinde konuşmalar yapan milletvekillerinden DP Ankara Milletvekili Ömer Bilen, bu önerinin Meclis'ten geçmesi gerektiğini belirtmiş, daha sonra konuşmasına CHP'lilere hitaben şu şekilde devam etmiştir: 'Sizler dahi, bu vaizin affi için konuşulan konunun lehinde reylerinizi kullanacaksınız. Taaki siz CHP'liler, günahlarınızı, bu vesileyle biraz azaltmış olacaksınız..."

Bu ifadelere cevap vermek üzere kürsüye çıkan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ise yaptığı konuşmasında; dinin siyasete alet edilmesini yasaklayan kanun hükmünün menşeinin Kurtuluş Savaşı'nda olduğunu vurgulayarak; halife, padişah, ulema üçlüsünün dış güçlerle birlikte hareket edip, Anadolu'da bağımsızlığını kazanmak için mücadele eden Türk Milleti'nin başkaldırısını önlemek amacıyla "Anadolu'da mücadele edenler kafirdir." şeklindeki Şeyhül İslâm fetvasını hatırlatarak sözlerine şu şekilde devam etmiştir: 'Yargıcın inancına etki etmek isteyen siyaset adamı, irticanın ortada kalan son örneğidir. Yargıcı odasına çağırır, kendi adına yargıçların kişiliğini, şerefini,

Meclis'te olduğu gibi bazı basın organlarında da sert tepkilere neden olan teklif Anayasa'ya aykırı bulunarak reddedilmesi istenilmiştir. Sözü edilen af teklifine karşı çıkan bazı yazarlara göre, Anayasa'nın 42'nci maddesi, Cumhurbaşkanına "Şahsî" nedenlerin olduğu - hastalık, yaşlılık gibi - durumlarda "Özel af" yetkisini kullanma hakkını vermektedir. Soruna siyasi yönden bakıldığında ise; dini politikaya alet eden bir vaizin özel af kapsamına alınıp cezasının kaldırılmak istenmesi, adı geçen kişinin DP adına propagandaya girişmiş olmasından kaynaklanmaktadır²⁹.

Şimdi, her iki olaya bakılacak olursa; siyasal iktidar "memlekete sözde yapmış bulunduğu hizmetlerin propagandası"yla yetinmekten çekinmekte, oy kaygısı nedeniyle halkın dini duygularını kullanma gereğini duymaktadır. Dolayısıyla, iktidar partisinin, hizmetlerini referans göstererek "oy avcılığı" yapması pek mümkün görülmemekte, işin kolayına kaçıp dinsel değerlere yaklaşmaktadır ve böylece, halkın dini duyguları istismar edilmektedir³⁰. Kaldı ki, halkın büyük çoğunluğunun "hukukî bilgi" yetersizliği ve "kanun hükümlerinden" haberdar olmayışı nedeniyle, onları, yapılan faaliyetlerin yasalara aykırı ve cezayı gerektirecek herhangi bir durumun olmadığı kanısına vardırılmaktadır³¹.

Yukarıda değinildiği gibi, DP, siyasi faaliyetlerinde, her fırsatta din adamlarının "dini kimliklerinden" yararlanmaya çalışmış, bir çok din görevlisi de kendileri için biçilmiş rolün siyasi aktörleri olmuşlardır³². Öyleki, DP'nin yan kuruluşları olan "Vatan Cephesi" ocaklarının açılış törenlerinde 'tekbir getirildiği', din adamlarının dinsel giysilerle bu törenlere katıldığı, bir ibadethane

haysiyetini kuşku altında bırakan Adalet Bakanı irticanın ta kendisidir.' (Bkz. Hasan Pulur, Olaylar ve İnsanlar (Milliyet, 27 Kasım 1983).

²⁹ Yalçın Tuna, DP İktidarının Kanunsuz Propaganda Toplantıları ve Muameleleri (Ulus, 10 Ekim 1957, s.2).

³⁰ Yalçın Tuna, Cezaların İnfazı ve Dinin Siyasete Alet Edilmesi, (Ulus, 13 Haziran 1957, s.2).

³¹ Yalçın Tuna, DP İktidarının Kanunsuz Propaganda Toplantıları ve Muameleleri (Ulus, 10 Ekim 1957, s.2).

³² Anayasamız bir faaliyetin yapılıp yapılmayacağı yetkisini TBMM'ne vermiştir. TBMM de bu yetkisini çıkaracağı kanunlarla kullanır. Bunun dışında hiçbir kişi ve makamın kanunlarca yasak edilmiş "fiillerin" işlenmesini yasalara uygunmuş gibi gösterme yetkisi yoktur. (Bkz. Yalçın Tuna, Dinin Politikaya Alet Olunmasının Düşündürdükleri (Ulus, 22 Mart 1959, s.2).

olan camilerin "resmî iftar sofraları"na sahne olduğu bilinen bir gerçektir³³. Buna örnek olmak üzere; DP' nin Yedikule ve Mecidiyeköy'deki ocaklarının açılış törenleri "tekbir" ve "dualarla" yapılmıştır. Törende davetli bulunan bir imamın "milletimizin ve hükümetimizin her hususta selâmette daim olması için" şeklinde yaptığı bir "dua" sıyla törene başlanmış, kurbanlar kesilip tekbirler getirilmiştir. Toplantıda, DP'ye mensup Faik Baysal adlı bir üye, laiklik konusuna değinmiş ve şu şekilde konuşmuştur: '-Size laiklik adına dinsizlik getirdiler, camilerinizi çamur içinde bıraktılar, Elhamdülillâh müslümanız ve müslüman kalacağız. Biz, onlar gibi işlerimize şampanya kadehleri kaldırarak başlamıyoruz. Bismillâhirrahmanirrahim diyoruz..³⁴

Görüldüğü gibi, DP'nin bazı mensuplarının, halkın dinsel duygularını tahrik ederek politik çıkar sağlamak peşinden koştukları anlaşılmaktadır.

Oysa Atatürk, yıllar önce, duygulara içtenlikle saygı gösterdiği için, dini dünya işlerinden ayırmayı uygun bulmuş; dünyaya ait menfaatlerden ruhun arındırılıp selamete ve özgürlüğe erişmesi için, dini, vicdan sahasında yükseltmeye karar vermiştir. Kendisi yaşamı boyunca kurduğu devlet düzenini, yanında bulunan sınırlı sayıdaki devrime inanmış insanlarla birlikte büyük bir beceriklilikle devam ettirmiş, asla dini politika işlerine bulaştırmamıştır. Ancak, Atatürk'ün ölümünden sonra, laik devlet düzeni ilkelerine bağlı kalınmış - 1946'ya kadar - olmakla beraber, 1946-1950 yılları arasında bu siyasi anlayış yavaş yavaş değişmeye başlamış, dinin, az da olsa, politika işlerine bulaştırılması dönemine girilmiştir.

³³ Tuna, aynı makale.

³⁴ DP Kongresinde Basın Methedildi (Cumhuriyet, 16 Mart 1959, No: 12.445, s.1-5).

Bu arada, DP'nin ocak açılış törenlerine katılan imamlar hakkında kanuni işlemlerin yapılmadığı görülmektedir. Buna bir istisna olarak, DP Karagömrük "Vatan Cephesi" ocağının açılışına dinsel giysilerle katılan Karagömrük Camii İkinci İmamı Bahaeddin Saraç'tır. Sanık hakkında, dinsel giysilerle ilgili kanunu ihlal suçundan dava açılmıştır. (Bkz. Bir imam Hakkında Dava Açıldı, Cumhuriyet, 21 Mart 1959, No: 12.449, s.1).

1950-1960 devresinde ise din, büsbütün siyasi alana dahil edilerek politik çıkarlara ulaşılan bir araç haline getirilmiştir. 1950-1960 döneminde, DP'nin siyasi otorite olarak din istismarcılığına soyunması, yapılan kanunsuz faaliyetlerin, sanki toplumsal ve siyasal düzenimizi bozmayan fiillermiş gibi tekrarlanması, bu dönem boyunca sıklıkla görülen olaylardandır.

C) Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Gelenekçi Fikir Cereyanı

1) “Mukaddesatı” Korumak İçin Yapılan Kanun Teklifi

DP iktidarının son yıllarına doğru Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde geniş yankı uyandıran önemli kanun tekliflerinden biri de; DP Nevşehir Milletvekili Münib Hayri Ürgüblü tarafından yapılan Türk Ceza Kanunu'nun 175. maddesinin değiştirilmesine ilişkin olanıydı.

Bu kanunu teklif eden milletvekili gerekçesinde, son yıllarda, maneviyatımızı hedef alarak hakaret dolu sözlerle yazılmış bazı neşriyatın milletimizi derinden üzdüğünü belirtmektedir. Teklif sahibine göre, uzun yıllar din eğitiminden yoksun olarak yaşadığımız düşünülürse; bu yayınların, özellikle gençlerimiz üzerinde büyük bir tahribat yapacağı yadsınamaz bir gerçektir. Bilhassa İslam'ın Peygamberine isnat edilen çirkin yakıştırmalar bizleri rencide etmektedir. O, geri kalmışlığın değil”, ileri bir medeniyetin timsalidir³⁵.

Aynı milletvekiline göre yapılan bu teklif, sadece bizim Peygamberimizi değil, aynı zamanda islamın kabul ettiği bütün Peygamberleri de kapsamaktadır. Dolayısıyla, diğer dini cemaatları da memnun edecektir. Kanun teklifçisi milletvekili bunun için milletvekillerinden oylarını bu kanun teklifi lehinde kullanmalarını istemektedir. Böylece gelecek nesillerin onları 'işte peygamberi tebcil eden 11 nci devre mebusları' diye anacaklarını ifade etmektedir³⁶.

³⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Devre XI, Cilt 2, İ: 39 17.2.1958, s.112-113.

³⁶ Aynı Tutanak Dergisi, s.114.

Aynı kanun teklifi lehinde konuşma yapan Gazi Yiğitbaşı ise, kendilerinin de müslüman olduğunu söyleyen bazı aydın kılıfına bürünmüş kimselerin “sofist” ve “yobaz” adı altında müslümanlara ve büyüklerimize hakaret ettiklerini ileri sürmüştür. Yiğitbaşı’na göre bunlar, Atatürk’ü bir kalkan olarak kullanıp dinsel değerlerimizi incitici sözler sarfetmektedirler. Bu şekilde bunların manevi cevherlerimizi yok etmeye çalışmaları, milletimizin nefretini kazanmalarına yol açmıştır. Bu gibi “İnkılâpçı” ve “Atatürkçü” yobazlar, “Atatürkçülük kisvesine bürünerek” Türk milletinin manevi varlığına saldırmak suretiyle; onların “husumet” ve “nefretini” üzerlerine çekmiş olmakla kalmıyorlar”, aynı zamanda Atatürk’ü de kendileri gibi “mukaddesat” düşmanı gösterip, milletimizin ona “hürmet” göstermemesine sebep oluyorlar³⁷.

Öte yandan bu kanun teklifini hararetle savunmakla birlikte yetersiz bulup eksik olan yönlerini de sıralayan Mustafa Runyun’a göre ise, Türk Milleti yıllar boyunca “mukaddesat” uğrunda savaşmıştır. Bu din düşmanlarının amacı, atalarımızın canları pahasına korudukları mukaddes değerlerimizi yok etmektir; bunu da “İnkılâpçı” ve “Kemalist” görünebilmek için yaparlar. Yüzde doksan dokuzu müslüman olan Türk Milleti’nin temsilcileri olarak bizler, dinsel değerlerimizin “rençide” edilmesine asla izin vermeyeceğiz³⁸ diyen Runyun, milletvekillerine çağrıda bulunarak; bu kanun teklifini kabul etmekle, sadece Türk Milleti’ni değil, aynı zamanda diğer islam ülkelerindeki müslümanları da sevindirecek; böylece onların dini inançlarına saygı gösterdiğinizi” ispat etmiş olacak, dolayısıyla onların “dost”luklarını kazanarak “etrafımızda”

³⁷ Adı geçen milletvekiline göre; Türklerin savaşlarda galip gelmelerindeki en büyük etken “manevi kuvvet”tir. Eğer Atatürk de bu din düşmanları gibi düşünseydi; o zaman “namazlara, dualara” itibar etmezdi. Oysa Atatürk “Balıkesir’de bir camide minbere çıkıp İslam dininin yüksekliğini, Hz. Muhammed’in büyük bir peygamber ve Kuran’ın mukaddes bir kitap olduğuna dair hutbe” okumuştur. Gerçek buyken; Atatürk’ü de kendileri gibi “din aleyhtarı” olarak göstermelerindeki amaçları, onun kimliğinden yararlanarak kötü emellerini gerçekleştirmek arzularıdır. (Aynı Tutanak Dergisi, s.114-116)

Bu arada, Atatürk söz konusu konuşmasını Balıkesir’de değil, Manisa’da yapmıştır.
³⁸ Mustafa Runyun, söz konusu kanun teklifinin kapsamının geniş tutulmasını önermekte, “dini temsil eden şahıslar”ında bu kapsam içine alınmasını istemektedir. Runyun’a göre bazı “mukaddesat düşmanları” doğrudan dine hakaret etme cesaretini gösteremediklerinden, adres değiştirip dinin temsilcilerine saldırmak suretiyle, içlerindeki kını bu şekilde ortaya koymaktadırlar (Aynı Tutanak Dergisi, s.119)

toplamlarına neden olacaksınız. Ayrıca, “ecdadın ruhunu şâdedecek, Allah’ın ve Peygamberin rızasını kazanacaksınız”³⁹. diye konuşmuştur.

Bunun yanısıra, Meclis’te teklif edilen yasa tasarısı hakkında görüş bildiren başka milletvekilleri de olmuştur. Bu milletvekillere göre; meclis bu kanun tasarısına onay vermekle, Türk Ceza Kanunu’nun eksik olan yönünü tamamlamış olacak; böylece dine gönülden inanmış toplumumuzun kalbini fethetmiş olacaktır⁴⁰. Devletimiz dini inançlarımızı korumakla aynı zamanda manevi değerlerimizi tahrib ederek bizi yıkmaya çalışan iç ve dış mihrakların önüne geçebilecektir⁴¹.

Meclis’te, Ceza Kanunu’nun 175. maddesinin değiştirilmesi yönünde verilen kanun teklifi lehinde konuşmalar yapıldığı gibi, aleyhinde de görüşlerini açıklayan milletvekilleri de olmuştur⁴².

Ana Muhalefet Partisi olan CHP kanadı, bir milletvekili dışında bu tasarının karşısında olmuştur⁴³. CHP Milletvekili Hikmet Bayur, teklif edilen bu tasarının belirsizliğinden ve gerekçesinde “dinlerin” eleştirilemeyeceğini belirtmesinden şikayet ederek, dinlerin de eleştirilebileceği konusu üzerinde görüş beyan etmiştir. Bayur’a göre “dinleri zayıf düşüren ve onları hucuma mâruz bırakan şey ulûmu akliye ile ulûmu nakliye’nin çatışmasıdır.”⁴⁴ Kamil Boran’a göre ise, gelişmiş Batı devletlerinde, Türklerin “putperest” olduğunu iddia eden yazılar yayınlanmaktadır; ama bu yazılardan dolayı hiç kimsenin cezalandırıldığı görülmemiştir. Bu yasa tasarısı, “Türk cemiyetini, Türk

³⁹ Aynı Tutanak Dergisi, s.119-120.

⁴⁰ Tahsin Çubukçu’nun Konuşması, Aynı Tutanak Dergisi, s.121.

⁴¹ Mahmut Güçbilmez’in Konuşması, Aynı Tutanak Dergisi, s.122.

⁴² Sözü edilen tasarı hakkında söz alan milletvekilleri şunlardır: Münib Hayri Ürgüblü (Nevşehir), Gazi Yiğitbaşı (Afyon), Sıtkı Koraltan (Konya), Mustafa Runyun (Konya), Tahsin Cahit Çubukçu (Diyarbakır), Mahmut Güçbilmez (Bolu), Hikmet Bayur (Manisa), Mehmet Kamil Boran (Mardin), Mehmet Geçioğlu (Adana), Halim Ateşalp (Sivas), Sırrı Atalay (Kars), Halil Turgut (Diyarbakır)

⁴³ Kanun teklifini destekleyen sadece CHP Adana Milletvekili Mehmet Geçioğlu olmuştur. (Aynı Tutanak Dergisi, s.123)

⁴⁴ Aynı Tutanak Dergisi, s.123.

topluluğunu bühthanlara hedef kılacak bir tekliftir.” Dolayısıyla, bunun ne savunulacak ve ne de “desteklenecek” bir yanı vardır⁴⁵.

Böylece büyük ümitlerle Meclis’e getirilen bu kanun teklifi, çoğunluğun oylarıyla reddedilerek komisyona geri gönderilmiş ve teklif bir daha gündeme getirilmemiştir.

Türk Ceza Kanunu’nun 175. maddesinde yapılmak istenen değişiklik ve “iki fıkranın” eklenmesi teklifi Türk Basını’nda da tartışmalara neden olmuş, lehinde ve aleyhinde yazılar yayınlanmıştır.

Bu kanun teklifini sevinçle karşılayıp, teklif lehinde destek yazıları yayınlayan “Hür Adam” Gazetesi, teklif sahibi DP Nevşehir Milletvekili Münib Hayri Ürgüblü’ye övgüler yağdırarak; “D.P. Millet Vekilliği vazifesinin en mühimmini”, “devletçe tanınmış”^{*} bir dine ve kutsal değerlere yapılan çirkin saldırıların cezalandırılması için verdiği kanun teklifi olarak göstermiştir⁴⁶.

Aynı gazetenin başyazarı Sinan Omur ise; muhalefet ve basını eleştirerek, onları, Batı’yı anlamamakla suçluyordu. Omur’a göre, bizde aydın olduğunu iddia edenler, Batı’daki “lâiklik ve din anlayışı”ndan habersizdirler. Bunların, Batı’da “dinin yerini müsbet ilim ve teknik almıştır, Bizi batı medeniyetinden geri bırakan İslâmiyettir bundan kurtulalım”⁴⁷ dediklerini iddia eden yazara göre; TCK’nun eksik olan yanları vardır. Bunun için solcu yazar ve “Karikatüristler”, mukaddes değerlerimizi alay konusu yaparak, hakaret dolu sözlerle aşağılamaya ve bu şekilde yok etmeye çalışmaktadırlar. Oysa dünyanın hiç bir yerinde bizdeki kadar dinsel değerlere saldırılar olmamaktadır. Bu yüzden, “islâmiyetin ve

⁴⁵ Büyük Millet Meclisi’nde Dinî Bir Mevzuda Yapılan Dünkü Tartışmalar (Cumhuriyet, 18 Şubat 1958, No: 12.058, s.1-5)

^{*} Burada “devletçe tanınmış” bir din’den söz edilmektedir. Oysa Türkiye Cumhuriyeti laiklik esasını kabul etmiş bir devlet’tir. Laiklik de din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması; yani hiç bir din kuralının devletin işleyişinde etkili olmaması anlamına geldiğine göre; bu durum da, laik siyasal sistemde devletin resmi dini olmaz. Devlet bütün inançlara eşit mesafede olmak zorundadır. Eğer bir dini ya da inancı üstün tutarsa; o zaman da devletin laikliğinden söz edilemez.

⁴⁶ Allah’a ve Peygambere Hakaret Edenler Hakkında Kanun Yapılıyor (Hür Adam, 14 Şubat 1958, No: 292, s.1)

⁴⁷ Sinan Omur, Mukaddesata Tecavüz Küstahlığı Önlenirken!... (Hür Adam, 28 Şubat 1958, No: 293, s.4)

müslümanların” “kör kafalı” sözde aydınların “zehir” saçan kalemlerinden korunabilmeleri için, bu kanun teklifinin Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kabul edilmesi gerekmektedir⁴⁸.

Teklif edilen yasa tasarısı aleyhinde bir makale yazan Çetin Özek’e göre ise; önerilen yasa tasarısı, işlenen suçların cezasını ağırlaştırmak amacını gütmektedir. Oysa ağırlaştırılmak istenen Ceza Kanunu’nun bu hükmü, suçların azalmasından çok artmasına ve aynı zamanda başka suçların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Ortada toplumsal dengemizi sarsacak bir durum olmadığına göre, Ceza Kanunu’nda yapılmak istenen bu değişiklik “yersiz” dir. Kaldı ki, Ceza Kanunu’nun 175. maddesinde dine karşı işlenen suçlar cezasını bulmaktadır⁴⁹.

Çetin Özek, kanun değişikliği teklifine tepkisini, din adamlarının da bu değişikliğe dahil edilmesine karşı göstermiş, bunu, “vicdan hürriyetine” indirilmiş bir darbe olarak nitelendirmiştir. Özek’e göre, din adamlarının diğer insanlardan herhangi bir üstünlükleri olmadığına göre, neden “özel hükümlerle korunmaları yoluna gidiliyor.” Bu şekilde, hiç gerek yokken, onların korunmalarını savcılık üstlenmiş olacaktır⁵⁰. Özek ayrıca, 175. maddenin ağırlaştırılarak kabul edilmesi halinde; bunun kötü sonuçlar doğuracağını ve dolayısıyla engellenmesinin zaruri olduğunu belirtmiştir. Kalem sahibine göre bunun kabul edilmesi durumunda; din adamlarının ödüllendirilmesi anlamını taşıyan bu kanuna ilave edilmek istenen fıkraları teklif edenler, aynı zamanda laikliğe aykırı hareket etmiş olacaktırlar. O bakımdan, Türkiye Büyük Millet Meclisi, ne sebeple olursa olsun, belli bir grubun ödüllendirilmesi amacını taşıyan ve eşitlik prensibine aykırı olan bu kanun teklifini reddetmelidir⁵¹.

⁴⁸ Omur, aynı yazı

⁴⁹ Çetin Özek, Yersiz Bir Teklif (Dünya, 20 Ocak 1958, s.2)

⁵⁰ Çetin Özek, “Din adamları” kapsamının geniş tutulduğunu, böylece, din ile ilgili bir görevi olmayıp, ancak dini konularda yazan bir yazarın ya da yayın yapan bir “mecmua” sahibinin, bu ek fıkralarla korunmaları sağlanmış olacaktır. Bahsedilen ruhani reis, din ile ilgili işleri yürüten kişidir. Türkiye’de İslam dini ile ilgili işleri yürüten Diyanet İşleri Kurumu vardır. Bu kurumun başındaki kişi ise ruhani reis olarak nitelendirilemez. Çünkü, o da devlet memuru olma vasfını taşımaktadır. Dolayısıyla, diğer devlet memurlarının sahip olduğu “korunma” haklarından o da yararlanır; bunun için, ayrıcalıklı bir konuma sokulmasına gerek yoktur. (Çetin Özek, Din Konusunda, Dünya, 17 Şubat 1958, s.2)

⁵¹ Özek, Yersiz Bir teklif, s.2.

Görüldüğü gibi, daha 1950 öncesi CHP iktidarı kadroları içinde yer alan Sinan Tekelioğlu, Osman Nuri Köni, Necati Erdem gibi milletvekilleriyle başlayan gelenekçi fikir sergileme hareketi, 1950-1960 siyasal düzleminde de devam etmektedir.

Bu dönemde de DP kadrolarında bulunan Abdullah Aytemiz, Münib Hayri Ürgüblü, Sait Bilgiç, Fahri Ağaoğlu gibi milletvekilleri, dinci-gelenekçi fikir edebiyatının savunucuları olarak TBMM'nde yerlerini almışlardır.

2) Laikliğin Anayasa'dan Çıkarılması Teklifi

Laiklik ilkesi, 1937 yılında çıkarılan bir kanunla, Türkiye'nin laik bir cumhuriyet olduğu şeklindeki bir ifadeyle; Anayasa'nın ikinci maddesinde değişmez bir kural olarak yerini almıştı. Ancak bu temel kural, 1959 yılında, bir Milletvekili tarafından yapılan Anayasa değişikliği tasarısı ile bunun zıddı olan yeni bir kuralla değiştirilmek isteniyordu.

Sözü edilen Anayasa değişikliği teklifi, DP Konya Milletvekili Abdurrahman Fahri Ağaoğlu tarafından yapılmıştır⁵². Teklif sahibi Milletvekili, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi için hazırladığı yasa tasarısında; mevcut Anayasa'nın ikinci maddesinde yer alan "Lâyıklık" ve "altı ok"un kaldırılarak yerine "Türkiye Cumhuriyeti eyâletlere ayrılmış bir islâm devletidir" hükmünün konulduğunu belirtmiştir. İslamiyet'in devletin resmi dini olması gerektiğini, buna hiçbir engelin bulunmadığını ifade eden tasarı sahibine göre; "muayyen bir devirde yapılmış her şeyi inkılâp sayarak muhafaza etmek manasında inkılâpçılık" olamaz. İslam'ın, devletin resmi dini olarak Anayasa'da yerini almasının laiklik ile bağdaşmayan bir yanı yoktur⁵³.

Kanun teklifini yapan Fahri Ağaoğlu'nun tüm çabalarına rağmen, teklif, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülüp tartışmaya açılmamıştır.

⁵² Mühim Bir Kanunî Teklif (Sebilürreşad, 1959, Cilt XII, No: 290, s.236)

⁵³ Bkz. Laikliği Kaldırtmak İsteyen Milletvekili (Cumhuriyet, 28 Haziran 1959, No: 12.548, s.1)

Ayrıca, Tarık Zafer Tunaya'nın şu eserine bakılabilir: Tunaya Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri, İkinci Baskı, İstanbul 1996, s.189-190)

Fahri Ağaoğlu'nun hazırlayıp önerdiği yasa değişikliği tasarısı Türk Basını'ndan bazı yazarların tepkisini çekmiş, teklifle ilgili olumlu ve olumsuz fikirler ileri sürülmüştür.

Teklifi yerinde bulup sevinçle karşılayarak okuyucularına duyuran gelenekçi basından bazı yazarlar, bu tasarının çok kısa bir zamanda yasalaşması için milletvekillerinden “imzalarını esirgememelerini” istemektedirler. Bunlardan bazı fikirlere göre, bu değişikliğin Batı'daki ve Nato'daki durumumuzla da, ilişkisinin gözönünde bulundurulması gerekmektedir. Zira “Dininden bahsedemeyen ve onu hiç olmazsa bir bayrak olarak teşkilât-ı esasiyesine koyamayan bir devlet”in dıştaki durumu zarar görür. Bu durumun dikkate alınarak bu “hayırlı” teklifin kabul edilmesi Türkiye'nin yararına olacaktır⁵⁴.

Bir fikre göre de söz konusu teklif, ülkenin “öz evlâtları arasında derin bir sevinç, karşı taraflarda ise müthiş bir şaşkınlık ve hiddet doğurmuştur”⁵⁵. Türkiye komünist bir ülke olmadığına göre, böyle bir yasa teklifinde bulunan milletvekiline karşı saldırıya geçmek akılsızlıktan başka birşey değildir. Kaldı ki, Başbakan Adnan Menderes “Türkiye Müslümandır, Müslüman kalacaktır” dediği halde, “devrimbazlar” hala hiç sıkılmadan anlamsızca “imân cephesine” hücum edebilmektedirler⁵⁶.

Gelenekçi basının meseleye yaklaşımı bu şekilde olurken; devrimci basından bazı kalemlerse, DP Milletvekili Fahri Ağaoğlu'nun “Cumhuriyet esaslarını bir şekilde” değiştiren yasa tasarısı teklifine ses çıkarılmamasını, DP'nin devrimler konusundaki ciddiyetsiz tavrının bir göstergesi olduğu görüşündedirler⁵⁷.

Bir görüşe göre de, Fahri Ağaoğlu'nun Anayasa değişikliği teklifine destek verenler DP'den çıkarıldıkları halde, Fahri Ağaoğlu hala DP'de

⁵⁴ M. Süleyman Teymuroğlu, Her Türk'ün Desteklemesi Lazım Gelen Bir Teklif (Hilâl, Kasım-Aralık 1959, Cilt 1, No: 11, s.22-23)

⁵⁵ Cevat Rifat Atilhan, Fahri Ağaoğlu'nun Meclise Yaptığı Teklifin Akisleri (Hür Adam, 28 Ağustos 1959, No: 396, s.1)

⁵⁶ Sinan Omur, Devrimbazlara Ne Kadar Taviz Verilirse Verilsin... (Hür Adam, 7 Temmuz 1959, No: 381, s.1)

⁵⁷ CHP İl Sekreteri Ekrem Özden'in basına yaptığı açıklaması için bkz. Devrimler Konusunda DP'nin Dünkü ve Bugünkü Tutumu Nedir? (Ulus, 17 Kasım 1959, s.5)

korunmaktadır. Oysa Ağaoğlu'nun bu girişimi, DP'nin parti programına da tümüyle aykırıdır Dolayısıyla adı geçen milletvekili, DP Haysiyet Divanı'na verilerek partiden ihraç edilmelidir⁵⁸.

Bir başka fikre göre de, bir devletin her hangi bir dini resmen tanıyarak tutumunu buna göre ayarlaması, çeşitli nedenlerle "devletin ileri siyasi yapısına" uygun düşmediği gibi, laiklik ilkesiyle de uyuşmaz. Dolayısıyla, çelişkili ifadelerle hazırlanmış böyle bir tasarının kabul edilmesi Türkiye'yi gerilere götürür. Halbu ki, ileri ülkelerde böyle bir durum söz konusu bile olamaz. Bu ancak geri kalmış ülkelerin başvurduğu bir yöntemdir⁵⁹.

Sonuç itibariyle şunu söyleyebiliriz ki, laiklik ilkesi, özellikle, gelişmemiş ülkelerin uygar uluslar seviyesine yükselebilmesi için vazgeçilmez bir koşul olarak ortaya çıkmaktadır. Onu bırakmak, Türkiye'nin gerilere gitmesi, çağdaş dünyadan uzaklaşması demektir. Dolayısıyla, din ile devletin birbirinden ayrı tutulması ve dinin toplumsal hayatı bütünüyle kuşatan bir güç durumuna gelmemesi ülkemiz için hayatı değerdedir.

O bakımdandır ki, dinin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yerini alarak resmîlik kazanması durumunda laiklik ilkesi ihlal edilmiş, hatta yok sayılmış olur. Bu şekilde devletin bir dini kabul etmesi, bireylerin şahsi hürriyetlerine aykırıdır ve bu konudaki hürriyetin yokluğu, ülkenin, hürriyetten mahrum bir ülke olduğu gerçeğini yansıtır. Bu noktada, devletin bir dini benimsemesi, aynı zamanda demokratik yapıya ve hukuk devleti anlayışına ters bir durumdur. Çünkü bu yapı, farklı dinlere mensup yurttaşlar arasında ayırım yapılması sonucunu doğurur. Ayrıca böyle bir yaklaşım, 1948 tarihli İnsan Hakları Sözleşmelerine de aykırıdır.

⁵⁸ Bülent Ecevit, Hilafet Budalaları (Ulus, 17 Kasım 1959, s.1-5)

⁵⁹ Çetin Özek, Neden geriye? (Vatan, 4 Ekim 1959, No: 6636, s.2)

SONUÇ

İrtica konusu, ülkemizin toplumsal yapısı, şartları gözönünde bulundurularak bilimsel açıdan ele alınıp inceleme yoluna gidilmediğinden belirsiz bir durumda kalmıştır.

Birtakım ilkelere ve ülkenin düşünce yapısına göre tarifi ve saptaması yapılmadığından, irticanın, değişik kesimlerde farklı biçimlerde anlaşılmasına yol açmıştır.

Nitekim bu durum, 1946 yılında demokrasi meşalesinin yakılmasıyla, gericilik-ilericilik tartışması şeklinde kendini göstermiştir. Bu cümleden olarak, tek parti iktidarı döneminde sindirilen dinci-gelenekçi tepki, çok partili parlamenter siyasal sisteme geçişle birlikte yavaş yavaş sesini yükseltmeye başlamıştır. Bu durum, CHP tarafından “irticanın hortlaması” biçiminde değerlendirilmiştir. DP ise, tepkiyi tabii karşılamakta ve demokrasinin bir ürünü olarak görmektedir.

Bu dönemde, genellikle laik rejime karşı gösterilen tepki dini sebeplere dayandırılmış, “irtica” olarak yorumlanmıştır. Yeni siyasal sistemde yapılacak yeniliklerin, bizi batı medeniyetine taşıyacak özellikler olarak belirlenmesi ve bu medeniyete ulaşmamıza engel olan “din” ve geçmişe özlem duyma alışkanlığı olarak gösterilmesi; haliyle, yapılmak istenen yeniliklere karşı gösterilen tepki de “dinsel” özellikte ortaya çıkacaktır.

Öte yandan, gericilik-ilericilik tartışmaları, siyasi partilerin kimliğinde odaklaşacak, gericiliğe neden olarak partilerin siyasi tutumları gösterilerek karşılıklı suçlamalar hep bu bağlamda yapılacaktır; özellikle DP'nin iktidara geçmesinden sonra bu tartışmalar artarak devam edecektir.

Genelde eleştirilerini, CHP'nin tek parti iktidarı dönemindeki siyasi tutumu ve katı laiklik anlayışı üzerinde yoğunlaştıran dinci-gelenekçi kesim;

CHP'yi devrim adı altında dinsizlikle ve manevi değerleri yok etmekle sorumlu tutarken; DP ise, bu kitle tarafından dinin kurtarıcısı olarak görülmüş ve savunulmuştur. Buna karşılık devrimci grup ise, ülkemizde dini nitelikte bir irticanın var olduğunu ve bunun DP tarafından siyasi araç olarak kullanıldığı üzerinde durmaktadır. Öyleki, devrimciler DP'nin 1950'de iktidara gelmesinden sonra bu partinin tavizkar tutumu nedeniyle memleketin her tarafında gericilik faaliyetlerinin arttığını ifade ederek, bunu DP'nin oy hesapları yaparak Türk devrimi konusundaki gevşek tutumuna ve bu noktada müsamahalı davranışına bağlamaktadırlar.

Bu bağlamda, 1946'dan itibaren benimsenen demokratik çoğulcu sistemle birlikte, laiklik etrafında bu şekilde beliren gericilik-ilericilik tartışmaları, 1960 yılına kadar Türkiye'nin gündemini meşgul etmiştir.

Bu açıdandır ki, bu çalışmamız bizi, çok partili hayatın Türkiye Cumhuriyeti'nin laik sistemini geliştiremediği gibi, laiklik kurumunun zedelenmesine yol açtığı kanısına vardırmaktadır.

Bu süreçle birlikte; dinsel eğilimlerin bir çok siyasal partinin programına da yansiyarak tavizci bir politik tutumun içine girildiği izlenmektedir. Kaldı ki, bu sürece geçilene kadar devrimciliğinden taviz vermeyen CHP'nin de içinde bulunduğu partiler konvoyunun , iktidar elmasına sahip olabilmenin yolunu dine selam vermede bulduklarına şahit olunmaktadır. Dolayısıyla, partilerin bu samimiyetsiz tavırları irtica karanlığına kapı aralamış, bu ise laiklik prensibini tehlikeye sokmuştur. Özellikle, DP'nin 1950'den önceki tutumuyla 1950'den sonraki tutumu arasındaki çelişki, bu samimiyetsizliği açıkça ortaya koymaktadır.

Şüphesiz ki, çok partili hayatın bir meyvesi olan DP'nin iktidara gelmesi, Atatürk devrimlerinin gayelerindedir. Türkiye'yi düşkünlük ve irtica karanlığından medeniyet sahasına çekip çıkararak Atatürk, dinsel prensiplere dayanan Osmanlı devlet düzenini ve bu düzenin anlayışını ortadan kaldırarak, din

ile devleti ayırmış ve Türk entellektüeline izlemesi gereken çağdaş düşünce ve politika ilkelerini de göstermiştir. Ne var ki, 1946'dan başlayarak 1950 DP iktidarıyla gelen siyasal çizgide, Atatürk'ün gösterdiği yolun aksine, farklı bir siyasi anlayışla hareket edildiği gözlerden kaçmamaktadır.

1950-1960 siyasal dönemi olaylarının düşündürücü gelişmeleri karşısında sorumlular, sorumluluklarıyla uyum içinde olmayan bir siyasi tutum içinde olmuşlardır. Bu devrede iki gücün; din ve siyasetin birbiriyle kaynaştırılarak karşılıklı menfaatler sağlanması yoluna gidildiği görülmektedir. Bu ise, Türkiye'de siyaset kurumunun yozlaştırılması sonucu doğurmuştur.

Aynı dönemin siyasal örgüsü içinde, DP'nin gerici zihniyeti güçlendirici, buna karşılık devrimci ruhu zedeleyici bir siyasi anlayışla; kurtarıcı bir konumda görülen dine sarılarak siyasi geleceğini belirlemeye çalışması olgusu; DP ile dinsel çevrenin yaklaşmasına yol açmış, karşılıklı çıkar ilişkisine dayanan bu yaklaşma ise, irtica taraftarlarının cüretlenmelerine neden olmuştur. Bu da, ülkenin siyasi, sosyal düzenini temelinden sarsıcı olayların çıkmasına ortam hazırlamıştır.

Son olarak şunu da ifade edelim ki, ard arda gelen devrim hareketleriyle Türkiye Cumhuriyeti'nin güttüğü amaç; ülkemizi gerilere götürmek isteyen karanlık bir zihniyetin pençesinden kurtarmaktı. Esasen, Atatürk Devrim Hareketleri, kılık-kıyafet gibi salt biçimsel bir değişikliği esas almamış; aynı zamanda, geçmişin hurafeleriyle zihinlerde beslenip büyütülen sabit fikirlerin yok edilmesini de gaye bilmiştir. Kanaatimizce, Atatürk Devrim Hareketleriyle Türk toplumu Batı'nın uzun yıllar önce kavuştuğu aydınlık çağı yakalama fırsatını bulmuştur ve bu sayede, kafalarda barındırılan gerici düşüncelerden kurtulma imkanına kavuşmuştur. Dolayısıyla, ancak devrimci bir anlayışla Türk toplumu, hem şekil değişikliğini ve hem de zihniyet değişikliğini gerçekleştirerek batılılaşma kervanına ilk adımını atmıştır. Atatürk devrimlerinin hedefi olan çağdaş Türkiye'yi yaratma çabası, 1946'dan sonra, demokratik sistemin siyasi iktidarları tarafından sürdürülememiş, hep politik kaygı engeline takılı kalmıştır.

Bu arada, çok partili çoğulcu demokratik siyasal sistemin, laiklik ilkesiyle ters düştüğü yanlışlığı içinde olmadığımızı belirtmek isteriz. Aksine, laikliğin, çok partili parlamenter bir yapı içinde gelişebileceğini, bu yapıyla birlikte yer edebileceğini savunmaktayız.

Bizim burada belirtmek istediğimiz, çok partili hayatın doğurduğu serbest ortamda yaşanan partiler arası iktidar mücadelesine, laikliğin kurban edildiği noktasıdır. Başka bir anlatımla; dinin sosyal hayattaki etkinliği ve bunun, bu siyasal süreçle birlikte siyasal alana yansması siyasi partilerin de iktidara giden yolun ağırlık noktasını dinsel öğelere dayanmakta görmeleri, laik biçimin zedelenmesine yol açmış; dolayısıyla, 1946'dan sonra, daha çok 1950-1960 yılları arasında bu ilke, buhranlı bir dönemden geçmiştir.

Oysaki, çok partili hayatla birlikte var olan siyasi partiler, bu çeşit bir siyasi anlayışla hareket etmekle hem demokratik çoğulcu siyasal sistemi ve hem de kendi varlıklarını tehlikeye düşürmektedirler.

YARARLANILAN SÜRELİ YAYINLAR

GAZETELER

Cumhuriyet	Dünya	Hür Adam	Hürriyet
17.2.1946	20.1.1958	10.1.1958	31.7.1960
28.7.1956	17.2.1958	17.1.1958	1.8.1960
14.8.1956	2.6.1958	31.1.1958	18.8.1960
15.8.1957		14.2.1958	2.9.1960
16.8.1957		28.2.1958	
6.11.1957		18.4.1958	
18.2.1958		2.5.1958	
4.5.1958		23.5.1958	
6.7.1958		30.5.1958	
12.7.1958		6.6.1958	
21.11.1958		18.7.1958	
18.3.1959		8.8.1958	
19.3.1959		28.8.1958	
20.3.1959		5.9.1958	
21.3.1959		19.9.1958	
26.3.1959		24.10.1958	
31.3.1959		14.11.1958	
15.4.1959		26.12.1958	
28.6.1959		2.1.1959	
6.7.1959		23.1.1959	
3.10.1959		20.2.1959	
16.11.1959		6.3.1959	
17.11.1959		17.3.1959	
18.11.1959		20.3.1959	
2.12.1959		24.3.1959	
4.12.1959		31.3.1959	
25.12.1959		7.4.1959	
31.12.1959		17.4.1959	
		21.4.1959	
		2.6.1959	
		7.7.1959	
		25.8.1959	
		28.8.1959	

Ulus	Vatan	Yeni Sabah	Zafer
9.2.1956	9.1.1956	27.6.1960	16.11.1959
10.6.1957	23.1.1956	29.6.1960	
13.6.1957	24.11.1956	4.7.1960	
25.8.1957	4.4.1958	6.7.1960	
10.10.1957	1.5.1958	28.7.1960	
24.5.1958	24.3.1959	31.7.1960	
15.3.1959	1.4.1959		
18.3.1959	4.10.1959		
20.3.1959			
22.3.1959			
27.3.1959			
29.3.1959			
17.11.1959			
19.11.1959			

DERGİLER

Büyük Doğu	Fetih	Forum	Hilâl
13.3.1959	7.1958	15.5.1956	11.12.1959
3.4.1959		15.7.1956	
		1.6.1957	
		1.7.1957	
		15.5.1958	
		1.11.1958	
		1.12.1958	
		1.1.1959	
		1.4.1959	
		15.6.1959	
Sebilürreşad	Selâmet	Türk Düşüncesi	Türk Yurdu
6.1948	21.11.1947	15.11.1957	6.1957
6.1950	5.12.1947	1.5.1959	11.2.1960
3.1951		6.7.1959	12.3.1960
2.1956			
1.1957			

TBMM Tutanak Dergisi

22.2.1956
17.2.1958

BASILI KİTAP VE MAKALELER

Abadan-Savcı, Yavuz-Bahri, Türkiye'de Anayasa Gelişmelerine Bir Bakış, Ankara 1959

Ağralı, Sedat, Şeriat İsteyen Hoca, Cumhuriyet, 12 Temmuz 1958

Aksoy, Muammer, Medenî Kanun Devrimini Savunmalıyız, Forum, 1 Haziran 1957, No: 77-1 Temmuz 1957, No: 79.

- Dini Siyasete Alet Etme ve DP, Vatan, 24 Mart 1959

- Dini Siyasete Alet Etme ve DP, Ulus, 27 Mart 1959

Allah'a ve Peygambere Hakaret Edenler Hakkında Kanun Yapılıyor, Hür Adam, 14 Şubat 1958, No: 292

Akın, Turgut, Heykelsiz Kaide Üzerine, Forum, 15 Haziran 1959, No: 126

Altuğ, Yılmaz, Türk İnkılâp Tarihi, 8. baskı, İstanbul 1997

Ankara'da İrticai Hareketler Cumhuriyet, 5 Haziran 1959, No: 12.523.

Ankara'da İrtica Hareketi Tahkikatı, Cumhuriyet, 6 Haziran 1959, No: 12.524.

Ankara Üniversitesi'nde Kızıl ve Yeşil Tehlike, Cumhuriyet 7 Haziran 1959, No: 12.525.

Atatürk, Kemal, Nutuk (1919-1927), Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan, Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi, 1998

Atatürk'ün İrtica Hakkındaki Sözleri, Cumhuriyet, 4 Mayıs 1958

Atatürk Heykeline Tecavüz, Cumhuriyet, 14 Ağustos 1956

Atatürk'ün Büstünü Taşlayanlar, Cumhuriyet, 6 Kasım 1957

Atatürkle İnkılâplara Hücum Eden Büyük Doğu Dergisi Protesto Edildi, Cumhuriyet 18 Mart 1959, No: 12.446

Ataya Dil Uzatan Dergiye Karşı İnfial Artıyor, Cumhuriyet 19 Mart 1959, No: 12.447

Atılhan, Cevat Rifat, Din Davamız, Sebilürreşad, 1948, No: 10

- Bu Sara Nöbetlerinin Manası Nedir?, Hür Adam, 10 Ocak 1958, No: 286

- Bütün Münevverleri İrtica İle Mücadeleye Davet Ediyoruz, Hür Adam, 31 Ocak 1958, No: 290

- Millete Asıl İzdirap Verenler Kimlerdi?, Hür Adam, 18 Temmuz 1958, No: 312

- Kudret ve Cesaret Bulsalardı, Hür Adam, 6 Mart 1959, No: 348

- Dalalet ve Dinsizlik Yolunda İsrar Edenleri Hüsrân Bekliyor, Hür Adam, 17 Mart 1959, No: 351

- Karşı Taraf, Hür Adam, 7 Nisan 1959, No: 357

- Fahri Ağaoğlu'nun Meclise Yaptığı Teklifin Akisleri, Hür Adam, 28 Ağustos 1959, No: 396

Bakan'ın Görmedikleri, Forum, 1 Nisan 1959, No: 121

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, Softa ve Mürteci, Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, No: 56-5

Başgil, Ali Fuat, Bizim de Diyeceklerimiz Var Dostlar, Hür Adam, 30 Mayıs 1958, No: 305

- İrtica Yaygarası, Hür Adam, 6 Haziran 1958, No: 306

- Türkiye'de İrtica Var mı?, Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, No: 56-5

- Eski Anayasa'nın Temel Prensipleri, Yeni Sabah, 29 Haziran 1960

- Türkiye'de Din ve Vicdan Hürriyeti ve Laiklik Prensibi, Yeni Sabah, 4 Temmuz 1960

- Bizde Din ve Vicdan Hürriyeti Bahsinde Düşülen Hatanın Sebebi, Yeni Sabah, 6 Temmuz 1960

- Din Hürriyeti ve Laiklik Prensibi Yeni Anayasa'da Nasıl İfade Edilmeli?, Yeni Sabah, 28 Temmuz 1960

- Din Hürriyeti ve Laiklik Prensibi Üzerinde Anayasa'ya Girmesini Uygun Gördüğümüz Hükümler, Yeni Sabah, 31 Temmuz 1960

- Din ve Laiklik, 5. Baskı, İstanbul 1982

Başvekil'in Konya Nutku Endişe ile Karşılandı, Vatan, 9 Ocak 1956

Behçet, Selim, Bir Devrin Arkasında Gizlenen Korkunç Zihniyet, Hür Adam, 23 Ocak 1959, No: 387

Berk, Bekir, Zaman Zaman Kanayan Kangren İrtica Yaygarası, Hür Adam, 24 Ekim 1958, No: 325

- İslâm Davasının Müdâfaası, Hür Adam, 14 Kasım 1958, No: 327

- Nurculuk Bir İrtica Hareketi midir?, Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, No: 56-5

- Millete Mal Olmayan Bir İnkılâp, Türk Düşüncesi, Haziran-Temmuz 1959, No: 57-6

Berki, Ali Himmet, İslâm Hukuku, 1955

Berki, Şakir, İslâm Hususî Hukukunun Ana Prensipleri (Kur'an'da Hukuk) Ankara 1956

Bilecen, Ahmet, Hakikat Güneşi Karşısında Eriyeceksiniz...., Hür Adam, 20 Şubat 1959, No: 344.

Bilgin, Yusuf Ziya, Din Aleyhtarı Yakup Kadri Beye Açık Cevap, Hür Adam, 2 Ocak 1959, No: 384

Bilmen, Ömer Nasuhi, Hukuku İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, İstanbul 1950.

Bir İmam Hakkında Dava Açıldı, Cumhuriyet, 21 mart 1959, No: 12-449.

Birazda Himmet, Hür Adam, 21 Nisan 1959, No: 312

Bursa'da Vukubulan İrtica Hadisesinin İç Yüzü, Cumhuriyet, 15 Ağustos 1957, No: 11.871

Bürün, Vecdî, Tarihimizde İrtica, Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, No: 56-5

Büyük Doğu Hadisesinde Dünkü Yeni Safhalar, Cumhuriyet, 21 Mart 1959, No: 12.449

Büyük Doğu Dergisinin Sahibi Bir Buçuk Yıl Hapse Mahkum Edildi, Cumhuriyet, 26 Mart 1959, No: 12.454

Büyük Millet Meclisi'nde Dini Müzakereler, Sebilürreşad, Şubat 1956, No: 238- Ocak 1957, No: 237.

Büyük Millet Meclisi'nde Dini Bir Mevzuda Yapılan Dünkü Tartışmalar, Cumhuriyet, 18 Şubat 1958, No: 12.058

CHP'nin 7. Kurultay Tutanağı, Ankara 1948

Cumhuriyetimize ve Atatürk'e Dil Uzatan Dergi Protesto Ediliyor, Ulus, 18 Mart 1959

Çemberlitaş Camii İmamı Ağırcezada, Cumhuriyet, Kasım 1958

Daver, Bülent, Türkiye Cumhuriyeti'nde Laiklik, Ankara 1955

DP Kongresinde Basın Methedildi, Cumhuriyet, 16 Mart 1959, No: 12.445.

Devrimler Tehlikede, Vatan, 1 Nisan 1959

Devrimler Konusunda DP'nin Dünkü ve Bugünkü Tutumu Nedir?, Ulus, 17 Kasım 1959

Doğan, Mustafa, Adnan Menderes'in Konuşmaları, İst. 1957.

Din Aleyhtarlarına Yine Fırsat Düştü, Hür Adam, 2 Mayıs 1958, No: 301

Devrim Yobazları, Hür Adam, 30 Mayıs 1958, No: 305

Din Politikaya Alet Edilmektedir, Ulus, 15 Mart 1959

Ecevit, Bülent, Hilafet Budalaları, Ulus, 17 Kasım 1959

- DP ve Devrimler, Ulus, 19 Kasım 1959

Ehli Salıp Kim Ehli İman Kim?, Hür Adam, 26 Aralık 1958

Erdem, M. Galip, İrtica Anlayışı, Türk Yurdu, 11 Şubat 1960, No: 281

Erder, Necat, Din Meselesi, Forum, 15 Mayıs 1956, No: 52

Erem, Ali Rıza, Din İstismarcılığı, Ulus, 29 Mart 1959

Edip, Eşref, Onlar İçin Hidayet Kapıları Kapalıdır, Şebilürreşad, Haziran 1948, No: 3

- Hakka Arka Çevirenlerin Akıbeti, Sebilürreşad, 1950, No: 78

- Hükümetin Programı ve Ezan Meselesi, Sebilürreşad, Haziran 1950, No: 80

- Risale-i Nur Müellifi Bediüzzâman Said-i Nursi, İstanbul (1952-1371)

- Ey Vicdan Sahipleri İnsafla Söyleyiniz, Hür Adam, 29 Ağustos 1958, No: 318
- Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri, Medenî Kanunumuzun Yirminci Yıldönümü, Cumhuriyet, 17 Şubat 1946, No: 7723
- İçtimaiyat, İstanbul 1947.
- Gencer-Özel, Ali İhsan-Sabahattin, Türk İnkılâp Tarihi, 5. Baskı, İstanbul 1996
- Gençliğin Başbakan ve İçişleri Bakanına Telgrafları, Cumhuriyet, 18 Kasım 1959, No: 12.686
- Gençliğin İnfiali, Cumhuriyet, 16 Ağustos 1957, No: 11.872
- Giritli-Sarmaşık, İsmet-Jale, Anayasa Hukuk, İstanbul 1998
- Gücün, Cevat Abdürrahim, Hukuk Dâvaları, 1951
- Gündüzalp, Ziver, Risale-i Nur Nedir?, Hür Adam, 8 Ağustos 1958, No: 315
- Hacıeminoğlu, M. Necmettin, Batılılaşma Davamız, Türk Yurdu, 12 Mart 1960, No: 282
- Halk Partisi'nin Din Siyaseti, Selâmet, 21 Kasım 1947, No: 27
- Hilafet Budalası, Zafer, 16 Kasım 1959, No: 3649.
- İdeolocya Örgüsü - Büyük Doğu Nedir?, Büyük Doğu, 13 Mart 1959, No: 2
- İki Nurcu Dün Tevkif Edildi, Vatan, 4 Nisan 1958
- İlahiyat Fakültesi Öğrenci Derneğinin Yayınladığı Tebliğ, Cumhuriyet, 8 Haziran 1959, No: 12.526.
- İmam Gazâlî, Kimyâ-yı Saâdet, Farça'dan Çeviren : A. Fâruk Meyân, Cilt I-II, İst. 1979.
- İnkılâplar Cemiyetinin Tebliği, Cumhuriyet, 17 Kasım 1959, No: 12.685
- İnkılâplar ve Yobazlık, Forum, 1 Aralık 1958, No: 113
- İnkılâp Softaları ve Bezirganları, Sebilürreşad, Mart 1951, No: 97
- İnönü "Bu Gidiş Mutlaka Hadise Çıkarır" Diyor, Cumhuriyet, 20 Mart 1959, No: 12.448

İnönü Beklenen Basın Toplantısını Dün Yaptı, Cumhuriyet, 21 Mart 1959, No: 12.449

İrtica mı İnkılâplara Aykırı Hareket mi?, Hür Adam, 18 Nisan 1958, No: 300.

İrtica Hakkında DP'nin Görüşü, Cumhuriyet, 25 Aralık 1959, No: 12.723

İrtica Hareketlerine Karşı Hükümetin Tebliği, Cumhuriyet, 16 Kasım 1959, No: 12.684

İrtica Meselesi İç Politika Havasını Birden Sertleştirdi, Cumhuriyet 31 Mart 1959, No: 14.459

İrtica Konusunda İktidar-Muhalefet Çatışması Büyüdü, Cumhuriyet, 15 Nisan 1959, No: 12.474

K.K., Hilafet ve Türkiye, Hilâl, Kasım-Aralık 1959, No: 11

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, Din Propagandaları, Ulus, 13 Mart 1959

Kaya, Hüseyin, Devrimler ve Son Olaylar, Forum, 15 Haziran 1959, No: 126

Kaynar, Reşat, Din Oyunu Aktörleri, Ulus, 20 Mart 1959

Kepenek, Yakup, Zihinlerin İmarı, Forum, 1 Aralık 1958, No: 113

Keskin, Nazmi, İrtica ve Din, Hür Adam, 21 Nisan 1959, No: 360

Kırıkçı, Mustafa, Beşeriyet İçin Huzurun ve Tekamülün Menbaı Risale-i Nur..., Hür Adam, Eylül 1958

Kısakürek, Necip Fazıl, Büyük Doğu Mecmuası Hakkındaki İftiralara Gazeteniz Alet Oldu, Cumhuriyet, 19 Mart 1959, No: 12.447

- Dua, Büyük Doğu, 13 Mart 1959, No: 2

- Zalimle Mazlumun Hikayesi, Büyük Doğu, 3 Nisan 1959, No: 5

Kili, Suna, Atatürk Devrimi - Bir Çağdaşlaşma Modeli-, 6. Baskı, İstanbul 1998

Kitapçı, Zekeriya, Bediüzzaman Said Nursi'ye ve Risale-i Nur'a Dil Uzatan Yahudi Hayranlarına, Hür Adam, 5 Eylül 1958, No: 319

Kösemen, Yusuf Ziya, Hükümet Halkın Manevi İhtiyaçlarından Elini Çekemez, Sebilürreşad, 1948, No: 8

Kunt, Mazhar, Samsun'da Yakalanan Nurcular'ın Maksadı Ne?, Cumhuriyet, 2 Aralık 1959, No: 12.700

- Samsun'daki Nurcular İçin Şehrin Aydınları Ne Diyorlar?, Cumhuriyet, 4 Aralık 1959, No: 702

Laikliği Kaldırtmak İsteyen Milletvekili, Cumhuriyet, 28 Haziran 1959, No: 12.548

Laiklik ve İrtica, Hür Adam, 17 Ocak 1958, No: 289

Leventoğlu, Mehmet, Bir Zihniyetin Karanlık Ufukları Hür Adam, 18 Nisan 1958, No: 300

Manisalı Gençlerin Bildirisi, Cumhuriyet, 18 Kasım 1959, No: 12.686

Mardin, Ebulûla, Medenî Hukuk Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa, İstanbul 1946

Masonluğun Tahsili, Hür Adam, 28 Mayıs 1958, No: 304

Mitinge Müsade Edilmedi, Cumhuriyet 20 Mart 1959, No: 12.448

Mühim Bir Kanunî Teklif, Sebilürreşad, 1959, No: 290

Müslüman Alemi ve Formasonluk, Hür Adam, 19 Eylül 1958, No: 321

Nursuzlar, Forum, 15 Mayıs 1958, No: 100

Nadi, Nadir, Onların Tek Ümit Kapısı, Cumhuriyet 3 Ekim 1959, No: 12.653

Nur, Ziya, Vatan Cephesi Kurulabilir mi?, Hür Adam, 7 Kasım 1958, No: 326

Nurcu Bir Grup Tutuldu, Cumhuriyet, 18 Kasım 1959, No: 12.686

Nurcular Tahkikatı Büyüyor, Vatan, 1 Mayıs 1958

Omur, Sinan, CHP Milletvekili Ferda Güley'in Sayın Başbakana Sorduğu Sual Dolayısıyla, Hür adam, 20 Mart 1959, No: 352

- DP İktidarına Bir Din Baskısı Yaptırmak İçin Gayretler Sarfedilmektedir, Hür Adam, 30 Mayıs 1958, No: 305

- Devrimbazlara Ne Kadar Taviz Verilirse Verilsin..., Hür Adam, 7 Temmuz 1959, No: 381

- Devrimci Geçinenlerin Şu Heyecanlarına Bakın, Hür Adam, 6 Haziran 1958, No: 306

- İlâhi Kurtuluşun Lütfunu Hürmeten, Hür Adam, 6 Mart 1959, No: 348
 - İrtica Hotrluyor Demeye Utanın, Hür Adam, 24 Ekim 1958, No: 326
 - Milletçe Uyanık ve Müteyakkız Olalım, Hür Adam, 31 Mart 1959, No: 355
 - Milli İman Cehpesi 1961'de Halk Partisi'ni Bir Daha Hortlamamak Üzere Yere Serecektir, Hür Adam, 25 Ağustos 1959, No: 395
 - Mukaddesata Tecavüz Küstahlığı Önlenirken, Hür Adam, 28 Şubat 1958, No: 293
 - Nurculuk Nedir?, Hür Adam, 23 Mayıs 1958, No: 304
 - O Sizin Eserinizdir, Hür Adam, 17 Nisan 1959, No: 359
 - Yeniliğin ve Medeniyetin Aşığı Millete Dil Uzatılamaz, Hür Adam, 24 Mart 1959, No: 353
- Ozankaya, Özer, Türkiye'de Laiklik, 5. baskı, 1993,
- Özek, Çetin, Devlet ve Din, İstanbul 1982
- Devrim İçin Laiklik, Hürriyet, 18 Ağustos 1960
 - Devrimlere Tutku, Hürriyet, 2 Eylül 1960
 - Din Konusunda, Dünya, 17 Şubat 1958
 - İrtica Konusunda, Dünya, 2 Haziran 1958
 - Laiklik Denilince, Hürriyet, 31 Temmuz 1960
 - Laiklik, Devrimcilik, Gericilik, Hürriyet, 1 Ağustos 1960
 - Neden Geriye, Vatan, 4 Ekim 1959, No: 6636
 - Türkiye'de Gerici Akımlar ve Nurculuğun İç Yüzü, İst. 1964
 - Türkiye'de Laiklik, İstanbul 1962
 - Yersiz Bir Teklif, Dünya, 20 Ocak 1958
- Pulur, Hasan, Olaylar ve İnsanlar, Milliyet, 27 Kasım 1983.

Özsunay, Ergun, Risale-i Nur Talebelerine Cevap, Forum, 1 Kasım 1958, No: 111

Safa, Peyami, İnkılâp Anlayışımızdaki Hatalar, Türk Düşüncesi, Haziran-Temmuz 1959, No: 57-6

- İrtica Nedir?, "Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, No: 56-5

Said-i Nursi'nin Nurcuları Yeniden Faaliyete Geçti, Vatan, 24 Kasım 1956

Said-i Nursi Hadisesi Genişlemeye Başladı, Cumhuriyet, 31 Aralık 1959, No: 12.729

Sargın, Turan, Risale-i Nur Talebeleri Hakkında, Forum 1 Kasım 1958, No: 111.

Saruhan, Hüseyin, Laik misiniz Yoksa Din Düşmanı mı?, Sebilürreşad, 1948, No: 18

Savcı, Bahri, Cumhuriyet'in Tehlikede Kurumu: Laiklik (100. yıl Ankara 1959)

Savcı Dün 10 Nurcu'nun Tecziye Edilmelerini İstedi, Cumhuriyet, 6 Temmuz 1958, No: 12.189

Şu Hak ve Hukuk Anlayışına Bakın, Hür Adam, 2 Haziran 1959, No: 372

Tabak, Saadetin, Halk Partisi'ni Tarihe Gömmedikçe Bu Millete Huzur Yoktur, Hür Adam, 20 Şubat 1959, No: 344

TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, Cilt X, İ: 41 22.2.1956 - Devre XI, Cilt 11, İ: 39 17.2.1958

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre, V, Cilt 16

Tanyol, Cahit, Dün ve Bugün İrtica-İnkılâp, Türk Düşüncesi, 1 Mayıs 1959, No: 56-5

Tanrıöver, Hamdullah Suhipi, Türkiye'de Din meselesi, Selâmet, 5 Aralık 1947, No: 29

Taşkan, Tefvik, Bir Devrin Acı Hatıraları, Hür adam, 23 Ocak 1959, No: 337

Teymuroğlu, M. Süleyman, Her Türk'ün Desteklemesi Lazım Gelen Bir Teklif, Hilâl, Kasım-Aralık 1959, No: 11

Tuncer, Acar, Hasretini Çektikleri Devir, Hür Adam, 24 Mart 1959, No: 353

Tunç, M-Şekip, Soysuzlaşan Bir Din Duygusu Karşısında, Türk Yurdu, Haziran 1957, No: 269

Tuna, Yalçın, Cezaların İnfazı ve Dinin Siyasete Alet Edilmesi, Ulus, 13 Haziran 1957

- DP İktidarının Kanunsuz, Propaganda Toplantıları ve Muameleleri, Ulus, 10 Ekim 1957

- DP ve İrtica, Ulus, 25 Ağustos 1957

- Dinin Politikaya Alet Olunmasının Düşündükleri, Ulus, 22 Mart 1959

Tunaya, Tarık Zafer, Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri, 2. baskı, İstanbul 1996

- Türkiye'de Siyasi Partiler, İstanbul 1952

Türel, Nihat, Devrimler ve DP'nin Tavizleri, Ulus, 18 Mart 1959

- Neden Hala İrtica? Ulus, 24 Mayıs 1958

Türkiye Milli Talebe Federasyonu Savcını Mahkemeye Veriyor, Cumhuriyet, 20 Mart 1959, No: 12.448

Vali Savcı ve Türk Yüksek Tahsil Gençliği, Forum, 1 Nisan 1959, No: 121

Yalçın, Mehmet, Risale-i Nur Talebelerine Cevap, Forum, 10 Ocak 1959, No: 115

Yalçın, Hüseyin Cahit, İnkılâpları Savunmalıyız, Ulus, 10 Haziran 1957

- Zihniyet Hastalığı, Ulus, 9 Şubat 1956

Yalman, Ahmet Emin, Laiklik ve Hakiki Din, Vatan, 23 Ocak 1956

Yazgan, Tahir, İnkılâplar, Demokrasi ve Din, Forum, 1 Ocak 1959, No: 115

27 Seneden Beri Milletimizin İmanına Hücum Edenler Artık Hortlamayacaklardır, Fetih, Haziran 1958, No: 37

Yüksel, Ali Said, Tercüme Kanunlar, Türk Düşüncesi, 15 Haziran 1957, No: 12